

บทที่ 4

องค์ประกอบการบริหารจัดการโยกย้ายถิ่นฐานประชาชน เพื่อตั้งโครงการโรงไฟฟ้าขนาดใหญ่

ประเทศที่มีการพัฒนาย่อมมีโครงการขนาดใหญ่ เช่น โครงการก่อสร้างเขื่อน โครงการพลังงานไฟฟ้า โครงการพัฒนาพื้นที่เป็นเขตนิคมอุตสาหกรรม ฯลฯ โครงการขนาดใหญ่เหล่านี้มักจะต้องใช้พื้นที่มากจึงส่งผลกระทบต่อประชาชนในพื้นที่ที่จะมีการโยกย้ายประชาชน ออกนอกพื้นที่โดยใช้วิธีการเวนคืนที่ดิน แม้จะมีกฎหมายรองรับในการเวนคืนที่ดินและมีการจ่ายเงินค่าชดเชยให้แก่ผู้ถูกเวนคืนแล้วก็ตาม แต่ก็มักจะไม่ได้ได้รับความพึงพอใจ จึงมีการประท้วงและเรียกร้องให้มีการคุ้มครองสิทธิที่พึงได้อยู่เสมอมา จนกลายเป็นปัญหาสังคม ปัญหาเศรษฐกิจ และปัญหาความมั่นคงของประเทศ ปัญหาในลักษณะเช่นนี้สำหรับประเทศไทยแล้วได้เผชิญมาทุกครั้งที่มีการตั้งโครงการขนาดใหญ่ที่แม้จะเป็นโครงการที่สำคัญและจำเป็นสำหรับการพัฒนาประเทศก็ตาม ที่เป็นเช่นนี้น่าจะมาจากการบริหารจัดการที่ไม่สามารถสร้างความมั่นใจให้กับประชาชนที่ต้องโยกย้ายที่อยู่อาศัยและและทรัพย์สินออกจากพื้นที่ทำกินไปอยู่ในพื้นที่แห่งใหม่แบบไม่สมัครใจ ซึ่งประชาชนไม่มีความเชื่อมั่นว่าพื้นที่แห่งใหม่ที่เป็นพื้นที่อยู่อาศัยและพื้นที่ทำกินจะดีกว่าเดิม นอกจากนี้ปัญหาจากการโยกย้ายประชาชนแบบไม่สมัครใจยังส่งผลกระทบต่อสังคม ประเพณีวัฒนธรรม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และสุขภาพ ซึ่งอาจจะนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างผู้พัฒนาโครงการขนาดใหญ่กับประชาชนในพื้นที่

แม้ว่าการพัฒนาประเทศจำเป็นที่จะต้องมีการโยกย้ายถิ่นฐานเกิดขึ้นและสร้างปัญหาความขัดแย้งเสมอมาก็ตาม แต่ก็ยังมีการบริหารจัดการที่สามารถแก้ไขและป้องกันปัญหาผลกระทบต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นได้ ซึ่งน่าจะเป็นแนวทางที่ดีสำหรับประเทศไทยได้ นั่นก็คือ โครงการโยกย้ายถิ่นฐานประชาชนของโครงการไฟฟ้าหงสา เมืองหงสา แขวงไชยบุรี สปป.ลาว ที่บริษัทเอกชนไทย (บริษัท บ้านปูเพาเวอร์ จำกัด) ได้ไปพัฒนาโครงการโรงไฟฟ้าขนาดใหญ่ที่เมืองหงสา แขวงไชยบุรี สปป.ลาว ในปี พ.ศ. 2548 และประสบผลสำเร็จในการโยกย้ายถิ่นฐานประชาชนในกลางปี พ.ศ. 2555 จนกระทั่งเป็นที่ยอมรับและพึงพอใจของประชาชนในพื้นที่และสาธารณชนทั่วไป ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่ศึกษารูปแบบการบริหารจัดการโยกย้ายถิ่นฐานประชาชนของโครงการไฟฟ้าหงสา จึง

น่าจะเป็นแบบอย่างที่ดีของประเทศไทยในอนาคต เนื่องจากลักษณะชุมชนของ สปป. ลาว และประเทศไทย มีภาษาวัฒนธรรมประเพณีและอาชีพไม่แตกต่างกันมากนัก

จากการวิจัยเอกสารที่เป็นทั้งแนวคิด ทฤษฎี และหลักการที่เกี่ยวข้อง นโยบาย ยุทธศาสตร์ และแผนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง กฎหมาย และระเบียบข้อกำหนดใน สปป.ลาว รวมทั้งข้อมูล โครงการไฟฟ้าหงสา ในบทที่ 2 ผู้วิจัยสามารถสรุปประเด็นที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ โยกย้ายถิ่นฐานประชาชน เพื่อนำไปสู่การศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบการบริหารจัดการ โยกย้ายถิ่นฐานประชาชนเพื่อตั้งโครงการ โรงไฟฟ้าขนาดใหญ่ ดังนี้

1. การเปิดเผยข้อมูลโครงการและการมีส่วนร่วมของประชาชน
2. การเวนคืนที่ดินและการชดเชย
3. การพัฒนาพื้นที่โยกย้ายจัดสรรเพื่อรองรับผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้าย
4. กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท
5. การให้ความช่วยเหลือเบื้องต้นในระยะข้ามผ่าน
6. การฟื้นฟูชีวิตความเป็นอยู่และส่งเสริมอาชีพทางเลือก
7. การติดตามและประเมินผลการพัฒนาคุณภาพชีวิตภายหลังการโยกย้ายถิ่นฐาน

การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องการใช้พื้นที่ขนาดใหญ่ในการก่อสร้างขอมส่งผลกระทบต่อประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ดั้งเดิม แต่ก็มีคามจำเป็นที่ต้องโยกย้ายชุมชนออกนอกพื้นที่โดยการใช้กฎหมายและอำนาจรัฐเข้ามาบังคับให้ประชาชนโยกย้ายออกไปหรือที่เรียกว่าเป็นการโยกย้ายถิ่นฐานแบบไม่สมัครใจ ซึ่งถือว่าไม่มีความชอบธรรม ประเด็นการโยกย้ายถิ่นฐานชุมชนนี้ที่โครงการไฟฟ้าหงสา มีกลยุทธ์และกระบวนการที่เกิดประโยชน์ต่อทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะจากหน่วยงานรัฐภาคเอกชนหรือผู้พัฒนาโครงการ และประชาชนในพื้นที่ พบว่าประสบผลสำเร็จ ดังนั้น จึงได้นำกลยุทธ์และกระบวนการของการโยกย้ายถิ่นฐานของโครงการไฟฟ้าหงสาทั้งหมดมาวิเคราะห์ ดังนี้

1. การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารโครงการ (Disclosure of Project Information)

เมื่อใดก็ตามหากจะมีการจัดทำโครงการขนาดใหญ่ใด ๆ ที่จะส่งผลกระทบต่อประชาชนในชุมชน ก็น่าจะต้องมีการให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับโครงการเพื่อสร้างความเข้าใจรับรู้ถึงความสำคัญและความจำเป็นของการมีโครงการขนาดใหญ่นั้น ข้อมูลข่าวสารโครงการ หมายถึง ข้อมูลทางด้านวิชาการและข้อมูลของแนวทางการบริหารจัดการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาโครงการในทุกมิติ

โดยทั่วไปแนวทางการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารโครงการของ สปป.ลาว ได้ระบุไว้ในพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ปี พ.ศ. 2548 ว่าด้วยองค์การทรัพยากรน้ำและสิ่งแวดล้อมมีหน้าที่ในการให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับแผนงานสิ่งแวดล้อมและสังคมของ

โครงการลงทุน โดยการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้พัฒนาโครงการ พร้อมทั้งอำนวยความสะดวกให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและประชาชนผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงจากโครงการได้เข้าถึงข้อมูลข่าวสาร โครงการดังกล่าว ส่วนผู้พัฒนาโครงการมีหน้าที่ให้ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับผลการดำเนินงานตามมาตรการป้องกันและลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม และอำนวยความสะดวกให้ผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการ พหุภาคีที่เกี่ยวข้อง และสาธารณชนทั่วไป สามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารโครงการดังกล่าว

การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารโครงการต้องคำนึงถึงประเภทของข้อมูลข่าวสาร ขอบเขตของการเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร และสถานะการรับรู้ของประชาชนที่สมควรจะรับรู้ข้อมูลข่าวสารโครงการ ซึ่งประเภทของข้อมูลจึงไม่เน้นเทคนิควิชาการมากนัก แต่จะเน้นถึงสาเหตุและความสำคัญของโครงการและผลกระทบต่อประชาชนในพื้นที่ที่คาดว่าจะได้รับ ผลกระทบทางบวกและทางลบ มาตรการส่งเสริมผลกระทบทางบวกและมาตรการลดผลกระทบทางลบ รวมถึงร่างแผนงานจัดการกับผลกระทบต่าง ๆ เหล่านั้น ซึ่งทางโครงการไฟฟ้าหงสาได้นำเสนอและเปิดเผยข้อมูลข่าวสารวิชาการที่เน้นในกรอบหลักการและระยะเวลาของการทำโรงไฟฟ้าที่ใช้พลังงานถ่านหิน ข้อมูลข่าวสารด้านการก่อสร้าง โครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นและสนับสนุนการผลิตโรงไฟฟ้าถ่านหิน เช่น ถนนหนทางเข้าสู่พื้นที่ ก่อสร้างอ่างเก็บน้ำเพื่อใช้ในการผลิตพลังไฟฟ้า ข้อมูลรายงานผลการศึกษาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมทั้งทางบวกและทางลบต่อชุมชนในท้องถิ่น ข้อมูลแนวทางการบริหารจัดการหรือมาตรการลดผลกระทบหรือมาตรการส่งเสริมผลประโยชน์ต่อชุมชนในท้องถิ่น ร่างแผนงานโยกย้ายถิ่นฐานชุมชน (RAP) ในกรณีที่ได้รับผลกระทบและจำเป็นต้องโยกย้ายชุมชนออกจากพื้นที่โครงการและช่องทางและกลไกในการร้องเรียนของประชาชนเมื่อมีกรณีข้อพิพาท ฯลฯ ในขณะเดียวกันก็เป็นโอกาสของโครงการในการขอรับความร่วมมือจากประชาชนเพื่อรับฟังความคิดเห็นและนำไปสู่การปรับปรุงร่างของแผนงานโยกย้ายถิ่นฐานชุมชน (RAP)

ในระยะก่อนก่อสร้างโครงการหรือระยะเตรียมการ ปี พ.ศ. 2548-2551 ผู้พัฒนาโครงการไฟฟ้าหงสา (บริษัทบ้านปูพาวเวอร์จำกัด) คณะทำงานเฉพาะกิจที่ได้รับการแต่งตั้งจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (หรือสำนักงานปกครองจังหวัด) และอำนาจการปกครองเมือง (สำนักงานปกครองอำเภอ) ได้ดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเปิดเผยข้อมูลทางด้านเทคนิควิชาการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาโครงการไฟฟ้า ได้แก่ ข้อมูลโรงไฟฟ้า ข้อมูลเหมืองถ่านหิน เหมืองหินปูน ข้อมูลการก่อสร้าง โครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นต่อการผลิตพลังงานไฟฟ้า เช่น ถนนหนทาง ระบบน้ำ เพื่อใช้ในการผลิตไฟฟ้า ฯลฯ ข้อมูลรายงานผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและมาตรการลดผลกระทบ (EIA) รายงานผลกระทบต่อสังคมและมาตรการลดผลกระทบ (SIA) และร่างแผนงานโยกย้ายจัดสรร (RAP) ที่ได้ระบุไว้ในพระราชกฤษฎีกาและระเบียบข้อบังคับกระทรวงว่าด้วยการทดแทน

ค่าเสียหายและการโยกย้ายจัดสรรประชาชนจากโครงการพัฒนา เช่น การเวนคืนที่ดิน การชดเชยค่าเสียหาย การพัฒนาพื้นที่หมู่บ้านจัดสรรใหม่ การฟื้นฟูชีวิตความเป็นอยู่และส่งเสริมอาชีพทางเลือก ฯลฯ เพื่อสร้างความเข้าใจและเปิดโอกาสให้กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่และพหุภาคีที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ หน่วยงานรัฐในระดับเมืองและระดับแขวงที่เกี่ยวข้อง มีส่วนร่วมในการออกแบบพัฒนาแผนงานโครงการในเบื้องต้น โดยการจัดประชุมเวทีชุมชนร่วมกับหน่วยงานรัฐ และคณะกรรมการชุมชนในพื้นที่หลายครั้ง จนกระทั่งได้รับอนุมัติจากรัฐบาลลาวโดยสภานิติบัญญัติแห่งชาติให้มีการก่อสร้างโครงการไฟฟ้าในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2556 ภายในระยะเวลา 5 ปี และสามารถผลิตไฟฟ้าในเชิงพาณิชย์ (COD) เป็นระยะเวลา 25 ปี ภายหลังจากก่อสร้าง ซึ่งผู้พัฒนาโครงการและหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องในท้องถิ่นยังคงเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร โครงการและใช้หลักการมีส่วนร่วมจากผู้ได้รับผลกระทบในการดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเวนคืนที่ดิน การชดเชยค่าเสียหาย และการพัฒนาพื้นที่จัดสรรชุมชนใหม่ รวมถึงการฟื้นฟูชีวิตความเป็นอยู่ของผู้ที่ได้รับผลกระทบที่โยกย้าย ฯลฯ ตลอดระยะเวลาของการก่อสร้างและผลิตไฟฟ้าในเชิงพาณิชย์

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้าย ผู้ให้ข้อมูลจำนวน 45 คน จากจำนวนทั้งหมด 50 คน สามารถระบุข้อมูลเชิงวิชาการของการพัฒนาโครงการได้เป็นอย่างดี เช่น การพัฒนาโรงไฟฟ้าขนาดใหญ่ที่ใช้พลังงานจากถ่านหิน การทำเหมืองถ่านหินลึกในดงเพื่อนำไปผลิตกระแสไฟฟ้า การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ระบบสาธารณูปโภค ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและมาตรการจัดการเพื่อลดผลกระทบ รายงานผลกระทบต่อสังคม ฯลฯ ได้เป็นอย่างดี ส่วนข้อมูลในร่างแผนงานโยกย้ายจัดสรร (RAP) ผู้ให้ข้อมูลทุกคนระบุถึงแนวทางการชดเชยค่าเสียหาย การก่อสร้าง โครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภคในหมู่บ้านจัดสรรใหม่ การช่วยเหลือในระยะข้ามผ่าน 3 ปี (Transitional Support) และการฟื้นฟูชีวิตความเป็นอยู่และการส่งเสริมอาชีพทางเลือกได้เป็นอย่างดี ซึ่งแหล่งข้อมูลส่วนใหญ่มาจากผู้พัฒนาโครงการและหน่วยงานรัฐในท้องถิ่น สำหรับความรู้สึกและข้อคิดเห็นของผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายเมื่อได้รับข้อมูลข่าวสารโครงการ ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความรู้สึกกังวลในการโยกย้าย ปัญหาของพื้นที่ดินทำกิน และการทำมาหากิน แต่ก็มีผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายจำนวนหนึ่งรู้สึกตื่นเต้นอยากโยกย้ายหมู่บ้าน ด้วยเหตุผลที่ว่าถ้าอยู่พื้นที่ชุมชนเดิมจะเป็นอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สิน ถ้าย้ายไปแล้วจะได้มีงานทำและทางหน่วยงานรัฐในระดับเมืองและแขวงที่เกี่ยวข้องพร้อมด้วยผู้พัฒนาโครงการมีการวางแผนพัฒนาประชาชนที่ถูกละทิ้งโยกย้ายให้มีอาชีพ พัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น ซึ่งล้วนแต่เป็นเหตุผลทางเศรษฐกิจ เมื่อสอบถามถึงความต้องการอยากให้มีโครงการโรงไฟฟ้าขนาดใหญ่หรือไม่ ในความคิดของผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้าย มีทั้งกลุ่มที่อยากให้มีโครงการ กลุ่มไม่อยากให้มี

โครงการ และกลุ่มที่อยากให้มีโครงการแต่มีเงื่อนไข ซึ่งส่วนใหญ่ระบุอยากให้มีโครงการ โรงไฟฟ้า ด้วยเหตุผลทางด้านเศรษฐกิจและเหตุผลของการพัฒนาความเจริญในพื้นที่

เมื่อสอบถามถึงข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับผลดีและผลกระทบของการมีโรงไฟฟ้า ขนาดใหญ่ ปรากฏว่าผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายทุกท่านรับรู้ถึงผลดีและผลกระทบทางด้าน เศรษฐกิจ ด้านสังคม/วัฒนธรรม ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านสุขภาพได้เป็นอย่างดี พร้อมทั้งระบุ มาตรการลดผลกระทบต่าง ๆ และการเยียวยาที่ทางผู้พัฒนาโครงการนำเสนอในระยะก่อนการ ก่อสร้างโครงการ ปี พ.ศ. 2548 – 2551 ได้เป็นอย่างดี และสามารถระบุมาตรการลดผลกระทบได้ เช่น ชดเชยค่าที่ดิน ทรัพย์สิน และบ้าน โดยการก่อสร้างบ้านทดแทนหลังใหม่ ก่อสร้างวัด โรงเรียน พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณสุข ปลูกจัดสรรพื้นที่ดินที่เป็นที่อยู่อาศัยและพื้นที่ทำการ ผลิตทางการเกษตรให้ใหม่ ส่งเสริมการปลูกยางพารา ฝักอบรมและส่งเสริมอาชีพทางเลือกให้กับ ครอบครัว ฯลฯ

ประเด็นความเข้าใจและความพึงพอใจในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับข้อกำหนด (Entitlement Matrix) ข้อเสนอหรือกรอบในการดำเนินงานตามแผนงานโยกย้ายจัดสรร (RAP) ที่ ประกาศออกมาโดยห้องการปกครองแขวงไซยะบูลี ผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้าย จำนวน 49 คน ระบุถึงความพึงพอใจในข้อกำหนดว่ามีความเหมาะสมดีและมีความยุติธรรมสำหรับทุกคน ผู้ได้รับ ผลกระทบที่โยกย้ายทุกคนมีความเข้าใจในบทบาทของหน่วยงานโยกย้ายจัดสรรและพื้นที่ผู้ชีวิต ความเป็นอยู่ของประชาชน (RLMU) เป็นอย่างดี โดยระบุว่าหน่วยงานโยกย้ายจัดสรรฯ (RLMU) ช่วยให้คำแนะนำปรึกษาแก้ไขปัญหาของชาวบ้านที่ถูกโยกย้ายและมีบทบาทในการบริหารจัดการ โยกย้ายจัดสรรและตรวจสอบการดำเนินงานในกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องว่าเป็นไปตามกรอบ แผนงานและข้อกำหนด (Entitlement Matrix) หรือไม่ ซึ่งผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้าย จำนวน 49 คน มีความพึงพอใจในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารโครงการในช่วงกระบวนการวางแผนเตรียมการและ การดำเนินงานของโครงการไฟฟ้าหงสาได้เป็นอย่างดี

กล่าวได้ว่า การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารโครงการต่อกลุ่มผู้มีส่วนได้-ส่วนเสียของโครงการ มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากต้องการให้ประชาชนที่คาดว่าจะได้รับผลกระทบจากโครงการ และพหุภาคีที่เกี่ยวข้องรวมถึงสาธารณชนทั่วไปมีโอกาสรับรู้ข้อมูลข่าวสารโครงการอย่างกว้างขวาง เพื่อที่จะได้แสดงความคิดเห็นและใช้สิทธิ์ของตนเองได้อย่างถูกต้องตรงกับความเป็นจริงภายใต้ ข้อมูลที่ได้รับ และทำให้ผู้มีส่วนได้เสียสามารถใช้ข้อมูลที่ได้มานั้นประกอบการตัดสินใจหรือร่วม แสดงความคิดเห็น และที่สำคัญหากไม่มีข้อโต้แย้งหรือการต่อต้านใดที่รุนแรงย่อมแสดงได้ว่าพวกเขาเหล่านั้นเกิดการยอมรับถึงความสำคัญและความจำเป็นที่จะต้องให้มีโครงการเพื่อประโยชน์ต่อ การพัฒนาประเทศที่จะสร้างความเจริญให้แก่ประเทศและชุมชน จึงเท่ากับเป็นการยอมรับในการมี

โครงการนั้น ซึ่งพบได้จากโครงไฟฟ้าหงสาที่มีการวางแผนและดำเนินการในเรื่องนี้ และพบว่าแม้โครงการไฟฟ้าหงสาอาจจะทำให้ประชาชนได้รับผลกระทบโดยตรงในการที่จะต้องมีการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต เปลี่ยนอาชีพและประเพณีวัฒนธรรมในบางเรื่อง แต่ก็ไม่ได้มีการโต้แย้งและต่อต้านนับตั้งแต่การเริ่มต้นโครงการจวบจนปัจจุบันที่มีการดำเนินงานก่อสร้างมาเป็นเวลา 10 ปี (รัฐบาลอนุมัติการก่อสร้างโครงการไฟฟ้าหงสาเมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2552) จึงกล่าวได้ว่าการให้ข้อมูลข่าวสารก่อนการดำเนินโครงการนอกจากจะสร้างความเข้าใจจนเกิดการยอมรับจากผู้มีส่วนได้-ส่วนเสียแล้ว ยังเป็นการส่งเสริมให้การวางแผนพัฒนาโครงการและการดำเนินงานของผู้พัฒนาโครงการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่มีความโปร่งใส และมุ่งประโยชน์สูงสุดของประชาชนและผู้พัฒนาโครงการ รวมถึงความยั่งยืนของการดำเนินงานโครงการภายใต้การอำนวยความสะดวกและการดูแลของหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง

ภาพประกอบที่ 4.1 กระบวนการเปิดเผยข้อมูลและการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยการประชุมรับฟังความคิดเห็นของแนวทางการพัฒนาหมู่บ้านโยกย้ายจัดสรร ก่อนการก่อสร้างโครงการ ในปี พ.ศ. 2549

2. การมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้มีส่วนได้-ส่วนเสีย (Public Participation)

ปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อการเริ่มต้นวางแผนและการดำเนินงานโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ตลอดจนถึงความยั่งยืนของโครงการ คือ กระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งหมายถึงการที่ประชาชนในท้องถิ่นเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมโครงการตั้งแต่เริ่มต้นในขั้นตอนการวางแผนพัฒนาโครงการ กล่าวคือ มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจในเรื่องที่จะพัฒนา มีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมโครงการ มีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์/ผลกระทบที่เกิดจากการกิจกรรมโครงการนั้น ๆ ด้วย และมีส่วนร่วมในการติดตาม

และประเมินผลจากการดำเนินกิจกรรมโครงการ หลักสำคัญของการมีส่วนร่วมต้องอยู่ในรูปแบบกระบวนการและมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องเชื่อมโยงกัน หลายครั้งพบว่าโครงการพัฒนาต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนมีสาเหตุมาจากขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนตั้งแต่ขั้นตอนการศึกษาข้อมูลและการวางแผนงานกิจกรรม เมื่อถึงขั้นดำเนินงานมักเกิดปัญหาความขัดแย้งและส่งผลกระทบต่อชุมชนมากมายตามมา รวมทั้งการให้ความหมายของการมีส่วนร่วมที่ขาดความเข้าใจอย่างแท้จริง ซึ่งหน่วยงานทั้งหลายที่เข้ามาดำเนินงานร่วมกับชุมชน มักอ้างเสมอว่าได้เปิดโอกาสการมีส่วนร่วมของชุมชนแล้ว โดยการเชิญผู้แทนของชุมชนเข้าร่วมประชุมและร่วมกิจกรรมในขณะที่โครงการที่ดำเนินการไปนั้นผ่านการวางแผนและตัดสินใจมาแล้วโดยที่ชุมชนไม่มีโอกาสรับรู้มาก่อน แต่เป็นเพียงผู้ร่วมในบางส่วนที่กำหนดโดยเจ้าของโครงการนั้น ๆ

โดยทั่วไปแนวทางการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้-ส่วนเสียในการพัฒนาโครงการของ สปป. ลาว ได้ระบุไว้ในพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม สำนักนายกรัฐมนตรี ปี พ.ศ. 2548 ซึ่งหมายถึงกระบวนการประชุมปรึกษาหารือ การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับโครงการลงทุน เพื่อนำเอาความคิดเห็นจากภาคส่วนที่คาดว่าจะได้รับผลกระทบหรือได้รับผลประโยชน์จากโครงการ มาพิจารณาร่วมในรายงานการศึกษาสิ่งแวดล้อมเบื้องต้น (IEE) หรือรายงานการประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (EIA) แผนจัดการและติดตามตรวจสอบสิ่งแวดล้อม แผนจัดการและติดตามตรวจสอบทางสังคม ซึ่งการมีส่วนร่วมยังแสดงออกในการเข้าร่วมการประชุมในระดับต่าง ๆ ของผู้มีส่วนได้-ส่วนเสีย รวมทั้งผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการในระยะก่อสร้างและระยะดำเนินงาน

ประเด็นการมีส่วนร่วมของผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายโครงการไฟฟ้าหงสา ได้มีการดำเนินการในทุกระดับ ตั้งแต่การมีส่วนร่วมรับรู้ข้อมูลข่าวสารโครงการ มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น มีส่วนร่วมพิจารณาและตัดสินใจ มีส่วนร่วมดำเนินกิจกรรม มีส่วนร่วมติดตามตรวจสอบและมีส่วนร่วมรับผลจากกิจกรรม ดังที่ได้กล่าวมาในหัวข้อการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารโครงการ แต่จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้าย จำนวน 50 คน ได้ระบุระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนและความพึงพอใจของผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายสรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 4.1 ความพึงพอใจของการมีส่วนร่วมในการโยกย้ายถิ่นฐานประชาชน

ประเด็น	พอใจ	ไม่พอใจ	ไม่มีความคิดเห็น
ส่วนร่วมรับรู้ข้อมูลข่าวสาร โครงการ	45	1	4
ส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น	31	1	18
ส่วนร่วมพิจารณาและตัดสินใจ	25	1	24
ส่วนร่วมดำเนินกิจกรรม	41	1	8
ส่วนร่วมติดตามตรวจสอบ	24	0	26
ส่วนร่วมรับผลจากกิจกรรม	34	0	16

จากตาราง 4.1 ซึ่งให้เห็นว่าผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายมีความพึงพอใจในการมีส่วนร่วมมากกว่า 31 คน ขึ้นไป ได้แก่ การมีส่วนร่วมรับรู้ข้อมูลข่าวสาร โครงการ ส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม และส่วนร่วมในการรับผลจากกิจกรรมของโครงการ ทั้งนี้เนื่องจากทางโครงการไฟฟ้าหงสา (บริษัทผู้พัฒนาโครงการ) ให้ความสำคัญกับผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายได้มีโอกาสได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้ได้รับผลกระทบมากที่สุดในการแสดงความคิดเห็นและใช้สิทธิของตนเองได้อย่างถูกต้องตรงกับความเป็นจริง เป็นการส่งเสริมให้การวางแผนและการดำเนินงานของบริษัทผู้พัฒนาโครงการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและโปร่งใส มุ่งต่อประโยชน์สูงสุดของประชาชนและผู้พัฒนาโครงการ ภายใต้การอำนวยความสะดวกและการดูแลของหน่วยงานรัฐ

มีข้อสังเกตประเด็นการมีส่วนร่วมในการพิจารณาและตัดสินใจ ซึ่งผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายมีความพึงพอใจและไม่มีความคิดเห็นอยู่ระดับใกล้เคียงกัน มีความพึงพอใจ 25 คน ไม่มีความพึงพอใจ 1 คนและไม่มีความคิดเห็น 24 คน เช่นเดียวกันกับประเด็นการมีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้าย มีความพึงพอใจ 24 คน และไม่มีความคิดเห็น 26 คน สะท้อนให้เห็นถึงผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายอาจถูกกลืนหรือลิดรอนสิทธิออกจากกระบวนการตัดสินใจเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งลักษณะการตัดสินใจของประชาชนในการวางแผนและการดำเนินงานโครงการที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตและการดำรงอยู่ของชุมชนยังมีน้อยอยู่ และยังขึ้นอยู่กับพิจารณาและตัดสินใจของบริษัทผู้พัฒนาโครงการและหน่วยงานรัฐ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากลักษณะการปกครองและกลไกของการบริหารประเทศของ สปป.ลาว มีการปกครองประเทศแบบสังคมนิยม ซึ่งเริ่มในปี พ.ศ. 2518 มีระบบพรรคการเมืองพรรคเดียว ถึงแม้ว่าในหลักการแล้ว ประชาชนจะยังมีโอกาสเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร โครงการและมีส่วนร่วมในการวางแผน มีส่วนร่วมในการดำเนินงานกิจกรรมต่าง ๆ และมีส่วนร่วมในการรับผลกระทบหรือผลประโยชน์จากการดำเนินงานก็ตามที่

การให้โอกาสแก่ผู้มีส่วนได้-ส่วนเสียมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นภายหลังการรับรู้ข้อมูลข่าวสารโครงการ มีส่วนร่วมในการพิจารณาและตัดสินใจ มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการ มีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบผลการดำเนินกิจกรรมโครงการว่าเป็นไปตามที่วางแผนหรือตกลงกันไว้หรือไม่อย่างไร และมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์หรือผลกระทบจากการดำเนินกิจกรรมดังกล่าวมานี้ มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งของการวางแผนพัฒนาโครงการและการดำเนินงานตามแผนงานตลอดจนการติดตามประเมินผลจากการดำเนินโครงการ เนื่องจากการสร้างความเข้าใจร่วมกันเพื่อหาจุดสมดุลและความเหมาะสมของการพัฒนาที่อยู่ในระดับที่ยอมรับได้ของชุมชนและสาธารณชนทั่วไป ซึ่งกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกระดับทุกขั้นตอน มีมูลค่า มีต้นทุน และระยะเวลา ที่เพิ่มขึ้น ถ้าบริษัทผู้พัฒนาโครงการไม่ให้ความสำคัญเท่ากับการพัฒนาโครงการในเชิงเทคนิคทางด้านวิศวกรรมทางโครงสร้างพื้นฐาน ทางด้านการผลิต ทางด้านการเงินการลงทุนแล้ว จะก่อให้เกิดปัญหาในการต่อต้านของชุมชนในพื้นที่ ซึ่งถ้าประชาชนในพื้นที่มีความเข้าใจในผลกระทบ ผลประโยชน์จากการมีโครงการ เข้าใจในมาตรการแก้ไขผลกระทบและส่งเสริมผลประโยชน์จากโครงการแล้ว ประชาชนกลุ่มนั้นสามารถเป็นกระบอกเสียงให้กับโครงการทั้งในระยะเวลาวางแผน ระยะเวลาก่อสร้าง และระยะการดำเนินงานโครงการได้เป็นอย่างดี และเป็นการลดความเสี่ยงจากการดำเนินงานโครงการ ซึ่งโครงการไฟฟ้าหงสาได้ดำเนินการในเรื่องนี้มาตั้งแต่ช่วงการวางแผนพัฒนาโครงการ ปี พ.ศ. 2548 เป็นต้นมา ทำให้โครงการไฟฟ้าหงสาเป็นที่ยอมรับของชุมชนท้องถิ่น และสาธารณชนทั่วไป

3. การโยกย้ายถิ่นฐานประชาชนเพื่อการพัฒนา (Resettlement for Development Project)

การโยกย้ายถิ่นฐานประชาชนเป็นปรากฏการณ์หนึ่งที่เกิดขึ้นมาแต่สมัยบรรพกาลทั้งในลักษณะการโยกย้ายถิ่นฐานแบบดั้งเดิมเพื่อการดำรงชีวิตรอด การโยกย้ายถิ่นฐานแบบถูกบังคับ การโยกย้ายถิ่นฐานแบบถูกบีบบังคับหรือกระตุ้นให้โยกย้ายแต่ผู้ที่ถูกบีบบังคับยังมีสิทธิ์ในการตัดสินใจว่าจะอยู่หรือจะไป และการโยกย้ายถิ่นฐานแบบเสรีที่อาจจะเกิดจากแรงจูงใจจากภายนอก ซึ่งการโยกย้ายถิ่นฐานเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในทุกประเทศ เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ในสังคม การโยกย้ายถิ่นฐานมีสาเหตุและลักษณะแตกต่างกัน การโยกย้ายถิ่นฐานมีทั้งแบบถาวรและแบบชั่วคราว หรือข้ามประเทศและภายในประเทศ หรือแบบสมัครใจและไม่สมัครใจ โดยปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการโยกย้ายถิ่นฐานนั้นมาจากปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ และปัจจัยทางด้านชีวิตความเป็นอยู่ ซึ่งรวมถึงคุณภาพชีวิต

การโยกย้ายถิ่นฐานประชาชนจากการพัฒนาโครงสร้างระบบสาธารณูปโภคขนาดใหญ่ ส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับการโยกย้ายถิ่นฐานแบบไม่สมัครใจ (Involuntary Resettlement) ดังนั้น หลักการโยกย้ายถิ่นฐานที่ควรคำนึงก่อนการวางแผน คือ ควรหลีกเลี่ยงการโยกย้ายถิ่นฐานประชาชนแบบไม่สมัครใจ แต่ถ้าไม่สามารถหลีกเลี่ยงการโยกย้ายถิ่นฐานประชาชนแบบไม่สมัครใจได้ ผู้ได้รับผลกระทบควรได้รับการชดเชยค่าเสียหายจากการสูญเสียพื้นที่ดินและทรัพย์สินอย่างเต็มรูปแบบและยุติธรรม และการโยกย้ายถิ่นฐานประชาชนควรเป็นโอกาสของการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ได้รับผลกระทบ ซึ่งผู้ได้รับผลกระทบควรได้รับข้อมูลข่าวสาร โครงการได้รับโอกาสในการปรึกษาหารือ การทำประชาพิจารณ์และการมีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผนและการดำเนินงานโยกย้ายถิ่นฐานของตนเอง เพื่อเป็นการรับประกันว่ามาตรการลดผลกระทบและสิทธิประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการโยกย้ายถิ่นฐานมีความเหมาะสมและยั่งยืน

ดังนั้น องค์ประกอบหลักที่สำคัญของการโยกย้ายถิ่นฐานประชาชน ได้แก่ การเวนคืนที่ดินและการชดเชยค่าเสียหายในพื้นที่โครงการ และการพัฒนาพื้นที่ใหม่เป็นหมู่บ้านโยกย้ายจัดสรรเพื่อฟื้นฟูชีวิตความเป็นอยู่ของผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายออกจากพื้นที่ก่อสร้างโครงการ

3.1 การเวนคืนที่ดินและการชดเชยค่าเสียหาย (Land Acquisition and Compensation)

การพัฒนาโครงการขนาดใหญ่อาจมีการโยกย้ายถิ่นฐานประชาชนในพื้นที่ จึงเป็นปัญหาว่าพื้นที่ดินขนาดใหญ่ที่จะเป็นที่ตั้งโครงการไม่ใช่พื้นที่ดินว่างเปล่าทั้งแปลง แต่เป็นพื้นที่ดินที่บางครั้งเป็นที่ตั้งชุมชนหรือพื้นที่ที่อยู่อาศัยและพื้นที่ทำกินของประชาชน นั่นหมายความว่าประชาชนจะได้รับผลกระทบจากการสูญเสียพื้นที่อยู่อาศัยและพื้นที่ทำกิน ถึงแม้ว่าจะเป็นการพัฒนาโครงการ โครงสร้างพื้นฐานระบบสาธารณูปโภคเพื่อความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ และหรือเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของประชาชนก็ตาม ดังนั้น ทุกครั้งที่มีการเวนคืนที่ดินเพื่อการพัฒนาโครงการใด ๆ ย่อมเป็นการสร้างความไม่พึงพอใจให้กับประชาชนผู้ได้รับผลกระทบ จึงมักจะนำมาซึ่งการต่อต้านด้วยวิธีการต่าง ๆ และมักส่งผลเสียให้กับโครงการในการเริ่มต้นมีความยุ่งยาก ดังนั้น หากมีความจำเป็นที่จะต้องเวนคืนที่ดิน ก็ต้องใช้วิธีการชดเชยโดยการประเมินราคาที่ดิน การเยียวยา เพื่อสร้างความพึงพอใจให้กับประชาชนผู้สูญเสียที่ดิน ซึ่งการประเมินราคาที่ดินที่ถูกเวนคืนนั้นทำได้ยากมาก และเป็นปัญหาที่ประสบอยู่ในปัจจุบัน เพื่อเป็นการป้องกันปัญหาหรือผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นและเพื่อความคล่องตัวในการประเมินมูลค่าของที่ดินและทรัพย์สิน เช่น บ้านเรือน ต้นไม้ ฯลฯ ที่ถูกเวนคืน ทางโครงการไฟฟ้าหงสาได้ใช้แนวทางในการพิจารณาประเมินมูลค่าที่ดินและทรัพย์สินที่ได้รับในพระราชกฤษฎีกาและระเบียบข้อบังคับว่าด้วยการจัดตั้งปฏิบัติตามพระราชกฤษฎีกาที่เกี่ยวข้องกับการเวนคืนที่ดินและการชดเชยค่าเสียหาย ปี พ.ศ. 2548

การศึกษาประเด็นการเวนคืนที่ดินและการชดเชยค่าเสียหายในพระราชกฤษฎีกาฯ และระเบียบข้อบังคับฯ ของ สปป.ลาว พบว่า ได้มีการระบุประเภทการเวนคืนที่ดินไว้อย่างชัดเจนและครอบคลุมถึงเงื่อนไขที่จะได้รับการชดเชย มาตรการช่วยเหลือเยียวยาในการโยกย้ายถิ่นฐานและการฟื้นฟูชีวิตความเป็นอยู่ของผู้ได้รับผลกระทบ และได้ระบุกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบที่มีสิทธิได้รับการชดเชย เยียวยา โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม โดยที่กลุ่มที่ 1 หมายถึงบุคคลหรือครอบครัวที่ได้รับการชดเชย หากยังตั้งภูมิลำเนาอยู่ มีการใช้พื้นที่ดินหรือยังทำมาหากินอยู่ในพื้นที่ที่คาดว่าจะได้รับผลกระทบ หรือผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการสูญเสียที่ดินหรือทรัพย์สิน เนื่องจากถูกเวนคืนที่ดินที่ได้รับผลกระทบทั้งหมดหรือส่วนใดส่วนหนึ่ง เป็นลักษณะชั่วคราวหรือตลอดไป จะถูกโยกย้ายหรือไม่ก็ตาม ถือว่าเป็นผู้ได้รับผลกระทบ และมีสิทธิได้รับค่าชดเชยค่าเสียหายและมีสิทธิได้รับการช่วยเหลืออื่น ๆ ตามระเบียบข้อบังคับฯ ส่วนกลุ่มที่ 2 หมายถึงกลุ่มที่ได้รับผลกระทบที่เคยมีรายได้จากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ล่าสัตว์ หาของป่า หาปลา มีสิทธิได้รับค่าชดเชยเป็นเงินสดหรือได้รับความช่วยเหลือในการทำมาหากินแบบใหม่ เพื่อเพิ่มรายได้และชีวิตความเป็นอยู่ของครอบครัวให้ดีขึ้น หรืออย่างน้อยก็ให้มีการฟื้นฟูให้เหมือนเดิมก่อนมีโครงการ และกลุ่มที่ 3 หมายถึงกลุ่มที่ได้รับผลกระทบที่สูญเสียที่ดินและรายได้ชั่วคราว มีสิทธิได้รับค่าชดเชยตลอดระยะเวลาที่ได้รับผลกระทบนั้น ความเสียหายที่มีต่อพื้นที่ดิน ทรัพย์สิน และสิ่งปลูกสร้าง ต้องได้รับการฟื้นฟูให้เหมือนเดิมหรือมีสภาพดีขึ้นโดยโครงการ โดยมีหลักการและแนวทาง ดังนี้

ผู้ได้รับผลกระทบจากการสูญเสียพื้นที่ดินทำกินถาวรให้ใช้แนวทางและหลักการ “ดินเปลี่ยนดิน” ซึ่งต้องเป็นพื้นที่ดินที่มีสมรรถภาพการผลิตที่เท่าเทียมกัน และที่ตั้งของพื้นที่ดินเป็นที่ยอมรับของผู้ได้รับผลกระทบ ในกรณีที่ไม่สามารถหาพื้นที่ดินที่เหมาะสมได้ ต้องมีการชดเชยเป็นเงินสดตามมูลค่าของราคาที่ดินตามท้องตลาดในปัจจุบัน ส่วนผู้ได้รับผลกระทบที่ต้องยุติการใช้ที่ดินชั่วคราวจะได้รับการชดเชยในมูลค่าต่อรายได้สูงสุดที่ถูกสูญเสียต่อทรัพย์สิน ผลผลิตและต้นไม้ที่เสียหาย ตามแต่ละกรณี

ผู้ได้รับผลกระทบจากการสูญเสียพื้นที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยและธุรกิจค้าขาย ให้ใช้แนวทางหลักการ “ดินเปลี่ยนดิน” ซึ่งต้องเป็นพื้นที่ดินที่มีขนาดเท่ากันและที่ตั้งของพื้นที่เป็นที่ยอมรับของผู้ได้รับผลกระทบ ในกรณีที่ไม่สามารถหาพื้นที่ดินที่เหมาะสมได้ ต้องมีการชดเชยเป็นเงินสดตามมูลค่าพื้นที่ดินตามราคาท้องตลาดในปัจจุบัน ซึ่งวิธีการดินเปลี่ยนแทนให้กับประชาชนที่โยกย้ายจะจัดสรรให้ตามขนาดมาตรฐานทั่วไปและหลักปฏิบัติของห้องการค้าเมือง อย่างไรก็ตามถ้าหากพื้นที่ดินที่สูญเสียมีขนาดใหญ่กว่าพื้นที่ดินที่จัดสรรให้ ผู้ได้รับผลกระทบจะได้รับการชดเชยเป็นเงินสดในส่วนต่างที่เหลือ และส่วนผู้ได้รับผลกระทบที่ต้องหยุดการใช้พื้นที่

ที่ดินชั่วคราว จะได้รับการชดเชยในมูลค่าต่อรายได้สูงสุดที่สูญเสียต่อทรัพย์สิน ผลผลิตและต้นไม้ที่เสียหาย ตามแต่ละกรณี

ผู้ได้รับผลกระทบจากการสูญเสียบ้านและสิ่งปลูกสร้างอื่น ๆ ต้องชดเชยด้วยเงินสดในมูลค่าของวัตถุ โดยไม่มีการหักค่าเสื่อม ถ้าบ้านที่อยู่อาศัยหรือสิ่งปลูกสร้างอื่น ๆ ส่วนใดส่วนหนึ่งได้รับผลกระทบและส่วนที่ยังเหลือนั้นสามารถใช้ประโยชน์ต่อไปได้ ผู้ได้รับผลกระทบมีสิทธิ์ได้รับการชดเชยค่าเสียหายเป็นเงินสดสำหรับส่วนที่ได้รับผลกระทบต่อสิ่งปลูกสร้างนั้น และยังสามารถรับการช่วยเหลือในการฟื้นฟูสิ่งปลูกสร้างในส่วนที่เหลือนั้นเพื่อให้ใช้การต่อไปได้ ในกรณีที่สิ่งปลูกสร้างส่วนที่ยังเหลือนั้นไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้ หรือมีพื้นที่เหลือน้อย ผู้ที่ได้รับผลกระทบต้องได้รับการชดเชยทั้งหมดต่อสิ่งปลูกสร้างดังกล่าวในมูลค่าเต็ม โดยไม่มีการหักค่าเสื่อม สำหรับผู้ที่เช่าบ้านหรือสิ่งปลูกสร้างอื่น ๆ เป็นที่อยู่อาศัย หรืออื่น ๆ ที่ได้รับผลกระทบจากโครงการ ต้องได้รับการชดเชยค่าเสียหายเป็นเงินสดเท่ากับมูลค่าเช่า 3 เดือน รวมทั้งค่าเสียหายอื่น ๆ เช่น เงินจ่ายค่าเช่าล่วงหน้า และจะได้รับการช่วยเหลือในการหาที่อยู่อาศัยใหม่

ผู้ได้รับผลกระทบจากการสูญเสียจากการทำธุรกิจ แนวทางการชดเชย คือ จัดหาสถานที่ทำธุรกิจใหม่ในขนาดพื้นที่เท่าเทียมกัน มีที่ตั้งที่ลูกค้าสามารถเข้าถึงได้ และเป็นที่ยังพอใจของผู้ได้รับผลกระทบ หรือชดเชยค่าเสียหายด้วยเงินสดในมูลค่าเต็มในกรณีที่ไม่มีพื้นที่ดินที่เหมาะสมชดเชยคืนได้ พร้อมทั้งชดเชยด้วยเงินสดสำหรับโครงสร้างพื้นฐานของธุรกิจที่เสียหาย โดยจ่ายในมูลค่าเต็ม ส่วนการสูญเสียรายได้ในระยะข้ามผ่าน ในกรณีที่ผู้ได้รับผลกระทบถูกเรียกร้องให้มีการโยกย้ายออกทั้งหมด หรือส่วนใดส่วนหนึ่งได้รับผลกระทบ แต่ส่วนที่ยังเหลือนั้นไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้ หากยังมีความต้องการสถานที่ใหม่ เจ้าของโครงการต้องจัดหาให้ได้ ตามมาตรฐานต่ำสุด ในกรณีมีพื้นที่ของร้านค้าที่ได้รับผลกระทบที่มีอยู่ในปัจจุบันกว้างกว่าพื้นที่ที่จัดหาให้ใหม่ เจ้าของโครงการต้องชดเชยค่าเสียหายเป็นเงินสดสำหรับส่วนต่างของพื้นที่นั้น

ถ้ามีผลกระทบจากโครงการต่อสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ของชุมชน เช่น ระบบชลประทาน ระบบไฟฟ้า ระบบน้ำประปา ร่องระบายน้ำ ถนนทางเข้าหมู่บ้าน ทუნา สถานที่สักการะบูชา โรงเรียน สถานที่ชุมนุม ตลาด เจ้าของโครงการต้องซ่อมแซมสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เหล่านี้ให้อยู่ในสภาพดีกว่าเดิม

การประเมินการชดเชยค่าเสียหายต่อไม้ผล ให้เอามูลค่าเฉลี่ยของผลผลิตในแต่ละปีคูณด้วยจำนวนปีที่ไม้ผลนั้นยังสามารถให้ผลผลิตได้ ซึ่งการชดเชยค่าเสียหายสำหรับผลผลิตในแต่ละปีต้องอ้างราคาตลาดปัจจุบันในท้องถิ่นนั้น ๆ ในกรณีที่มีต้นไม้อุตสาหกรรม เช่น ไม้สัก ไม้ยูคาลิปตัส ได้รับผลกระทบ โครงการต้องปลูกทดแทนคืนในพื้นที่ที่มีความเหมาะสม หรือจ่ายชดเชย

ค่าเสียหายเพิ่มเติมเพื่อนำไปใช้จ่ายในการจัดหาต้นไม้และดูแลรักษาพื้นที่ปลูกไม้อุตสาหกรรมดังกล่าว

การชดเชยค่าเสียหายต่อการสูญเสียโอกาสในการทำธุรกิจการค้า เช่น ประชาชนที่ได้รับผลกระทบที่มีอาชีพด้านบริการ หรือการค้าสัตว์ การเก็บของป่า หรือสำรวจค้นหาทรัพยากรธรรมชาติ ต้องได้รับการชดเชยในมูลค่าของการสูญเสียโอกาสในการทำธุรกิจการค้า นั่น โดยอาจเป็นทั้งวัสดุและสนับสนุนการฝึกอบรมวิชาการเพื่อฟื้นฟูธุรกิจการค้า และทำให้ชีวิตความเป็นอยู่มีความมั่นคง คือให้อยู่ในระดับที่ดีกว่าเดิม หรืออย่างน้อยก็เท่าเดิมก่อนมีโครงการ และเจ้าของโครงการต้องจัดเรียงลำดับความสำคัญให้กับผู้ที่ได้รับผลกระทบเข้าทำงานกับโครงการ โดยมีค่าตอบแทนที่เหมาะสม

ในกรณีผู้ที่ได้รับผลกระทบไม่ต้องการไปอยู่ในสถานที่ใหม่ที่ทางโครงการกำหนดไว้ (หมู่บ้านโยกย้ายจัดสรร) โครงการต้องชดเชยเต็มส่วนในมูลค่าเป็นเงินสดต่อทรัพย์สินที่เสียหายนั้นบวกกับเงินอุดหนุนสำหรับการขนส่งและการตั้งถิ่นฐานใหม่ในสถานที่ที่เจ้าของไปเลือกเอง

การสนับสนุนต่าง ๆ สำหรับประชาชนที่โยกย้าย ต้องได้รับการสนับสนุนอย่างเพียงพอ อาจเป็นทั้งอาหารหรือเงินสดในระยะข้ามผ่าน (Transitional Support) จนถึงระยะการฟื้นฟูชีวิตความเป็นอยู่ (Rehabilitation) โดยให้สอดคล้องกับเป้าหมายที่กำหนดไว้ในแผนงานโยกย้ายถิ่นฐานประชาชน (RAP)

การโยกย้ายสิ่งปลูกสร้างสถานที่ทางศาสนาและสิ่งสักการะบูชา รวมถึงทรัพย์สินทางด้านศาสนาและชุมชนทั้งหมดที่ได้รับผลกระทบ ต้องได้รับการก่อสร้างใหม่ในเขตพื้นที่หมู่บ้านโยกย้ายจัดสรร โดยเจ้าของโครงการจะเป็นผู้รับผิดชอบทั้งหมดในการก่อสร้าง การขนส่ง และการจัดพิธีกรรมตามความเชื่อและประเพณีต่าง ๆ

ภายหลังที่โครงการไฟฟ้าหงสาได้รับอนุมัติจากสภานิติบัญญัติแห่งชาติในวันที่ 30 พฤศจิกายน พ.ศ. 2552 หน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องได้ออกระเบียบหลักการแนวทางและจัดตั้งกลไกต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานตามแผนงานโยกย้ายถิ่นฐานประชาชน (RAP) เช่น สำนักนายกรัฐมนตรี ออกคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการกำกับโครงการ (Project Steering Committee) หรือคณะชี้แนะในบริบทลาว ที่ประกอบด้วย รัฐมนตรีกระทรวงพลังงาน รัฐมนตรีกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และเจ้าแขวงไซยะบูลีเป็นประธานในคณะกรรมการชุดนี้ มีหน้าที่ติดตามและสนับสนุนการดำเนินงานโครงการในภาพรวม ส่วนในระดับแขวง ห้องการปกครองแขวงไซยะบูลีออกข้อกำหนด (Entitlement Matrix) ว่าด้วยแนวทางดำเนินงานโยกย้ายจัดสรรและฟื้นฟูชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนที่โยกย้ายออกจากโครงการไฟฟ้าหงสาและออกข้อตกลงแต่งตั้งหน่วยงานบริหารจัดการโยกย้ายถิ่นฐานประชาชนและฟื้นฟูชีวิตความเป็นอยู่อาชีพของประชาชนที่ได้รับผลกระทบ

(RLMU) และในระดับเมือง ห้องการปกครองเมืองหงสา (หรือสำนักงานปกครองอำเภอ) ออกข้อกำหนดแต่งตั้งคณะกรรมการใกล้เคียงข้อขัดแย้งที่อาจจะเกิดขึ้นในระดับเมืองและระดับหมู่บ้าน โดยมีหน่วยงานบริหารจัดการโยกย้ายถิ่นฐานประชาชน (RLMU) ที่ได้รับการแต่งตั้งจากแขวงไซยะบูลี เป็นศูนย์กลางประสานงาน ซึ่งการดำเนินงานเวนคืนที่ดินและจ่ายค่าชดเชยของโครงการไฟฟ้าหงสา ที่ผ่านมา สรุปได้ดังนี้

หน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องในระดับเมือง เช่น ห้องการปกครองเมือง ห้องการที่ดิน ห้องการแผนการและการลงทุน ฯลฯ และหน่วยงานบริหารจัดการโยกย้ายถิ่นฐานประชาชน (RLMU) ประกาศพื้นที่ที่อยู่ในเขตพื้นที่สัมปทานที่ต้องมีการเวนคืนที่ดิน หลังจากนั้น หน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องในระดับเมือง หน่วยงานบริหารจัดการโยกย้ายถิ่นฐานประชาชน (RLMU) และผู้พัฒนาโครงการที่มาจากฝ่ายก่อสร้างต่าง ๆ เช่น ฝ่ายก่อสร้างโรงไฟฟ้า ฝ่ายวางโครงสร้างพื้นฐานในพื้นที่เหมืองถ่านหิน เหมืองหินปูน ฝ่ายก่อสร้างอ่างเก็บน้ำ ฯลฯ ได้ร่วมกันวางแผนงานเวนคืนที่ดิน โดยแบ่งเป็นพื้นที่ย่อยตามลำดับความสำคัญของงานก่อสร้าง เช่น การจัดการเรื่องพื้นที่เพื่อก่อสร้างที่พักของผู้รับเหมาโรงไฟฟ้า ก่อสร้างโรงไฟฟ้า ก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ ฯลฯ

เพื่อสร้างความเข้าใจในขั้นตอนการเวนคืนที่ดินทรัพย์สินและอัตรการชดเชย พร้อมทั้งชี้แจงในข้อกำหนด (Entitlement Matrix) ให้กับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในระดับเมือง ผู้พัฒนาโครงการและหน่วยงานบริหารจัดการโยกย้ายถิ่นฐานประชาชน (RLMU) จัดประชุมปฐมนิเทศ และจัดเตรียมระบบข้อมูลทางภูมิศาสตร์ (GIS) ภาพถ่ายทางอากาศ (Aerial Photo) เครื่องมือบอกตำแหน่งพิกัด (GPS) กล้องถ่ายรูป และแบบฟอร์มสัมภาษณ์เก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การดำเนินงานเวนคืนที่ดินและชดเชยมีความถูกต้อง แม่นยำ และรวดเร็ว หลังจากนั้นได้มีการนัดหมายหมู่บ้าน/ชุมชนที่จะทำการสำรวจวัดที่ดิน โดยติดประกาศพื้นที่ย่อยที่ได้รับผลกระทบในพื้นที่ก่อสร้างและต้องมีการเวนคืน โดยการเข้าชี้แจงให้กับคณะกรรมการหมู่บ้านเพื่อแจ้งกับชาวบ้านที่คาดว่าจะมีการเวนคืนที่ดินและลงเก็บข้อมูลในรายละเอียดอีกครั้งเพื่อความถูกต้องและทันสมัยที่สุด ซึ่งในวันที่มีการรังวัดพื้นที่ดินและเก็บข้อมูล ชาวบ้านที่คาดว่าจะได้รับผลกระทบต้องเอาโฉนดที่ดิน ทะเบียนบ้าน หรือเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมาให้พร้อม

ภาพประกอบที่ 4.2 ประชุมเพื่อสร้างความเข้าใจในขั้นตอนการเวนคืนที่ดินทรัพย์สินและอัตรการชดเชย พร้อมทั้งชี้แจงในข้อกำหนด (Entitlement Matrix) ให้กับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในระดับเมือง และเก็บข้อมูลที่ดินและทรัพย์สิน ในปี พ.ศ. 2550

ทีมงานวิชาการที่ประกอบไปด้วยหน่วยงานรัฐในระดับเมือง เช่น ห้องการปกครองเมือง ห้องการที่ดิน ห้องการหน่วยงานบริหารจัดการ โยกย้ายถิ่นฐานประชาชน (RLMU) และผู้พัฒนาโครงการ ลงรังวัดพื้นที่ดินที่คาดว่าจะใช้เป็นพื้นที่ก่อสร้างโครงการ จับจุดพิกัดในพื้นที่โดยใช้เครื่องมือบอกตำแหน่งพิกัด (GPS) พร้อมทั้งภาพถ่ายทางอากาศ และแผนที่ขอบเขตของการก่อสร้างต่าง ๆ ฯลฯ เพื่อทำการเวนคืนที่ดิน นับจำนวนทรัพย์สินต่าง ๆ เช่น ไม้ผล ไม้อุตสาหกรรม ที่พัก สิ่งปลูกสร้างในพื้นที่ ฯลฯ บันทึกลงในแบบฟอร์ม พร้อมทั้งถ่ายภาพทรัพย์สินต่าง ๆ โดยมีเจ้าหน้าที่รัฐ คณะกรรมการหมู่บ้าน เจ้าของที่ดิน และเจ้าของที่ดินที่อยู่ในบริเวณข้างเคียงร่วมอยู่ด้วยทุกครั้ง ทั้งนี้เพื่อความถูกต้องของการรังวัดพื้นที่ดินที่อาจจะเหลื่อมล้ำเข้าไปในพื้นที่ข้างเคียง และก่อนเดินทางออกจากพื้นที่รังวัด ทีมงานวิชาการต้องอ่านข้อมูลที่บันทึกไว้ต่อหน้าทุกคนเพื่อรับทราบถึงข้อมูลที่บันทึก และทุกคนต้องลงชื่อรับรองข้อมูลลงในแบบฟอร์มสำรวจนั้นด้วย

ทีมงานวิชาการเอาข้อมูลที่ได้จากการรังวัด จุดพิกัดบอกตำแหน่งพิกัด (GPS) และข้อมูลที่สัมภาษณ์จากแบบฟอร์มสำรวจ มาคำนวณหาค่าชดเชยตามข้อกำหนด (Entitlement Matrix) โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่ออกแบบไว้ พร้อมทั้งเอารูปแบบของทรัพย์สินที่ถ่ายไว้ลงในแบบฟอร์มชดเชย (ภาพที่ 4.3 แบบฟอร์มชดเชยจากการเวนคืนที่ดินและทรัพย์สิน) หลังจากนั้นทีมงานโครงการจัดประชุมชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบเพื่อรับทราบผลคำนวณหามูลค่าการชดเชย ถ้าเจ้าของทรัพย์สินตกลงและยอมรับในสิ่งที่เสียหายและหรือมูลค่าชดเชย ให้ลงชื่อลงในแบบฟอร์มชดเชย พร้อมกับคณะกรรมการหมู่บ้าน นอกจากนั้น ทางโครงการยังได้ติดต่อธนาคารที่อยู่ในเมืองมาทำการเปิดบัญชีธนาคารให้กับผู้ได้รับผลกระทบในระหว่างการประชุมครั้งนี้ด้วย

ถ้าเจ้าของทรัพย์สินตกลงและยอมรับในมูลค่าชดเชยทางโครงการร้องขอให้เจ้าของที่ดิน/ทรัพย์สิน ขนย้ายทรัพย์สิน เช่น ต้นไม้ หรือ รื้อขนย้ายสิ่งปลูกสร้างในพื้นที่นา ออกจากพื้นที่ก่อสร้างภายใน 15 วัน ในกรณีที่เจ้าของทรัพย์สินไม่ตกลงและไม่ยอมรับในสิ่งที่เสียหายหรือมูลค่าชดเชย ทีมงาน วิชาการจะลงไปสำรวจรังวัดพื้นที่และเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องใหม่พร้อมกับเจ้าของที่ดินทรัพย์สินและ คณะกรรมการใกล้เคียงในระดับหมู่บ้านและระดับเมือง และหน่วยงานบริหารจัดการโยกย้ายถิ่นฐาน ประชาชน (RLMU) และถ้าผลออกมายังไม่ยอมรับ เจ้าของที่ดิน/ทรัพย์สินสามารถยื่นเรื่องเข้าสู่ กระบวนการไกล่เกลี่ยได้

ทีมงานโครงการที่มาจากห้องกรรหน่วยงานบริหารจัดการโยกย้ายถิ่นฐานประชาชน (RLMU) และบริษัทผู้พัฒนาโครงการนำเอาแบบฟอร์มชดเชยที่เจ้าของทรัพย์สินลงชื่อไปยัง คณะกรรมการระดับเมืองรับรอง และคณะกรรมการระดับแขวงอนุมัติ และในระหว่างรอเงิน ค่าชดเชยที่จะโอนเข้าบัญชีธนาคาร ทางทีมงานโครงการจัดฝึกอบรมบัญชีครัวเรือนให้กับชุมชน ที่คาดว่าจะได้รับเงินค่าชดเชย ซึ่งวิทยากรมาจากหน่วยงานสหพันธ์แม่หญิงลาว (Lao Women Union) ในระดับเมือง เพื่อเป็นการเผยแพร่ให้ความรู้และสร้างความตระหนักของการทำบัญชี รายรับรายจ่ายในครัวเรือน เนื่องจากสภาพทางเศรษฐกิจของครอบครัวเปลี่ยนแปลงไปค่อนข้าง รวดเร็วภายหลังที่ผู้พัฒนาโครงการโอนเงินค่าชดเชยเข้าบัญชีธนาคารแล้ว ทีมงานโครงการและ อำนวยการปกครองเมืองจัดพิธีมอบเงินค่าชดเชยอย่างเป็นทางการ โดยการมอบสมุดบัญชีเงินฝาก ของเจ้าของที่ดินทรัพย์สิน

หลังจากนั้น ทีมงานโครงการจะทำการจัดเก็บข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเวนคืนที่ดิน และการชดเชย ได้แก่ แผนที่ดิน ภาพถ่ายทางอากาศ เอกสารสิทธิ์ แบบฟอร์มต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ที่ได้ ลงลายมือชื่อแล้ว ภาพถ่ายรูปบ้านเรือน สิ่งปลูกสร้างอื่น ๆ ก่อนการรื้อถอนหรือเคลื่อนย้าย ไว้ในระบบฐานข้อมูล (Database Management) เพื่อใช้ในการติดตามประเมินผลดำเนินงาน และไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ในส่วนของการชดเชยค่าเสียหายในสิ่งปลูกสร้าง เช่น ที่พักอาศัย คอกสัตว์ ทุ่งข้าว ฯลฯ มีขั้นตอนการเก็บข้อมูลทรัพย์สินที่เสียหายและคิดค่าชดเชยเหมือนกับการเวนคืนที่ดิน ซึ่งกระบวนการเวนคืนที่ดินตั้งแต่สำรวจรังวัดพื้นที่ กำหนดมูลค่าชดเชย จัดประชุมชาวบ้านผู้ได้รับ ผลกระทบเกี่ยวกับมูลค่าของการชดเชย จนกระทั่งโอนเงินค่าชดเชยเข้าบัญชีธนาคาร ซึ่งทั้งกระบวนการ ในเวลาประมาณ 30 วัน

ราชอาณาจักรไทย กรุงเทพมหานคร
 กรุงเทพมหานคร กรุงเทพมหานคร กรุงเทพมหานคร
อสังหาริมทรัพย์
 โครงการอสังหาริมทรัพย์
 รายการข้อมูลที่ดินที่ได้รับผลกระทบจากโครงการ PAPA 1, Zone 14

ประเภท	เลขที่	เนื้อที่	มูลค่าประเมิน	ผู้ครอบครอง
รวมมูลค่า	NX 94	7	85	นาย ช่างบุญ น. ต.

1. ประเภทที่ดิน				
เลขที่	ประเภท	เนื้อที่ (ไร่)	มูลค่าประเมิน	มูลค่ารวม
1	ที่ดิน (A)	1	90,000,000	22,000,000
2	ที่ดิน (B)	1	90,000,000	210,000,000
3	ที่ดิน (C)		150,000,000	
4	ที่ดิน (D)		150,000,000	
รวมมูลค่าที่ดิน (ไร่)				232,000,000

2. สิ่งปลูกสร้าง				
เลขที่	ประเภท	เนื้อที่	มูลค่าประเมิน	มูลค่ารวม
1	อาคาร 1		13,500,000	
2	อาคาร 2		1,700,000	
รวมมูลค่าสิ่งปลูกสร้าง (ไร่)				15,200,000

3. สิ่งปลูกสร้าง							
เลขที่	ประเภท	ขนาด	จำนวน	จำนวน	จำนวน	มูลค่ารวม	มูลค่ารวม
1	ไม้สัก			281	4,000		1,124,000
2	ไม้สัก (4-3 ไร่)	4-3 ไร่		2	30,000		60,000
3	ไม้สัก (4-7 ไร่)	4-7 ไร่		1	100,000		100,000
รวมมูลค่าไม้สัก (ไร่)							1,284,000

4. สิ่งปลูกสร้าง							
เลขที่	ประเภท	ขนาด	เนื้อที่	ราคา	จำนวน	จำนวน	มูลค่ารวม
1	บ้านเดี่ยว (บ้าน)	บ้าน	10,000		1,888		4,580,000
2	ทาวน์โฮม	บ้าน	15,000		61		765,000
3	บ้านเดี่ยว (รวม)	รวม			88		50,000
4	ทาวน์โฮม	รวม			300		2,000
5	บ้านเดี่ยว	รวม			66		10,000
6	ทาวน์โฮม	รวม			5	70	6,000
7	ทาวน์โฮม	รวม			1	3	5,000
8	ทาวน์โฮม (รวม)	รวม	15,000	5,000	1		30,000
9	ทาวน์โฮม	รวม	15,000	5,000	2		90,000
รวมมูลค่าสิ่งปลูกสร้าง (ไร่)							27,205,000
รวมมูลค่าสิ่งปลูกสร้าง (ไร่)							376,189,000

อสังหาริมทรัพย์ นายช่างบุญ (เจ้าของที่ดิน)

ภาพประกอบที่ 4.3 แบบฟอร์มชดเชยของผู้ได้รับผลกระทบที่ยอมรับในมูลค่าการชดเชยจากการเวนคืนที่ดินทรัพย์สินและสิ่งปลูกสร้างที่เสียหาย

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับผลการดำเนินงานเวนคืนที่ดินและชดเชยค่าเสียหายในพื้นที่ก่อสร้างโครงการ ผู้ให้ข้อมูลทุกคนมีความเข้าใจในข้อกำหนด (Entitlement Matrix) ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานตามแผนโยกย้ายจัดสรรประชาชน (RAP) ที่กำหนดและประกาศออกมาโดยห้องการปกครองแขวงไซยะบุรี พร้อมทั้งระบุว่า มีความยุติธรรมดีสำหรับทุกคนและมีความพึงพอใจในอัตราค่าชดเชยที่ดินประเภทต่าง ๆ และทรัพย์สิน ในทางปฏิบัติของการรังวัดที่ดินและการเก็บข้อมูลที่ดินทรัพย์สิน ผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายระบุดึงความโปร่งใสและความพึงพอใจ จำนวน 48 คน จากจำนวนทั้งหมด 50 คน และมีความพึงพอใจในการโอนเงินค่าชดเชยผ่านบัญชีธนาคารจำนวน 49 คน นอกจากนี้ผู้ให้ข้อมูลทุกคนมีความเข้าใจในบทบาทของหน่วยงานบริหารจัดการ

โยกย้ายถิ่นฐานประชาชน (RLMU) เป็นอย่างดี โดยระบุว่า เป็นหน่วยงานที่ช่วยให้คำแนะนำปรึกษา และแก้ไขปัญหาของชาวบ้านและมีบทบาทในบริหารจัดการโยกย้ายจัดสรรประชาชนและตรวจสอบผลการดำเนินงานการฟื้นฟูชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนที่โยกย้าย ทั้งนี้เนื่องจากทางโครงการไฟฟ้าหงสา (บริษัทผู้พัฒนาโครงการ) ให้ความสำคัญกับการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารโครงการและการเปิดโอกาสให้กับผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้ได้รับผลกระทบมากที่สุดในการแสดงความคิดเห็นและใช้สิทธิของตนเองได้อย่างถูกต้องตรงกับความเป็นจริง เป็นการส่งเสริมให้การวางแผนและการดำเนินงานของบริษัทผู้พัฒนาโครงการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผลและมีความโปร่งใส มุ่งต่อประโยชน์สูงสุดของประชาชนและผู้พัฒนาโครงการ ภายใต้การอำนวยความสะดวกและการดูแลของหน่วยงานรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน่วยงานบริหารจัดการโยกย้ายถิ่นฐานประชาชน (RLMU)

ผลการสนทนากลุ่มเฉพาะเจาะจง (Focuss Group) จำนวน 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้ได้รับผลกระทบ กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มหน่วยงานรัฐ และกลุ่มผู้พัฒนาโครงการ มีมุมมองที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการเวนคืนที่ดินและการชดเชยของแต่ละกลุ่มตามบริบทและบทบาทหน้าที่รับผิดชอบของตนเองในการดำเนินกิจกรรมที่ผ่านมา กล่าวคือ กลุ่มผู้ได้รับผลกระทบระบุถึงข้อดีของการดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเวนคืนที่ดินและการชดเชยว่า มีความละเอียด มีความยุติธรรมและมีความโปร่งใสให้กับประชาชน ต่างฝ่ายต่างได้รับผลประโยชน์ ในขณะที่กลุ่มผู้นำชุมชนระบุถึงประเด็นข้อขัดแย้งของการดำเนินกิจกรรม เช่น บางครอบครัวไม่พอใจเรื่องพื้นที่ดินทำกินที่เป็นพื้นที่นาซบขาวใหม่ (พื้นที่ดินที่เคยว่างเปล่าและมีการเตรียมพื้นที่เพื่อพัฒนาเป็นพื้นที่นาอย่างถาวร) ไม่ได้รับการชดเชยตามที่เจ้าของพื้นที่นาต้องการ ส่วนกลุ่มหน่วยงานรัฐระบุทั้งข้อดีและข้อเสีย กล่าวคือ ข้อดีมีการดำเนินงานอย่างละเอียดตามรายการเอกสารของข้อกำหนด (Entitlement Matrix) โดยให้หน่วยงานบริหารจัดการโยกย้ายถิ่นฐานประชาชน (RLMU) เป็นศูนย์กลาง และข้อเสียคือมีความยุ่งยากมาก เพราะมีการออกโฉนดพื้นที่ดินใหม่ และเข้าซ้อนทับโฉนดพื้นที่ดินเดิมที่ได้ชดเชยไปแล้ว สำหรับกลุ่มผู้พัฒนาโครงการได้ระบุถึงการแต่งตั้งผู้แทนจากหน่วยงานรัฐในระดับแขวงเข้ามาทำงานร่วมเคียงบ่าเคียงไหล่ร่วมกับบริษัทผู้พัฒนาโครงการในการประสานงานและร่วมวางแผนงานเวนคืน มีการประชุมปรึกษาหารือกับหน่วยงานรัฐในท้องถิ่นเพื่อร่างค่าชดเชย ขั้นตอนของการเวนคืนที่ดินและชดเชย การจ่ายเงินค่าชดเชยผ่านระบบธนาคาร รวมถึงการจัดการฝึกอบรมบัญชีครอบครัวให้กับผู้ได้รับผลกระทบในช่วงรอเงินค่าชดเชยเข้าบัญชีธนาคาร โดยหน่วยงานสหพันธ์แม่หญิงลาว (LWU) ในระดับเมือง และในส่วนของ การนำระบบข้อมูลทางภูมิศาสตร์ (GIS) และระบบการจัดการฐานข้อมูล (Database Management) มาช่วยในกระบวนการเวนคืนที่ดิน ทั้ง 4 กลุ่ม มีความคิดเห็นอย่างเดียวกันว่ามีความสำคัญที่สุดในการดำเนินงาน มีประสิทธิภาพสูง

เพราะทำให้การบริหารจัดการข้อมูลมีความชัดเจน สะดวก รวดเร็วในการค้นหาข้อมูล และมี ประสิทธิภาพสูงเช่นกัน กล่าวคือ สามารถต่อยอดในการติดตามการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ และสังคมของผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายตั้งแต่ก่อนการโยกย้ายถิ่นฐานจนถึงปัจจุบัน เช่น ข้อมูล พื้นที่ดินเดิมที่ถูกเวนคืน ข้อมูลพื้นที่ดินใหม่ที่ได้รับการทดแทนในหมู่บ้านโยกย้ายจัดสรรและใน พื้นที่ทำการผลิตครอบครัวละ 2 เฮกตาร์ (ประมาณ 12.5 ไร่) ข้อมูลการเข้ารับการฝึกอบรมวิชาการ อาชีพทางเลือก ข้อมูลการเปลี่ยนแปลงของรายได้ ข้อมูลการเปลี่ยนแปลงสภาพบ้านเรือนแต่ละหลัง ในแต่ละปี รวมถึงผลการตรวจสอบคุณภาพและการเฝ้าระวังผลกระทบต่อสุขภาพประชาชน ฯลฯ ซึ่งเป็น ประโยชน์ในการติดตามสภาพเศรษฐกิจ-สังคมของผู้ได้รับผลกระทบภายหลังการโยกย้ายถิ่นฐาน ว่ามีการฟื้นฟูคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้นกว่า หรือไม่ อย่างไร ตามพันธะของผู้พัฒนาโครงการ ไฟฟ้าหงสาที่ระบุไว้ในสัญญาสัมปทานกับรัฐบาล

กล่าวได้ว่า การเวนคืนที่ดินและการชดเชยค่าเสียหายเป็นเรื่องที่บริษัทผู้พัฒนาโครงการ ต้องให้ความสำคัญเป็นอันดับต้น ๆ ของการดำเนินงานโครงการ เพราะถ้าหากการเวนคืนที่ดินมี การดำเนินงานล่าช้าไม่สำเร็จทันต่อแผนงานก่อสร้างโครงการแล้ว จะเป็นการเพิ่มความเสียหายของ การดำเนินงานและการลงทุนของโครงการซึ่งส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นของนักลงทุน และ ยังเป็นการสร้างความไม่พึงพอใจมากยิ่งขึ้นให้กับประชาชนผู้ที่คาดว่าจะสูญเสียที่ดิน โดยมีหลัก สำคัญของการเวนคืนที่ดินและชดเชยค่าเสียหาย คือ ต้องอาศัยอำนาจของกฎหมาย ต้องมีวัตถุประสงค์ ของการเวนคืนเพื่อการอันเป็นสาธารณะประโยชน์ ต้องจ่ายค่าชดเชยที่เป็นธรรม และต้องเป็น โอกาสของการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ได้รับผลกระทบ ซึ่งทางโครงการไฟฟ้าหงสาได้ดำเนินการ เวนคืนที่ดินที่มีความเป็นธรรม มีความเหมาะสม มีความโปร่งใส และรวดเร็วทันต่อแผนงาน ก่อสร้าง โดยผ่านกระบวนการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารโครงการและการมีส่วนร่วมของผู้ได้รับ ผลกระทบที่สูญเสียที่ดินและหน่วยงานรัฐในทุกระดับ กล่าวคือ ภายหลังจากที่หน่วยงานรัฐติดประกาศ พื้นที่ที่ต้องเวนคืนที่ดิน ต้องจัดให้มีการประชุมกับชาวบ้านที่คาดว่าจะได้รับผลกระทบจากการ เวนคืนที่ดินเพื่อนำเสนอให้ชาวบ้านรับทราบ และอธิบายถึงขั้นตอนของการสำรวจรังวัดที่ดิน รวมถึงการนัดหมายวันเวลาสถานที่ในการรังวัดที่ดิน และเก็บข้อมูลอื่น ๆ หลังจากนั้น ลงสำรวจ รังวัดพื้นที่และเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องโดยหน่วยงานรัฐที่รับผิดชอบและบริษัทผู้พัฒนาโครงการ คำนวณมูลค่าชดเชยค่าเสียหายตามอัตราค่าชดเชยเสียหายที่ได้ตกลงและปิดประกาศไว้ จัดประชุม ชาวบ้านเพื่อรับทราบผลคำนวณและมูลค่าของการชดเชย ถ้าเจ้าของที่ดิน/ทรัพย์สินยอมรับในมูลค่า ชดเชย ให้ลงชื่อลงในแบบฟอร์มชดเชยพร้อมกับคณะกรรมการหมู่บ้าน ในกรณีที่เจ้าของที่ดิน/ ทรัพย์สินไม่ยอมรับในมูลค่าชดเชย ต้องลงไปสำรวจรังวัดพื้นที่และเก็บข้อมูลใหม่ ถ้าผลออกมา ยัง ไม่ยอมรับ เจ้าของที่ดิน/ทรัพย์สินสามารถยื่นเรื่องเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้

ในระหว่างรอการรับเงินชดเชยที่จะโอนเข้าบัญชีธนาคาร จัดฝึกอบรมบัญชีครัวเรือนให้กับชาวบ้าน ในการบริหารจัดการเงินชดเชยให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล มอบเงินค่าชดเชยอย่างเป็นทางการ โดยการมอบสมุดบัญชีธนาคาร และจัดเก็บข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเวนคืนที่ดินและการชดเชยไว้ในระบบฐานข้อมูล เพื่อใช้ในการติดตามผลการดำเนินงานและใกล้เคียงข้อขัดแย้งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ในกรณีที่ผู้ได้รับผลกระทบสงสัย หรือรู้สึกว่าไม่ได้รับความเป็นธรรมในกระบวนการเวนคืนที่ดินและชดเชย ผู้ได้รับผลกระทบนั้นสามารถร้องเรียนและเข้าสู่กระบวนการใกล้เคียงข้อพิพาทได้ตลอดเวลา

3.2 การพัฒนาพื้นที่รองรับการโยกย้ายถิ่นฐาน (Development of Resettlement Site)

เมื่อได้ดำเนินการเวนคืนที่ดินและชดเชยค่าเสียหายแล้วเสร็จ สิ่งสำคัญที่โครงการต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง คือ การจัดหาพื้นที่ดินรองรับผู้ถูกเวนคืนที่ดิน (ผู้ที่เกี่ยวข้อง) ซึ่งมีอยู่ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่สูญเสียที่ดินทั้งหมดหรือเหลือบางส่วนแต่ไม่สามารถทำประโยชน์ต่อไปได้และมีความจำเป็นต้องโยกย้ายถิ่นฐานออกพื้นที่โครงการ กับกลุ่มที่สูญเสียที่ดินและต้องการเฉพาะค่าชดเชยที่เป็นเงินสด แต่ไม่โยกย้ายออกไปตามแผนงานของโครงการ ดังนั้น บริษัทผู้พัฒนาโครงการจึงต้องเตรียมความพร้อม โดยการพัฒนาพื้นที่รองรับการโยกย้ายถิ่นฐาน ซึ่งก็เป็นหนึ่งในมาตรการชดเชยความเสียหายให้กับผู้ได้รับผลกระทบ โดยที่หลักการพัฒนาพื้นที่รองรับการโยกย้ายจัดสรรหรือหมู่บ้านโยกย้ายจัดสรรใหม่หรือหลักการวางแผนผังชุมชนต้องให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ที่เน้นการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ประโยชน์ของพื้นที่อยู่อาศัยและพื้นที่ทำการผลิต และการวิเคราะห์ข้อมูลด้านประชากร สภาพเศรษฐกิจและสังคมในการสนับสนุนด้านความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพ การสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานที่จำเป็น ตลอดจนการส่งเสริมให้ทำหน้าที่ของการเป็นศูนย์กลางชุมชน (Community Center) อาศัยแนวคิดของการเชื่อมโยงที่เรียกว่าระบบชุมชน โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและใช้นโยบายของรัฐเป็นกรอบของการพัฒนาพื้นที่

อย่างไรก็ตาม แนวคิดของการพัฒนาพื้นที่รองรับการโยกย้ายถิ่นฐานหรือหมู่บ้านโยกย้ายจัดสรรใหม่ของโครงการไฟฟ้าหงสายังคงอยู่ภายใต้หลักการสากลที่ว่า “ถ้าไม่สามารถหลีกเลี่ยงการโยกย้ายถิ่นฐานประชาชนแบบไม่สมัครใจได้ ผู้ได้รับผลกระทบควรได้รับการชดเชยค่าเสียหายจากการสูญเสียพื้นที่ดินและทรัพย์สินอย่างเต็มรูปแบบและยุติธรรม และควรเป็นโอกาสของการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ได้รับผลกระทบ” นอกจากนี้ โครงการไฟฟ้าหงสายังคงใช้แนวทางที่ได้ระบุในระเบียบข้อบังคับสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการจัดตั้งปฏิบัติตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการชดเชยค่าเสียหายและการโยกย้ายถิ่นฐานประชาชนจากโครงการพัฒนา ฉบับเลขที่ 2432/องค์การทรัพยากรน้ำและสิ่งแวดล้อม ลงวันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2548 สรุปได้ดังนี้

เขตพื้นที่จัดสรรใหม่สำหรับผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้าย ประกอบด้วยเขตพื้นที่อยู่อาศัย เขตพื้นที่ทำกิน (หรือพื้นที่ทำการผลิตทางการเกษตร) และเขตพื้นที่ธุรกิจการค้า ต้องตั้งอยู่ในเขตบริเวณใกล้เคียงกับเขตพื้นที่อยู่อาศัยเดิมเท่าที่มีความเป็นไปได้ โดยจัดให้มีสภาพภูมิศาสตร์และสิ่งแวดล้อมที่ดีกว่าเดิมหรืออย่างน้อยก็เท่ากับเขตพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบนั้น และต้องมีความเหมาะสมสำหรับการทำธุรกิจและกิจกรรมที่สร้างรายได้ เพื่อทำให้ผู้ที่ได้รับผลกระทบที่ย้ายออกไปสามารถปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองให้มีความมั่นคงมากขึ้น

เขตพื้นที่จัดสรรใหม่ต้องตั้งอยู่ในเขตที่ไม่มีความเสี่ยงภัยทางธรรมชาติและต้องจัดวางผังพื้นที่ให้สอดคล้องกับมาตรฐานในการออกแบบตามผังเมืองท้องถิ่น สามารถเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวกต่อชุมชน เช่น โรงเรียน โรงพยาบาล วัด และอื่น ๆ และการบริการต่าง ๆ เช่น ระบบน้ำประปา คลองระบายน้ำทิ้ง ระบบไฟฟ้า โทรคมนาคม เท่าที่มีความเป็นไปได้ และเขตพื้นที่โยกย้ายจัดสรรใหม่ต้องได้รับการก่อสร้างและพัฒนาอย่างครบถ้วนก่อนการโยกย้ายประชาชนออกจากพื้นที่เดิม

เขตพื้นที่จัดสรรใหม่ที่เป็นเขตพื้นที่ทำการผลิตทางการเกษตรต้องจัดหาพื้นที่ที่มีขนาดเพียงพอ โดยให้มีทั้งเขตพื้นที่ที่เหมาะสมในการทำการผลิต การเลี้ยงสัตว์ และทำสวนครัว การโยกย้ายผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการสูญเสียทรัพยากรของชุมชน เช่น ป่าไม้ พื้นที่สาธารณะเลี้ยงสัตว์รวม ฯลฯ เจ้าของโครงการต้องรับประกันให้เขตพื้นที่จัดสรรใหม่นั้น มีทรัพยากรป่าไม้ มีพื้นที่เลี้ยงสัตว์ และมีป่าไม้ชุมชน เพื่อให้ผู้ที่ได้รับผลกระทบที่ย้ายออกไปนั้นสามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างต่อเนื่อง และที่ตั้งของเขตพื้นที่จัดสรรใหม่ต้องได้รับการคัดเลือกที่อยู่บนพื้นฐานของการปรึกษาหารือร่วมกันและเป็นที่ยอมรับได้ของผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายและหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง

การสำรวจและออกแบบเขตพื้นที่โยกย้ายจัดสรรใหม่ตามระเบียบข้อบังคับสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการจัดตั้งปฏิบัติตามพระราชกฤษฎีกาฯ ระบุว่า การคัดเลือกเขตพื้นที่ทำการผลิตทางการเกษตรใหม่ต้องมีการสำรวจพื้นที่อย่างละเอียด โดยเฉพาะคุณสมบัติของดิน เพื่อรับประกันการผลิตทางการเกษตรอย่างยั่งยืน ส่วนค่าใช้จ่ายในการพัฒนาเขตพื้นที่โยกย้ายจัดสรรใหม่ เช่น ค่าใช้จ่ายในการสำรวจดิน การพัฒนาพื้นที่ มูลค่าในการก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก โครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ และถนนหนทาง และอื่น ๆ ต้องรวมเข้าในมูลค่าของการโยกย้ายถิ่นฐาน และระบุในแผนงานโยกย้ายถิ่นฐานชุมชน (RAP) ด้วย นอกจากนี้ ผู้ได้รับผลกระทบทั้งหมดที่ย้ายไปอยู่เขตพื้นที่โยกย้ายจัดสรรใหม่ต้องได้รับกรรมสิทธิ์การใช้ที่ดิน โดยที่ผู้พัฒนาโครงการต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับการสำรวจพื้นที่ในแต่ละแปลงเพื่อออกโฉนดที่ดินให้กับผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้าย

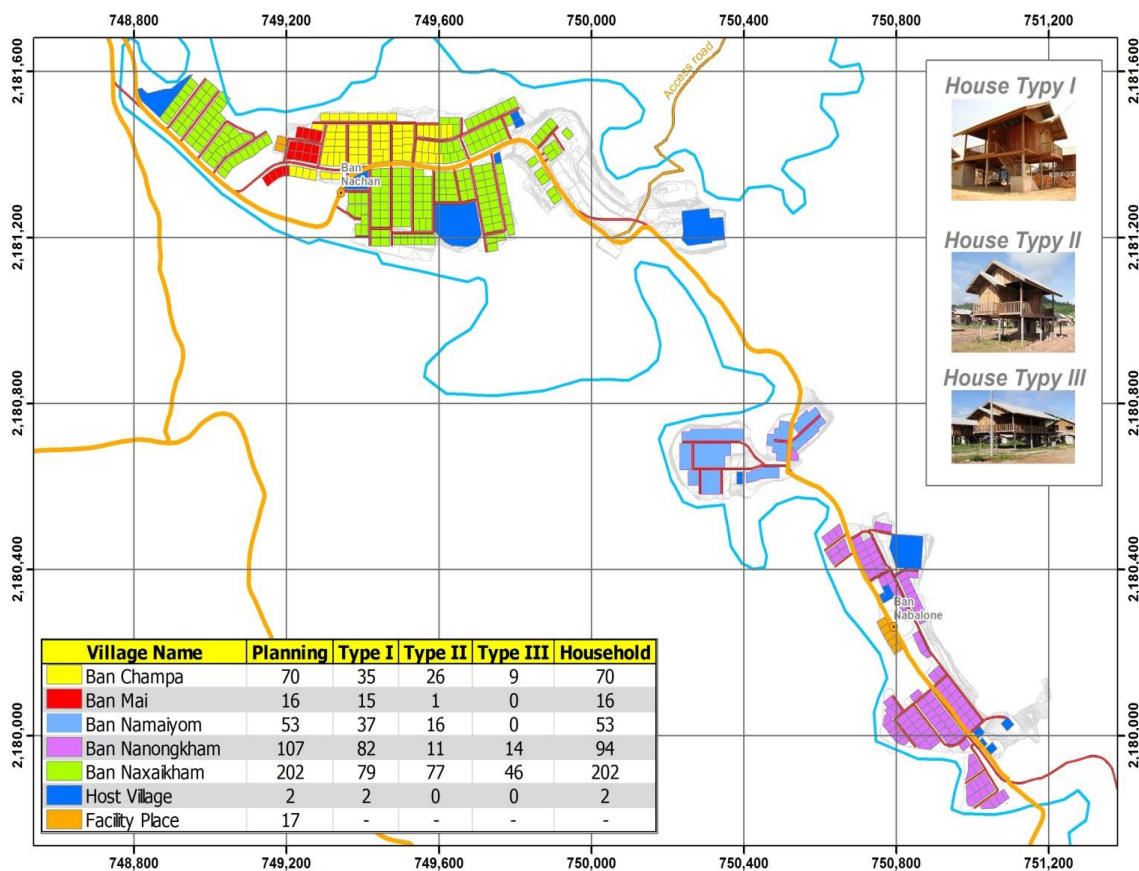
จากแนวทางที่ได้ระบุในระเบียบข้อบังคับสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการจัดตั้งปฏิบัติ ตามพระราชกฤษฎีกาฯ ดังกล่าว ผู้พัฒนาโครงการไฟฟ้าหงสาและหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องได้ดำเนิน กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในช่วงการวางแผนและเตรียมการ ปี พ.ศ. 2550-2552 ดังนี้

ผู้พัฒนาโครงการ หน่วยงานบริหารจัดการ โยกย้ายถิ่นฐานชุมชนฯ (RLMU) และ หน่วยงานรัฐในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง คณะกรรมการหมู่บ้าน และผู้นำทางธรรมชาติของชุมชนที่คาดว่าจะโยกย้ายถิ่นฐาน ลงสำรวจพื้นที่ที่คาดว่าจะพัฒนาเป็นหมู่บ้าน โยกย้ายจัดสรร พร้อมทั้งจัด ประชุมสอบถามความคิดเห็นในแบบแปลนโมเดล (Model) ของบ้านทดแทนหลังใหม่ โครงสร้าง พื้นฐาน ระบบสาธารณูปโภค และอื่น ๆ ที่จำเป็นในหมู่บ้าน โยกย้ายจัดสรรให้กับกลุ่มที่คาดว่าจะ ได้โยกย้ายออก ซึ่งการสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับแบบบ้านทดแทนหลังใหม่ มี 4 ขั้นตอนหลัก คือ ขั้นตอนที่ (1) ทีมงานวิชาการ โครงการนำเอาโมเดลแบบบ้านทดแทนหลังใหม่และเงื่อนไขการ ทดแทนบ้านหลังใหม่ลงเผยแพร่กับประชาชน เพื่อรับฟังความคิดเห็นและการตัดสินใจ ขั้นตอน ที่ (2) ทีมงานวิชาการ โครงการปรับปรุงแบบบ้านทดแทนหลังใหม่ตามที่ชุมชนเสนอแนะมา ขั้นตอน ที่ (3) ผู้พัฒนาโครงการ หน่วยงานในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง หน่วยงานบริหารจัดการ โยกย้ายถิ่นฐาน ประชาชน (RLMU) นำเอาแบบแปลนบ้านทดแทนหลังใหม่ที่ได้ปรับปรุงแล้วเสนอให้ชุมชน พิจารณาและตัดสินใจเป็นครั้งที่ 2 และขั้นตอนที่ (4) ผู้พัฒนาโครงการ หน่วยงานบริหารจัดการ โยกย้ายถิ่นฐานประชาชน (RLMU) และหน่วยงานในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องนำเอาแบบแปลนบ้าน ทดแทนหลังใหม่ที่เสนอผ่านการประชุมของชุมชน โดยผ่านคณะกรรมการหมู่บ้าน คณะกรรมการ ระดับเมือง และระดับแขวง เพื่ออนุมัติก่อนจะนำเสนอให้กรมประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและ สังคม (DESIA) กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กรมธุรกิจพลังงาน (DEB) และ กระทรวงพลังงานและป่อแร่ เพื่อนำเสนอขอรับการอนุมัติจากรัฐบาลโดยนายกรัฐมนตรี และสภา ผู้แทนประชาชน

แบบแปลนบ้านทดแทนหลังใหม่ของโครงการไฟฟ้าหงสาแบ่งออกเป็น 3 ประเภท โดยที่บ้านทดแทนประเภทที่ 1 ขนาด 6 x 8 เมตร มีมูลค่า 9,070 เหรียญสหรัฐ บ้านทดแทน ประเภทที่ 2 ขนาด 6 x 10 เมตร มีมูลค่า 9,970 เหรียญสหรัฐ และบ้านทดแทนประเภทที่ 3 ขนาด 6 x 12 เมตร มีมูลค่า 12,200 เหรียญสหรัฐ ดังนั้นเงื่อนไขการทดแทนบ้านหลังใหม่จึงได้กำหนดไว้ ว่า ครอบครัวผู้โยกย้ายจะได้บ้านทดแทนหลังใหม่ 1 หลัง ตามประเภทของบ้านหลังเก่า และ ครอบครัวที่มีสมาชิกมากกว่า 8 คนขึ้นไป มีสิทธิ์ได้รับบ้านทดแทนประเภทที่ 1 เพิ่มอีก 1 หลัง โดยที่แบบบ้านทดแทนหลังใหม่แต่ละหลังจะขึ้นอยู่กับสภาพของบ้านหลังเก่าโดยประเมินราคา ตามหลักวิชาการ และเปรียบเทียบกับมูลค่าที่ได้กำหนดไว้ในแต่ละแบบบ้านทดแทนหลังใหม่ ถ้าบ้านหลังเก่ามีมูลค่าสูงกว่าบ้านทดแทนหลังใหม่ให้หัก-ลบกัน และมูลค่าส่วนเกินให้ผู้พัฒนา

โครงการจ่ายเป็นค่าชดเชย ส่วนวัสดุของบ้านหลังเก่ายังคงเป็นกรรมสิทธิ์ของเจ้าของบ้านอยู่ และให้เจ้าของบ้านเป็นผู้ซื้อ โดยที่ผู้พัฒนาโครงการต้องจัดหาอุปกรณ์ในการรื้อถอนและขนส่งไปให้ในพื้นที่หมู่บ้านโยกย้ายจัดสรรใหม่ สำหรับพื้นที่ดินปลูกสร้างที่อยู่หมู่บ้านโยกย้ายจัดสรรใหม่ กำหนดให้ครอบครัวยุติ 450 ตารางเมตร ส่วนพื้นที่ดินปลูกสร้างในหมู่บ้านเดิม ให้หัก-ลบกับพื้นที่ดินที่หมู่บ้านโยกย้ายจัดสรรใหม่ มูลค่าส่วนเกินให้ผู้พัฒนาโครงการจ่ายเป็นค่าชดเชย โดยราคาที่ดินให้เป็นไปตามข้อกำหนดของแวง (Entitlement Matrix) ดังนั้น ผู้พัฒนาโครงการจัดทำระบบฐานข้อมูลของบ้านทดแทนหลังใหม่ พร้อมทั้งลงสำรวจพื้นที่ที่คาดว่าจะก่อสร้างหมู่บ้านโยกย้ายจัดสรรใหม่ และสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ที่เกี่ยวข้องที่ได้รับผลกระทบ ฯลฯ เพื่อนำมาใช้ในการวางแผนงานก่อสร้างและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในระหว่างการรออนุมัติอย่างเป็นทางการจากรัฐบาลลาวในระดับศูนย์กลาง โดยนายกรัฐมนตรีและสภาผู้แทนประชาชน

สำหรับประเด็นอ่อนไหวทางสังคมวัฒนธรรมของกลุ่มผู้ที่โยกย้ายถิ่นฐานที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์มี 3 กลุ่มชาติพันธุ์หลัก ได้แก่ กลุ่มลาวลุ่มมีหมู่บ้านใหม่ 13 ครอบครัวยุติ และหมู่บ้านจำปาศักดิ์ กลุ่มชาติพันธุ์ลาวลุ่มมีหมู่บ้านนาทรายคำ ที่นับถือศาสนาพุทธ และกลุ่มชาติพันธุ์ขมุที่นับถือผีมีหมู่บ้านนาไม้ยม และหมู่บ้านนาหนองคำ จากพื้นที่ต้นทาง (พื้นที่ก่อสร้างโครงการ) ที่ต้องโยกย้ายไปอยู่พื้นที่ปลายทางหรือหมู่บ้านโยกย้ายจัดสรรใหม่ ที่มี 2 เขตพื้นที่หลัก คือ บริเวณพื้นที่หมู่บ้านนาจานที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวลุ่มนับถือศาสนาพุทธ และบริเวณพื้นที่หมู่บ้านนาบะโลนที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์อีเมียนที่นับถือผี ดังนั้น ทางโครงการ (ผู้พัฒนาโครงการ หน่วยงานบริหารจัดการโยกย้ายถิ่นฐานประชาชน (RLMU) และหน่วยงานรัฐในระดับเมืองที่เกี่ยวข้อง) จึงได้จัดประชุมปรึกษาหารือกับชุมชนหมู่บ้านเจ้าภาพที่รองรับการพัฒนาเป็นหมู่บ้านโยกย้ายจัดสรรใหม่ และการเข้ามาอยู่ร่วมกันของหมู่บ้านที่มีประเด็นสังคมภาษาและวัฒนธรรมแตกต่างกัน โดยกลุ่มชาติพันธุ์ลาวลุ่มและลาวลุ่มที่นับถือศาสนาพุทธให้มาอยู่ร่วมกันกับบริเวณหมู่บ้านนาจาน ส่วนกลุ่มชาติพันธุ์ขมุให้มาอยู่กับหมู่บ้านนาบะโลนที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์อีเมียนที่นับถือผี โดยที่กลุ่มชาติพันธุ์อีเมียนขอให้ทางผู้พัฒนาโครงการ หน่วยงานบริหารจัดการโยกย้ายถิ่นฐานประชาชน (RLMU) และหน่วยงานในระดับเมืองที่เกี่ยวข้อง จัดสรรแยกพื้นที่ป่าช้าออกจากกัน ไม่ให้กลุ่มชาติพันธุ์อื่นมาร่วมใช้

ภาพประกอบที่ 4.4 แผนที่จัดสรรพื้นที่ดินปลูกสร้างสำหรับที่อยู่อาศัยให้กับกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้าย ครอบคลุมละ 450 ตารางเมตร

ภายหลังได้รับอนุมัติอย่างเป็นทางการในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2553 ผู้พัฒนาโครงการหน่วยงานบริหารจัดการโยกย้ายถิ่นฐานประชาชน (RLMU) และหน่วยงานรัฐในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องจัดประชุมกลุ่มที่ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายก่อนการก่อสร้างบ้านหลังใหม่ เพื่อคัดเลือกพื้นที่ดินปลูกสร้างบ้านหลังใหม่ในแต่ละหลังแต่ละแปลง โดยการจับหมายเลขของพื้นที่ดินปลูกสร้างบ้านทดแทนหลังใหม่ เมื่อจับหมายเลขได้แล้ว แต่ละครอบครัวสามารถแลกเปลี่ยนแปลงพื้นที่ดินปลูกสร้างบ้านหลังใหม่ได้ตามความสมัครใจ โดยการยินยอมทั้ง 2 ฝ่าย และต้องแจ้งให้ทีมงานวิชาการโครงการที่มาจากผู้พัฒนาโครงการ หน่วยงานบริหารจัดการโยกย้ายถิ่นฐานประชาชน (RLMU) และหน่วยงานรัฐในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง ภายใน 15 วัน เนื่องจากบางครอบครัวต้องการที่จะอยู่ใกล้กับพื้นที่ดินปลูกสร้างบ้านหลังใหม่ที่เป็นเครือญาติของตนเอง เมื่อผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายตกลงกันได้แล้ว ทีมงานวิชาการโครงการจึงได้กำหนดรูปแบบของการก่อสร้างบ้านทดแทนหลังใหม่ว่าเป็นประเภทที่ 1 หรือประเภทที่ 2 หรือประเภทที่ 3 ตามเงื่อนไขที่เคยตกลงกันในระยะเตรียมการ

บ้านทดแทนประเภทที่ 1 ขนาด 6 x 8 เมตร

บ้านทดแทนประเภทที่ 2 ขนาด 6 x 10 เมตร

บ้านทดแทนประเภทที่ 3 ขนาด 6 x 12 เมตร

ภาพประกอบที่ 4.5 บ้านทดแทนหลังใหม่ ประเภทต่าง ๆ

ก่อนก่อสร้างบ้านทดแทนหลังใหม่ ผู้พัฒนาโครงการ หน่วยงานบริหารจัดการโยกย้ายถิ่นฐานประชาชน (RLMU) และหน่วยงานรัฐในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องได้อำนวยความสะดวกในการทำพิธีกรรมทางศาสนา และความเชื่อของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ หลังจากนั้นจึงได้ทำการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นให้กับหมู่บ้าน เช่น ตลาด ห้องประชุมหมู่บ้าน ถนนหนทางระหว่างชุมชน และภายในชุมชน ก่อสร้างโรงเรียนอนุบาล โรงเรียนประถม โรงเรียนมัธยม พร้อมบ้านพักครู ก่อสร้างโรงพยาบาล พร้อมทั้งจัดหาไฟฟ้า น้ำประปา ฯลฯ

ผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับแนวคิดของการโยกย้ายถิ่นฐานออกจากพื้นที่ก่อสร้างโรงไฟฟ้าและเหมืองถ่านหินไปอยู่หมู่บ้านโยกย้ายจัดสรรใหม่ที่อยู่ห่างออกไปประมาณ 12 กิโลเมตร ผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้าย จำนวน 46 คน ระบุถึงความพึงพอใจในพื้นที่ดินปลูกสร้างบ้านทดแทนหลังใหม่ (450 ตารางเมตร) และอีกจำนวน 4 คน ระบุถึงความไม่พอใจ เช่น พื้นที่ดินแคบ ตั้งอยู่ในพื้นที่ลาดชัน ทั้งนี้เนื่องจากว่าพื้นที่หมู่บ้านโยกย้ายจัดสรรใหม่ตั้งอยู่บนบริเวณพื้นที่เนินสูงตาม

แนวถนน ทำให้พื้นที่ดินที่อยู่อาศัยบางแปลงลาดชันและแคบ ซึ่งหน่วยงานรัฐในท้องถิ่นและบริษัทผู้พัฒนาโครงการต่างก็ตระหนักถึงข้อจำกัดของสภาพพื้นที่เมืองหงสาโดยทั่วไป มีพื้นที่ประมาณร้อยละ 32 เป็นพื้นที่ที่ตั้งของชุมชน นอกนั้นเป็นพื้นที่ภูเขา ป่าไม้ และลำน้ำสาขาที่ไหลลงสู่แม่น้ำโขงทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของตัวเมือง จึงเป็นการยากที่จะจัดหาพื้นที่พัฒนาหมู่บ้านโยกย้ายจัดสรรใหม่ให้เหมือนสภาพหมู่บ้านเดิมก่อนการโยกย้าย แต่ผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายก็ยอมรับในข้อจำกัดนี้เช่นกัน

ส่วนเงื่อนไขของการทดแทนบ้านหลังใหม่ 1 หลังตามประเภทของบ้านทดแทน ครอบครัวที่มีสมาชิกมากกว่า 8 คนขึ้นไป มีสิทธิ์ได้รับบ้านทดแทนประเภทที่ 1 เพิ่มอีก 1 หลัง บ้านทดแทนหลังใหม่แต่ละหลังจะขึ้นอยู่กับสภาพของบ้านหลังเก่าโดยประเมินราคาตามหลักวิชาการและเปรียบเทียบกับมูลค่าที่กำหนดไว้ในแต่ละแบบบ้าน ถ้าบ้านหลังเก่ามีมูลค่าสูงกว่าบ้านหลังใหม่ ให้หัก-ลบกัน ส่วนมูลค่าเกินให้บริษัทผู้พัฒนาโครงการจ่ายเป็นค่าชดเชย และวัสดุบ้านหลังเก่ายังคงเป็นกรรมสิทธิ์ของเจ้าของบ้านอยู่ และให้เจ้าของบ้านเป็นผู้ซื้อ โดยที่บริษัทผู้พัฒนาโครงการต้องจัดหาอุปกรณ์ในการรื้อถอน และขนส่งไปให้ในพื้นที่หมู่บ้านโยกย้ายจัดสรรใหม่ ซึ่งผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้าย จำนวน 47 คน ระบุถึงความพึงพอใจในเงื่อนไขของการปลูกสร้างบ้านทดแทนหลังใหม่ เนื่องจากว่าผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายมีความพึงพอใจของการยังมีกรรมสิทธิ์ในวัสดุบ้านหลังเก่า เช่น ประตู หน้าต่าง เสา และไม้ต่าง ๆ ของตัวบ้านเรือน ทั้ง ๆ ที่ได้รับเงินค่าชดเชยไปแล้ว ผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายสามารถที่จะขายให้กับคนอื่น หรือนำไปต่อเติมบ้านทดแทนหลังใหม่ได้ นอกจากนี้ ผลการก่อสร้างบ้านทดแทนหลังใหม่ โครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นและระบบสาธารณูปโภคภายในหมู่บ้านโยกย้ายจัดสรร ผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้าย จำนวนมากกว่า 40 คน ระบุถึงความพึงพอใจโดยเฉพาะบ้านทดแทนหลังใหม่ ถนนระหว่างหมู่บ้าน ถนนภายในหมู่บ้าน ไฟฟ้า ตลาด และโรงเรียน ส่วนน้ำประปายังมีปัญหาเรื่องคุณภาพและปริมาณน้ำอยู่

กล่าวได้ว่า การพัฒนาพื้นที่รองรับการโยกย้ายถิ่นฐานเป็นหนึ่งในมาตรการชดเชยความเสียหายให้กับผู้ได้รับผลกระทบ โดยที่หลักการพัฒนาพื้นที่รองรับการโยกย้ายจัดสรรหรือหมู่บ้านโยกย้ายจัดสรรใหม่หรือหลักการวางแผนผังชุมชนต้องให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ที่เน้นการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ประโยชน์ของพื้นที่อยู่อาศัยและพื้นที่ทำการผลิตและการวิเคราะห์ข้อมูลด้านประชากร สภาพเศรษฐกิจและสังคมในการสนับสนุนด้านความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพ การสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานที่จำเป็น ตลอดจนการส่งเสริมให้ทำหน้าที่ของการเป็นศูนย์กลางชุมชนอาศัยแนวคิดของการเชื่อมโยงที่เรียกว่าระบบชุมชน โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและใช้นโยบายของรัฐเป็นกรอบของการพัฒนาพื้นที่ ซึ่งรูปแบบและแนวทางการดำเนินงานของโครงการไฟฟ้าหงสาเป็นที่มีความยุติธรรมเหมาะสม และโปร่งใส

เป็นที่ยอมรับของผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้าย ผู้ได้รับผลกระทบที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ก่อน และหน่วยงานรัฐ กล่าวคือ จัดประชุมชาวบ้านที่คาดว่าจะโยกย้ายถิ่นฐานและลงสำรวจพื้นที่ที่คาดว่าจะพัฒนาเป็นหมู่บ้านโยกย้ายจัดสรร พร้อมทั้งจัดประชุมสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับพื้นที่ดินปลูกสร้างบ้าน โครงสร้างพื้นฐาน ระบบสาธารณูปโภค และอื่น ๆ ที่จำเป็น รวมถึงแบบบ้านทดแทนหลังใหม่ โดยมี การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องและให้โอกาสชาวบ้านในการเสนอความคิดเห็นในการปรับปรุงแบบบ้านทดแทนหลังใหม่ตามความเหมาะสม จัดประชุมกลุ่มที่ได้รับผลกระทบก่อนการก่อสร้างบ้านหลังใหม่ เพื่อคัดเลือกพื้นที่ดินปลูกสร้างบ้านในแต่ละแปลง โดยการจับหมายเลขพื้นที่ดินปลูกสร้าง ซึ่งแต่ละครอบครัวสามารถแลกเปลี่ยนพื้นที่ดินปลูกสร้างได้โดยความยินยอมทั้ง 2 ฝ่าย และต้องแจ้งให้ผู้พัฒนาโครงการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรับทราบก่อนสร้างบ้านทดแทนหลังใหม่และโครงสร้างพื้นฐานระบบสาธารณูปโภค และอื่น ๆ ที่จำเป็นตามเงื่อนไขที่เคยตกลงกัน ก่อนก่อสร้างบ้านทดแทนหลังใหม่ อำนวยความสะดวกในการทำพิธีกรรมทางศาสนา และความเชื่อของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ และกรณีไม่พอใจในการคัดเลือกพื้นที่ดินปลูกสร้างบ้านหลังใหม่ หรือผลการก่อสร้างบ้านทดแทน ฯลฯ ผู้ได้รับผลกระทบนั้นสามารถร้องเรียนและเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้

ภาพประกอบที่ 4.6 ก่อนก่อสร้างบ้านทดแทนหลังใหม่ อำนวยความสะดวกในการทำพิธีกรรมทางศาสนาและความเชื่อของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์

3.3 การขนย้ายบ้านเรือนทรัพย์สินและให้ความช่วยเหลือในระยะข้ามผ่าน (Physical Relocation and Transitional Support)

การขนย้ายบ้านเรือนทรัพย์สินและการให้ความช่วยเหลือในระยะข้ามผ่านมีความสำคัญและละเอียดอ่อนเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นจุดเปลี่ยนของการเริ่มต้นชีวิตใหม่ในพื้นที่อยู่อาศัยและพื้นที่ทำกินแห่งใหม่ซึ่งไม่คุ้นเคยและอยู่ห่างไกล ถึงแม้ว่าพื้นที่หมู่บ้านจัดสรรใหม่จะมีระบบโครงสร้างพื้นฐานระบบสาธารณูปโภคและความสะดวกสบายก็ตาม ดังนั้น ผู้ได้รับผลกระทบที่

โยกย้ายที่สูญเสียรายได้และการดำเนินชีวิตควรได้รับการช่วยเหลือจนกว่าจะมีระดับรายได้สูงขึ้น และเงื่อนไขการดำเนินชีวิตมีความมั่นคงหรืออย่างน้อยมีระดับเหมือนเดิมก่อนการโยกย้าย

โครงการไฟฟ้าหงสาได้นำแนวทางการบริหารจัดการขนย้ายบ้านเรือนทรัพย์สินและการให้ความช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบที่ย้ายถิ่นในระยะข้ามผ่านที่ได้ระบุในพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการชดเชยค่าเสียหายและการโยกย้ายถิ่นฐานประชาชนจากโครงการพัฒนา ฉบับเลขที่ 192/สำนักนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 7 กรกฎาคม พ.ศ. 2548 หมวดที่ II มาตรา 7 ที่ระบุว่าประชาชนที่โยกย้ายหรือผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการที่ต้องสูญเสียรายได้ และการดำเนินชีวิต ต้องได้รับการช่วยเหลือจนกว่าระดับรายได้และเงื่อนไขของการดำเนินชีวิตมีความมั่นคง กล่าวคือ โครงการต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการขนส่งหรือการช่วยเหลือเป็นวัตถุประสงค์แล้วแต่กรณีเพื่อขนย้ายไปอยู่สถานที่ใหม่ หรือ สถานที่ผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายต้องการ โครงการต้องรับผิดชอบค่าอาหาร จะเป็นเงินหรือ วัตถุ และเงินทดแทนการสูญเสียรายได้ในระยะฟื้นฟูชีวิตความเป็นอยู่ และโครงการต้องให้ความช่วยเหลือในการพัฒนาที่เหมาะสมภายหลังจากการโยกย้ายถิ่นฐาน ซึ่งอยู่ในระยะการฟื้นฟูชีวิตความเป็นอยู่จนกว่าผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายสามารถฟื้นฟูรายได้หรือยกระดับมาตรฐานการดำรงชีวิตของครอบครัวให้มีความมั่นคง

จากหลักการดังกล่าว เมื่อก่อสร้างบ้านทดแทนหลังใหม่สำเร็จแล้ว ผู้พัฒนาโครงการไฟฟ้าหงสา หน่วยงานบริหารจัดการโยกย้ายถิ่นฐานประชาชน (RLMU) และหน่วยงานรัฐในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง ได้นำพาประชาชนไปดูบ้านทดแทนหลังใหม่ว่าถูกต้องตามที่ต้องการหรือไม่ หรือต้องปรับปรุงอะไรบ้างภายใต้กรอบข้อกำหนด (Entitlement Matrix) หลังจากนั้น ได้ทำพิธีมอบบ้านทดแทนหลังใหม่ โดยการมอบกุญแจบ้านทดแทนหลังใหม่เพื่อให้เจ้าของบ้านทำความสะอาดและร่วมวางแผนในการจัดการเคลื่อนย้ายทรัพย์สินจากบ้านหลังเก่ามายังบ้านหลังใหม่ เช่น อุปกรณ์ในการขนย้ายและรถออน ได้อีก กระจก เชือก ฆ้อน ฯลฯ การขนส่งที่ต้องใช้พาหนะประเภทไหน จำนวนเที่ยวของการเคลื่อนย้ายในแต่ละคัม กำหนดวันเวลาในการเคลื่อนย้ายของแต่ละครอบครัวแต่ละคัม และในรายละเอียดการรื้อถอนบ้านหลังเก่า ฯลฯ ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ ผู้พัฒนาโครงการเป็นผู้จัดหาให้กับครอบครัวประมาณ 1 สัปดาห์ก่อนย้ายบ้านและทรัพย์สินรวมทั้งสัตว์เลี้ยง นอกจากนี้ ในระหว่างการเคลื่อนย้ายบ้าน และทรัพย์สินจากหมู่บ้านเดิมไปอยู่หมู่บ้านโยกย้ายจัดสรรใหม่ ผู้พัฒนาโครงการต้องรับประกันความปลอดภัยอย่างสูงสุด กล่าวคือ ต้องมีรถรักษาความปลอดภัยอยู่ด้านหน้าของขบวนรถขนย้ายบ้านและทรัพย์สินในขณะที่มีรถพยาบาลอยู่ด้านหลังของขบวน

ก่อนจะเคลื่อนย้ายทรัพย์สินออกจากบ้านหลังเก่าและก่อนจะเข้าอยู่อาศัยในบ้านทดแทนหลังใหม่ ทางผู้พัฒนาโครงการ หน่วยงานบริหารจัดการโยกย้ายถิ่นฐานประชาชน (RLMU) และหน่วยงานในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง ได้อำนวยความสะดวกให้ประชาชนทำพิธีกรรมทางศาสนาและ

ความเชื่อของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ นอกจากนั้น ผู้พัฒนาโครงการ ได้จ่ายค่าชดเชยการสูญเสียรายได้ หรือค่าป่วยการคนละ 25 เหรียญสหรัฐในวันที่มีการย้ายบ้านและทรัพย์สินให้กับผู้ได้รับผลกระทบ ที่โยกย้ายทุกคนที่มาปรากฏตัวจริงในวันที่ขนย้าย

ภาพประกอบที่ 4.7 นำพาผู้โยกย้ายตรวจสอบสภาพบ้านทดแทนหลังใหม่และวางแผนร่วมกันก่อน การขนย้ายทรัพย์สินในวันที่ย้ายจริง

หลังจากขนย้ายบ้านเรือนและทรัพย์สิน ไปอยู่หมู่บ้าน โยกย้ายจัดสรรใหม่แล้วเสร็จ ประมาณ 1 สัปดาห์ ผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายเริ่มรื้อบ้านเรือนหลังเก่าและสิ่งปลูกสร้างอื่น ๆ ที่อยู่ในพื้นที่อยู่อาศัยเดิม โดยที่บริษัทผู้พัฒนาโครงการจะรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการขนส่งทุกอย่าง ซึ่งการดำเนินการขนย้ายบ้านเรือนและทรัพย์สิน (Physical Relocation) จากพื้นที่ต้นทางไปยังพื้นที่ปลายทางหรือหมู่บ้าน โยกย้ายจัดสรรใหม่ของ โครงการไฟฟ้าหงสาประสบความสำเร็จภายในระยะเวลา 2 ปี นับตั้งแต่วันที่ได้รับอนุมัติจากรัฐบาลลาวอย่างเป็นทางการในวันที่ 30 พฤศจิกายน พ.ศ. 2552 โดยที่ชุมชนบ้านใหม่ จำนวน 13 ครอบครัว ขนย้ายบ้านเรือนและทรัพย์สินในระหว่างวันที่ 28-30 มีนาคม พ.ศ. 2554 หมู่บ้านนาไม้ยม จำนวน 53 ครอบครัว วันที่ 20-28 ตุลาคม พ.ศ. 2554 หมู่บ้านจำปา จำนวน 67 ครอบครัว วันที่ 9-15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2554 หมู่บ้านนาหนองคำ จำนวน 109 ครอบครัว วันที่ 10-18 พฤษภาคม พ.ศ. 2555 และหมู่บ้านนาทรายคำ จำนวน 202 ครอบครัว วันที่ 2 มิถุนายน - 14 กรกฎาคม พ.ศ. 2555

ภายหลังแล้วเสร็จการ โยกย้ายบ้านเรือนหลังเก่าและทรัพย์สินประมาณ 1 สัปดาห์ บริษัทผู้พัฒนาโครงการ หน่วยงานบริหารจัดการโยกย้ายถิ่นฐานประชาชน (RLMU) และหน่วยงานรัฐในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง จัดประชุมร่วมกับกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้าย เพื่อรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากประชาชน พร้อมทั้งให้คำแนะนำในการใช้น้ำประปาและไฟฟ้าอย่างปลอดภัยและประหยัด ฯลฯ แจ้งแนวทางในการฟื้นฟูอาชีพและชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้าย และแนะนำเจ้าหน้าที่โครงการสนามที่อยู่ประจำในแต่ละหมู่บ้าน

สำหรับความช่วยเหลือในระยะข้ามผ่านระยะ 3 ปี ภายหลังจากโยกย้ายถิ่นฐาน ซึ่งทางบริษัทผู้พัฒนาโครงการ หน่วยงานบริหารจัดการโยกย้ายถิ่นฐานประชาชน (RLMU) และหน่วยงานรัฐใน (United Nation's World Foods Programme) ที่ระบุถึงการให้ความช่วยเหลือทางด้านอาหารให้กับประชาชนที่ยากจนและมีอาหารไม่เพียงพอในกลุ่มประเทศยากจน ได้แก่ การจัดหาข้าวสารที่เป็นข้าวเหนียว จำนวน 25 กิโลกรัมต่อคนต่อเดือน เนื้อสัตว์ปริมาณ 0.8 กิโลกรัมต่อคนต่อเดือน และไข่ จำนวน 8 ฟองต่อคนต่อเดือน ให้กับครอบครัวผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้าย และเพื่อหลีกเลี่ยงประเด็นการจัดการหาอาหารที่อาจจะไม่เพียงพอ ทันต่อความต้องการและเวลาในระยะการก่อสร้างโครงการที่มีการเคลื่อนย้ายอพยพของแรงงาน/กรรมกรที่มาจากต่างถิ่น ทางบริษัทผู้พัฒนาโครงการ หน่วยงานบริหารจัดการโยกย้ายถิ่นฐานประชาชน (RLMU) และหน่วยงานรัฐในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง จึงได้ใช้วิธีการคำนวณมูลค่าความช่วยเหลือของอาหารที่กำหนดไว้ตามราคาในท้องตลาดในทุกไตรมาส และโอนเงินเข้าบัญชีธนาคารของครอบครัวผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายทุกเดือน จนครบระยะเวลา 3 ปี ของการช่วยเหลือในระยะข้ามผ่าน

ผลการสัมภาษณ์ถึงความพึงพอใจของผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายถิ่นในประเด็นการช่วยเหลือในระยะข้ามผ่าน สรุปได้ว่า จำนวน 46 คน พึงพอใจในการจัดหาข้าวสารและอาหาร จำนวน 47 คน พึงพอใจในอัตราคำนวณการจัดหาข้าวสารและอาหารต่อครอบครัว จำนวน 50 คน พึงพอใจในวิธีการจัดหาอาหาร เช่น โอนเงินเข้าบัญชีธนาคารของแต่ละครอบครัว และจำนวน 43 คน พึงพอใจในระยะเวลาช่วยเหลือ 3 ปี ส่วนประเด็นความรู้สึกวิตกกังวลในช่วงแรกของการโยกย้ายถิ่นฐานหรือระยะข้ามผ่าน ผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้าย จำนวน 48 คน มีความรู้สึกกังวล เช่น กลัวการดำรงชีวิต ไม่คุ้นสถานที่ พื้นที่ดินทำการผลิตอยู่ไกล เมื่อเปรียบเทียบกับสภาพในปัจจุบัน ผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้าย จำนวน 45 คน ไม่มีความรู้สึกกังวล

กล่าวได้ว่า การขนย้ายบ้านเรือนทรัพย์สินและการให้ความช่วยเหลือในระยะข้ามผ่าน มีความสำคัญและละเอียดอ่อนเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นจุดเปลี่ยนของการเริ่มต้นชีวิตใหม่ในพื้นที่อยู่อาศัยและพื้นที่ทำกินแห่งใหม่ซึ่งไม่คุ้นเคยและห่างไกล ถึงแม้พื้นที่หมู่บ้านจัดสรรใหม่จะมีระบบโครงสร้างพื้นฐานระบบสาธารณูปโภคและความสะดวกสบายก็ตาม ดังนั้น ผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายถิ่นฐานที่สูญเสียรายได้ และการดำเนินชีวิต ควรได้รับการช่วยเหลือจนกว่าระดับรายได้และเงื่อนไขของการดำเนินชีวิตที่มั่นคง ได้แก่ (1) ค่าใช้จ่ายในการขนส่งเพื่อขนย้ายไปอยู่สถานที่ใหม่ หรือ สถานที่ผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายต้องการ (2) ค่าอาหารจะเป็นเงินหรือวัตถุและเงินทดแทนการสูญเสียรายได้ในระยะฟื้นฟูชีวิตความเป็นอยู่ และ (3) ความช่วยเหลือในการพัฒนาที่เหมาะสม ภายหลังจากการโยกย้ายถิ่นฐานจนกว่าผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายมีรายได้ หรือ มาตรฐานการดำรงชีวิตพื้นฐานที่มั่นคง ซึ่งทางโครงการไฟฟ้าหังสามิรูปแบบและกระบวนการที่เป็นที่ยอมรับ

ของผู้ที่ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายและหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง กล่าวคือ จัดประชุมและนำผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายไปดูบ้านทดแทนหลังใหม่ว่าถูกต้องตามที่ต้องการหรือไม่ หรือต้องปรับปรุงอะไรบ้างภายใต้กรอบที่ตกลงกัน ถ้าผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายพอใจ จัดประชุมเพื่อส่งมอบบ้านทดแทนหลังใหม่และร่วมวางแผนการขนย้ายบ้านเรือนและทรัพย์สินจากบ้านหลังเก่ามายังบ้านหลังใหม่ จัดทำพิธีทางศาสนาและความเชื่อก่อนออกจากหมู่บ้านเดิมและก่อนย้ายเข้าหมู่บ้านใหม่ รับประกันความปลอดภัยอย่างสูงสุดในระหว่างการขนย้าย ภายหลังจากการขนย้ายบ้านเรือน ประมาณ 1 สัปดาห์ เริ่มรื้อบ้านหลังเก่าและสิ่งปลูกสร้างอื่น ๆ ที่อยู่ในพื้นที่เดิม โดยผู้พัฒนาโครงการรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการขนส่งทุกอย่าง และอีกประมาณ 1 สัปดาห์ต่อมา จัดประชุมร่วมกับกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายเพื่อรับฟังความคิดเห็นให้คำแนะนำในการฟื้นฟูอาชีพและชีวิตความเป็นอยู่ และแนะนำเจ้าหน้าที่โครงการสนามที่อยู่ประจำในแต่ละหมู่บ้าน ส่วนความช่วยเหลือในระยะข้ามผ่าน ได้แก่ ค่าอาหารจะเป็นเงินหรือวัตถุและเงินทดแทนการสูญเสียรายได้ตามอัตราและระยะที่ได้ตกลงกัน

แต่อย่างไรก็ดี แม้ว่าประชาชนผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในการโยกย้ายถิ่นฐานและการให้ความช่วยเหลือในระยะข้ามผ่าน แต่ก็อาจมีผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายบางส่วนไม่พอใจในการดำเนินงาน โครงการ จึงนำไปสู่ข้อพิพาทเรียกร้อง ซึ่งจะได้วิเคราะห์ในกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต่อไป

4. การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (Greviance Redress)

เป็นที่ทราบกันดีว่าความขัดแย้งย่อมเกิดขึ้นได้ในชีวิตประจำวันของมนุษย์ โดยเฉพาะเมื่อนุษย์ต้องอยู่ร่วมกันเป็นสังคมหรือการที่ต้องทำงานเป็นกลุ่ม นอกจากความขัดแย้งระหว่างบุคคลแล้วยังมีความขัดแย้งระหว่างกลุ่มด้วย หากสมาชิกกลุ่มมีความแตกต่างกันมากในหลาย ๆ ด้าน ความขัดแย้งก็จะเกิดมากขึ้น จึงอาจจะกล่าวได้ว่า เป็นการยากที่คนเราจะทำงานร่วมกันในหน่วยงานโดยปราศจากความขัดแย้ง จนมีคำกล่าวว่าความขัดแย้งเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องมีในชีวิตแต่ปัญหาไม่จำเป็นต้องมี เพราะความขัดแย้งที่คงอยู่ในระดับหนึ่งอาจไม่ก่อให้เกิดปัญหา แม้กระนั้นก็ต้องให้ความสนใจกับเรื่องของความขัดแย้ง และเข้ามาเกี่ยวข้องในการบริหารความขัดแย้งอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ความขัดแย้งเกิดจากหลายสาเหตุ เช่น การแข่งขันอันเนื่องมาจากทรัพยากรมีจำกัด ความขัดแย้งที่สร้างขึ้นภายในองค์กร การมีจุดมุ่งหมายที่แตกต่างกัน หรือจุดมุ่งหมายเหมือนกัน แต่อาจใช้วิธีการที่จะทำให้บรรลุจุดมุ่งหมายต่างกัน ความแตกต่างในลักษณะงาน การให้คุณค่าและความสำคัญแตกต่างกัน สภาพองค์การที่คลุมเครือ และขาดการสื่อสารที่ดี หากจะค้นหาสาเหตุของความขัดแย้ง

ที่เป็นตัวร่วมสำคัญ ก็จะพบว่า ส่วนใหญ่ความขัดแย้งมีที่มาจาก การขาดการสื่อสารที่ดีระหว่างกัน การสื่อสารที่ไม่ชัดเจนคลุมเครือ หรือความเข้าใจที่ไม่ตรงกัน อาจเป็นสาเหตุของความขัดแย้งได้ และยังเป็นผลให้ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นแล้วนั้น มีความรุนแรงเพิ่มขึ้นได้ ซึ่งในการแก้ไขหรือจัดการบริหารความขัดแย้ง ผู้บริหารจำเป็นจะต้องเลือกหาวิธีการต่าง ๆ มาจัดการกับความขัดแย้งนั้น ๆ ซึ่งจำแนกตามพฤติกรรมที่เป็นหลักสำคัญอันเป็นวิธีการแก้ไขความขัดแย้งพื้นฐาน 5 วิธี ได้แก่ การหลีกเลี่ยง การประนีประนอม การแข่งขัน และการร่วมมือกัน โดยที่การหลีกเลี่ยงเป็นวิธีการที่ให้ประสิทธิผลน้อยที่สุด เนื่องจากการหลีกเลี่ยงมิได้ทำให้ความขัดแย้งนั้นหมดไป แต่เป็นเพียงการหลบเลี่ยงจากปัญหาที่ไม่ได้เกิดการแก้ไข และพร้อมที่จะกลับมาพบกับปัญหาได้อีกตลอดเวลา รวมทั้งยังอาจเป็นการก่อให้เกิดโทสะได้ เช่น ฝ่ายตรงข้ามอาจจะคิดว่า เราไม่ให้ความสำคัญหรือสนใจเพียงพอในการรับฟัง จึงกลับกลายเป็นการเพิ่มความขัดแย้งมากขึ้นไปอีก ผู้ที่ใช้วิธีการนี้มักจะพยายามให้ตนเองหนีไปจากเหตุการณ์ที่เป็นปัญหาขัดแย้ง โดยไม่ยุ่งเกี่ยวกับฝ่ายตรงข้ามที่จะนำข้อโต้แย้งเข้ามาหาตน หรือโดยวิธีการเปลี่ยนประเด็นการสนทนา ดังนั้น วิธีการหลีกเลี่ยงจึงเป็นการหนีปัญหา ผู้ที่ใช้วิธีการหลีกเลี่ยงอาจต้องคอยหาเวลาว่างว่าวันใดวันหนึ่งจะหลีกเลี่ยงไม่ได้ จึงนิยมใช้สำหรับผู้อ่อนแอ ไม่มีความสามารถในการเผชิญหน้า แต่อาจจะใช้ได้ดีสำหรับประเด็นปัญหาที่ไม่ค่อยจะสำคัญนัก

สำหรับโครงการไฟฟ้าหงสาที่ผ่านมาได้ใช้แนวทางการแก้ไขข้อร้องเรียน (Grievance Redress) ที่ได้ระบุในระเบียบข้อบังคับสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการจัดตั้งปฏิบัติตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการชดเชยค่าเสียหายและการโยกย้ายถิ่นฐานประชาชนจากโครงการพัฒนา ฉบับเลขที่ 2432/องค์การทรัพยากรน้ำและสิ่งแวดล้อม ลงวันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2548 ซึ่งสรุปได้ในหมวดที่ VI การแก้ไขข้อขัดแย้ง มาตรา 31: เจ้าของโครงการต้องดำเนินการแก้ไขข้อขัดแย้งให้ถูกต้องและเข้มงวด ตามรายละเอียดที่กำหนดไว้ในมาตรา 13 ของข้อกำหนด ว่าด้วยการชดเชยค่าเสียหายและการโยกย้ายจัดสรรประชาชน และในบทแนะนำวิชาการว่าด้วยการชดเชยค่าเสียหายและการโยกย้ายถิ่นฐานประชาชน กล่าวคือ ผู้พัฒนาโครงการต้องแก้ไขข้อขัดแย้งที่เกี่ยวข้องทุกด้านของโครงการ บนพื้นฐานการปรึกษาหารือ และวิธีการที่โปร่งใส ตกลงแก้ไขปัญหาคด้วยการเห็นชอบร่วมกันอยู่ในระดับโครงการก่อนที่จะส่งคำฟ้องร้อง หรือคำร้องทุกข์ดังกล่าวให้แก่คณะกรรมการแก้ไขข้อขัดแย้งระดับเมือง หรือระดับสูงกว่านั้น หรือก่อนการปฏิบัติตามกระบวนการของศาลประชาชน ผู้พัฒนาโครงการต้องบันทึกคำฟ้องร้องทั้งหมดที่ได้รับเป็นลายลักษณ์อักษร (หรือได้รับการรายงานปากเปล่า) จากประชาชนผู้ที่ได้รับผลกระทบจากโครงการ และจัดทำเป็นเอกสาร และภายหลังที่รัฐบาลได้รับรองโครงการ ผู้พัฒนาโครงการต้องทำหนังสือเสนออย่างเป็นทางการไปยังรัฐบาล เพื่อขอตั้งคณะกรรมการแก้ไขข้อขัดแย้งขึ้นในแต่ละเมืองที่โครงการตั้งอยู่

เพื่อแก้ไขคำร้องทุกข์และข้อขัดแย้งต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการเวนคืนที่ดิน การชดเชยค่าเสียหาย และการโยกย้ายถิ่นฐานประชาชนที่ผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการเป็นผู้เสนอมา และคณะกรรมการแก้ไขข้อขัดแย้ง ประกอบด้วย ผู้แทนอำนาจการปกครองท้องถิ่น ผู้ใหญ่บ้าน ผู้แทนของครอบครัวที่ได้รับผลกระทบ ผู้อาวุโสภายในหมู่บ้านหรือตัวแทนองค์กรมหาชน หรือองค์กรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในท้องถิ่น และผู้แทนเจ้าของโครงการ

สำหรับขั้นตอนการแก้ไขข้อขัดแย้ง ประกอบด้วย ผู้พัฒนาโครงการ ต้องใช้ทุกความพยายาม เพื่อหาวิธีที่มีไม่ตรีจิตในการแก้ไขข้อขัดแย้ง หรือคำร้องทุกข์ที่ผู้ได้รับผลกระทบยกขึ้นมาในระดับโครงการ ถ้าผู้ที่ได้รับผลกระทบไม่พอใจข้อตกลงของเจ้าของโครงการ ภายใน 15 วัน นับตั้งแต่วันที่ส่งคำร้องทุกข์ คำร้องทุกข์นั้นจะถูกส่งขึ้นไปยังคณะกรรมการแก้ไขข้อขัดแย้งระดับเมือง ถ้าผู้ที่ได้รับผลกระทบไม่ได้รับคำตอบจากคณะกรรมการแก้ไขข้อขัดแย้งในระดับเมือง ภายใน 15 วัน นับตั้งแต่วันที่ส่งคำร้องทุกข์ หรือถ้าปัญหาไม่ได้ถูกแก้ไขจนเป็นที่พอใจของผู้ที่ได้รับผลกระทบ คำร้องทุกข์นั้นจะถูกนำเสนอไปยังสำนักงานใหญ่ของเจ้าของโครงการ และองค์กรทรัพยากรน้ำและสิ่งแวดล้อม และถ้าปัญหายังไม่ถูกแก้ไขได้ ภายใน 20 วัน หลังจากส่งเอกสารถึงสำนักงานใหญ่ของโครงการ และองค์กรทรัพยากรน้ำและสิ่งแวดล้อมเวลานั้น ผู้ร้องทุกข์สามารถส่งคดีนั้นไปยังศาล นอกจากนั้น ผู้พัฒนาโครงการต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ทั้งหมด ในการบริหารและทางด้านกฎหมายในกระบวนการแก้ไขข้อขัดแย้งนี้

กระบวนการจัดการข้อร้องเรียนและไกล่เกลี่ยของโครงการไฟฟ้าหงสา ได้มีการระบุไว้อย่างชัดเจนในเอกสารแนบท้ายของสัญญาสัมปทานที่เรียกว่า Annex I ภาระบทบาททางด้านสิ่งแวดล้อมและสังคมของบริษัทไฟฟ้าหงสา (Annex I – Company’s Integrated Environmental and Social Obligations) หมวด I-15 กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้ง (Grievance Redress Procedure) ที่ครอบคลุมวัตถุประสงค์ การเข้าถึง โครงสร้างและขั้นตอนของกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้ง ที่สรุปได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ของกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้งเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการ และบุคคลอื่น ๆ ที่ได้รับผลกระทบจากผู้พัฒนาโครงการ สามารถหาทางออกเป็นที่พึงพอใจ สำหรับการร้องเรียนที่เกี่ยวข้องกับขั้นตอนการโยกย้ายถิ่นฐานประชาชน รวมถึงการจ่ายค่าทดแทนชดเชย ซึ่งกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้งต้องดำเนินการเพื่อรับประกันว่าสิทธิขั้นพื้นฐานและผลประโยชน์ของประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการได้รับการคุ้มครอง รับประกันว่าความต้องการของประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการได้รับการรับรู้ รับทราบอย่างเพียงพอ และรับประกันว่าสิทธิประโยชน์ของประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการจะได้รับการจัดการ ทันทเวลา และสอดคล้องกับสัญญาสัมปทาน และในการเข้าถึง

กระบวนการไถ่เกลี่ยข้อขัดแย้ง ผู้พัฒนาโครงการยินดีและตกลงรับประกันประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการรับรู้ถึงสิทธิในการเข้าถึงกระบวนการไถ่เกลี่ยข้อขัดแย้ง โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายสำหรับการดำเนินงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่กล่าวมาแล้ว

ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์และการเข้าถึงกระบวนการไถ่เกลี่ยข้อขัดแย้งได้รับการรวบรวมในแผนงานการทำประชาพิจารณ์ และการประชุมในระดับท้องถิ่น ซึ่งประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการต้องได้รับความช่วยเหลือในการเตรียมการร้องเรียนของตนเองสำหรับโครงสร้างและขั้นตอนของกระบวนการไถ่เกลี่ยข้อขัดแย้ง ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 คณะกรรมการไถ่เกลี่ยข้อขัดแย้งในระดับหมู่บ้าน ประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการที่มีความต้องการที่จะร้องเรียนต้องส่งคำร้องเรียนไปที่คณะกรรมการในระดับหมู่บ้าน ซึ่งการร้องเรียนสามารถเสนอด้วยวาจา หรือหนังสือ และต้องประกอบด้วยข้อเท็จจริงเบื้องต้น ปัญหา และสถานะของผู้ร้องเรียนในปัญหาดังกล่าว โดยที่ภาระบทบาทของคณะกรรมการไถ่เกลี่ยฯ ในระดับหมู่บ้าน ประกอบด้วย การตรวจสอบข้อร้องเรียนภายใต้นโยบายหลักการ กระบวนการ และสิทธิประโยชน์ที่มีอยู่ สำหรับประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการตามที่ได้รับระบุไว้ในสัญญาสัมปทาน และแผนการโยกย้ายจัดสรร (RAP) และการดำเนินการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง คณะกรรมการไถ่เกลี่ยฯ ในระดับหมู่บ้านต้องไม่ตัดสินใจให้คำขอชดเชยทดแทนเกินกว่างบประมาณที่ระบุโดยบริษัทผู้พัฒนาโครงการสำหรับวัตถุประสงค์ดังกล่าว คณะกรรมการไถ่เกลี่ยฯ ในระดับหมู่บ้านต้องดำเนินการภายใน 15 วัน นับตั้งแต่วันที่ได้รับการร้องเรียน และคณะกรรมการไถ่เกลี่ยฯ ในระดับหมู่บ้านต้องแจ้งผู้ร้องเรียนทุกสิทธิของการส่งเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการร้องทุกข์ไปยังคณะกรรมการไถ่เกลี่ยข้อขัดแย้งในระดับเมือง เพื่อตรวจสอบและตัดสินใจ และในส่วนของรัฐบาลลาว โดยผ่านหน่วยงานของรัฐที่เป็นผู้รับผิดชอบทางสังคม ต้องแจ้งให้บริษัทผู้พัฒนาโครงการทราบในทันที เมื่อการร้องเรียนใดก็ตาม ที่ได้มีการดำเนินการในระดับหมู่บ้านนี้ ภายใน 10 วัน ภายหลังจากได้รับการร้องเรียนดังกล่าวเป็นครั้งแรก และคำตัดสินสุดท้ายสำหรับการร้องเรียนต่าง ๆ ได้รับการตัดสินในระดับนี้

ขั้นตอนที่ 2 คณะกรรมการไถ่เกลี่ยข้อขัดแย้งในระดับเมือง ถ้าผู้ร้องทุกข์ไม่พอใจในผลการตัดสินใจของคณะกรรมการไถ่เกลี่ยฯ ในระดับหมู่บ้าน ผู้ร้องเรียนสามารถร้องเรียนไปที่คณะกรรมการไถ่เกลี่ยข้อขัดแย้งในระดับเมืองได้ หลังจากได้รับข้อร้องเรียนดังกล่าว คณะกรรมการไถ่เกลี่ยฯ ในระดับเมืองต้องตรวจสอบและจัดประชุมกับหน่วยงานรัฐที่รับผิดชอบ และผู้ร้องเรียน โดยที่ภาระบทบาทของคณะกรรมการไถ่เกลี่ยฯ ในระดับเมือง คือ ตัดสินใจภายใน 15 วัน หลังจากได้รับการร้องเรียน แจ้งการตัดสินใจให้กับหน่วยงานรัฐที่รับผิดชอบทางด้านสังคม และอธิบายเหตุผลในการตัดสินใจนั้น สิ่งที่คณะกรรมการไถ่เกลี่ยฯ ในระดับเมืองตรวจสอบเห็นว่ามิผลผูกพันกับ

บริษัทผู้พัฒนาโครงการและหน่วยงานรัฐที่รับผิดชอบทางด้านสังคม คณะกรรมการใกล้เคียงฯ ในระดับเมืองต้องเก็บรักษาข้อมูลของการร้องเรียนที่ได้รับทั้งหมดจากประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการ และการตัดสินใจของคณะกรรมการใกล้เคียงฯ ในระดับเมือง

ขั้นตอนที่ 3 คณะกรรมการ ใกล้เคียงข้อขัดแย้งในระดับแขวง ถ้าผู้ร้องเรียนไม่พอใจในผลการตัดสินใจของคณะกรรมการ ใกล้เคียงฯ ในระดับเมือง ผู้ร้องเรียนสามารถร้องเรียนไปที่ คณะกรรมการ ใกล้เคียงข้อขัดแย้งในระดับแขวงได้ หลังจากได้รับข้อร้องเรียนดังกล่าว คณะกรรมการ ใกล้เคียงฯ ในระดับแขวง จะต้องตรวจสอบ และจัดประชุมกับหน่วยงานรัฐที่รับผิดชอบ และผู้ร้องเรียน โดยที่ภาระบทบาทของคณะกรรมการ ใกล้เคียงฯ ในระดับแขวง คือ ตัดสินใจภายใน 15 วัน หลังจากได้รับการร้องเรียน แจ้งการตัดสินใจให้กับหน่วยงานรัฐที่รับผิดชอบทางด้านสังคม และอธิบายเหตุผลในการตัดสินใจนั้น สิ่งที่คณะกรรมการ ใกล้เคียงฯ ในระดับแขวง ตรวจสอบเห็นว่า มีผลผูกพัน บริษัทผู้พัฒนาโครงการและหน่วยงานรัฐที่รับผิดชอบทางด้านสังคม และคณะกรรมการ ใกล้เคียงฯ ในระดับแขวงต้องเก็บรักษาข้อมูลของการร้องเรียนที่ได้รับทั้งหมดจากประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการ และการตัดสินใจของคณะกรรมการ ใกล้เคียงฯ ในระดับแขวง

ขั้นตอนที่ 4 ศาล แห่ง สปป. ลาว การตัดสินใจของคณะกรรมการ ใกล้เคียงฯ ในระดับแขวง อาจมีการอุทธรณ์ไปยังศาลแห่ง สปป. ลาว โดยต้องสอดคล้องกับกฎหมายของ สปป. ลาว และรัฐบาลลาวโดยผ่านหน่วยงานรัฐที่รับผิดชอบทางด้านสังคม ต้องแจ้งให้บริษัทผู้พัฒนาโครงการ รับทราบทันที เมื่อมีการยื่นข้อร้องเรียนถึงระดับศาล และผลการตัดสินสุดท้ายของข้อร้องเรียนได้มีขึ้นในระดับศาล การตรวจสอบของศาลแห่ง สปป. ลาว จะมีผลผูกพันกับผู้พัฒนาโครงการและหน่วยงานรัฐที่รับผิดชอบทางด้านสังคม และภายหลังการตัดสินใจของศาลถือเป็นอันสิ้นสุด

ในทางปฏิบัติของโครงการไฟฟ้าหงสา ทางคณะกรรมการที่รับผิดชอบโยกย้ายจัดสรรในระดับแขวง ได้มอบอำนาจให้กับห้องการปกครองเมืองจัดตั้งคณะทำงานใกล้เคียงข้อขัดแย้งในระดับเมือง (ซึ่งมีรองเจ้าเมืองเป็นประธานคณะทำงาน) และคณะทำงานใกล้เคียงข้อขัดแย้งในระดับหมู่บ้าน โดยมีศูนย์กลางในการรับคำร้องเรียน และแก้ไขปัญหาอยู่ที่ห้องการบริหารจัดการ โยกย้ายถิ่นฐานประชาชน (RLMU) ซึ่งในการเวนคืนที่ดินและชดเชยทรัพย์สินรวมถึงการโยกย้ายชุมชนโครงการไฟฟ้าหงสาที่ผ่านมา การแก้ไขปัญหาหรือร้องเรียนของประชาชน ส่วนใหญ่ได้รับการแก้ไขอยู่ในพื้นที่ คือ ในระดับหมู่บ้าน ระดับเมือง และไม่มีการแก้ไขการร้องเรียนถึงคณะกรรมการ ใกล้เคียงฯ ในระดับแขวงเลย

กล่าวได้ว่า ข้อขัดแย้งที่เกิดจากกระบวนการโยกย้ายถิ่นฐานประชาชน หน่วยงานท้องถิ่นต้องเป็นหน่วยงานหลักในกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ในกรณีที่ผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการไม่พอใจต่อการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องส่งคำร้องเรียนไปที่คณะกรรมการไกล่เกลี่ยในระดับหมู่บ้าน เพื่อตรวจสอบข้อร้องเรียนภายใต้ นโยบายหลักการกระบวนการ และสิทธิประโยชน์ที่มีอยู่สำหรับผู้ได้รับผลกระทบตามที่ได้รับระบุไว้ในสัญญาสัมปทานและแผนงานโยกย้ายจัดสรร (RAP) ก่อนที่จะส่งต่อไปยังคณะกรรมการไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้งในระดับเมืองเพื่อตรวจสอบและตัดสินใจ กรณีที่ผู้ร้องเรียนไม่พอใจในผลการตัดสินใจสามารถร้องเรียนไปที่คณะกรรมการไกล่เกลี่ยฯ ในระดับแขวงได้ และกรณีที่ผู้ร้องเรียนไม่พอใจในผลการตัดสินใจสามารถอุทธรณ์ไปยังศาล และผลการตัดสินของศาลถือว่าสิ้นสุดของการไกล่เกลี่ย

5. ระบบการจัดการฐานข้อมูลของผู้ได้รับผลกระทบ (Database Management)

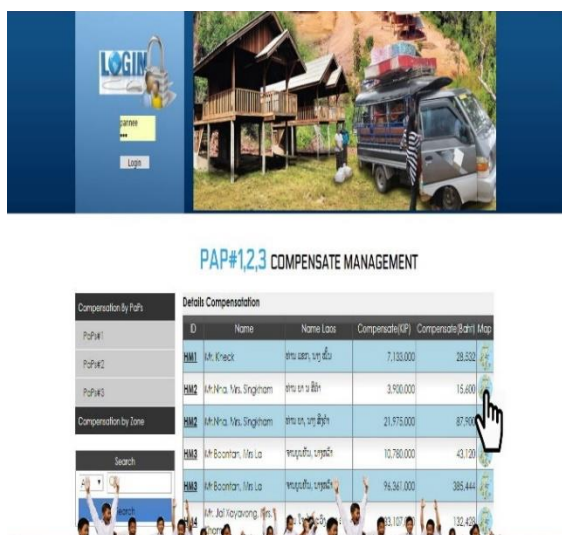
ข้อมูล คือ ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ได้จากการสังเกต การจดบันทึก การสัมภาษณ์และการสอบถาม ซึ่งยังไม่มีผลการประมวลผลไม่มีการวิเคราะห์หรือที่เรียกว่าข้อมูลดิบ โดยที่ยังไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ทันที ส่วนการจัดการข้อมูล คือ การจัดการเก็บข้อมูล การประมวลข้อมูลให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่มีประโยชน์ที่พร้อมจะสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ในทันที การจัดการข้อมูลจะเกิดประโยชน์สูงสุดหรือมีประสิทธิภาพสูงสุดก็ต่อเมื่อผู้ใช้ข้อมูลที่ต้องการได้อย่างรวดเร็ว ถูกต้อง และเป็นกลางมากที่สุด เพื่อจะได้นำข้อมูลเหล่านั้นมาช่วยในการวางแผนตัดสินใจหรือนำไปใช้ประโยชน์อื่น ๆ ต่อไป

ข้อมูลเป็นองค์ที่สำคัญส่วนหนึ่งของระบบสารสนเทศคอมพิวเตอร์ การจัดการข้อมูลเป็นกลยุทธ์หนึ่งในการบริหารจัดการเวทียินที่ดิน การชดเชย และการโยกย้ายจัดสรรให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งมีหลักการในการจัดการข้อมูลประกอบด้วยความสามารถในการเข้าถึงข้อมูล (Access) ใด้งาย รวดเร็วและถูกต้อง โดยต้องกำหนดสิทธิในการเรียกใช้ข้อมูลตามลำดับความสำคัญของผู้ใช้ การจัดการข้อมูลต้องมีระบบรักษาความปลอดภัยของข้อมูล (Security) ข้อมูลที่จัดเก็บไว้ต้องมีระบบรักษาความปลอดภัยเพื่อป้องกันการจารกรรมข้อมูล การจัดการข้อมูลต้องสามารถเปลี่ยนแปลงแก้ไขในอนาคได้ (Edit) ทั้งนี้เนื่องจากแผนที่วางไว้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ จึงทำให้ต้องมีการจัดระเบียบข้อมูล แก้ไขข้อมูลพร้อมทั้งจัดหาข้อมูลมาเพิ่มเติม และการจัดการข้อมูลอาจจะต้องมีการจัดแบ่งเป็นส่วนหรือสร้างเป็นตาราง เพื่อง่ายแก่การปรับปรุงข้อมูล กล่าวโดยสรุป การจัดการข้อมูลต้องสามารถนำกลับมาใช้ได้ภายหลัง ต้องจัดเก็บอยู่ในรูปแบบที่สามารถเรียกใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ต้องปรับปรุงข้อมูลให้มีความถูกต้องสมบูรณ์อยู่เสมอ และ

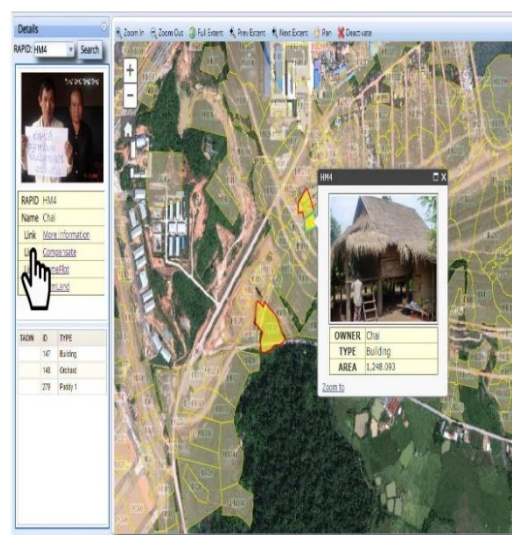
สามารถปกป้องข้อมูลจากการทำลายลึกลับใช้หรือแก้ไขโดยมิชอบ รวมทั้งปกป้องข้อมูลจากอุบัติเหตุที่อาจเกิดจากวินาศภัยหรือความบกพร่องภายในระบบคอมพิวเตอร์

ระบบการจัดการฐานข้อมูลของผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้าย (Database Management) ของโครงการไฟฟ้าหงสาได้นำเอาระบบข้อมูลทางภูมิศาสตร์ (GIS) มาใช้ในการเก็บข้อมูลเพื่อเวนคืนที่ดิน รวมทั้งการใช้ภาพถ่ายทางอากาศ เครื่องมือบอกตำแหน่งพิกัด (GPS) และการสัมภาษณ์ โดยนำเอาเอกสารต่าง ๆ เหล่านี้มาคำนวณหาค่าชดเชย และใช้ในการประชุมปรึกษาแจ้งผลการเวนคืนที่ดิน และค่าชดเชย การไถ่เกวียน และการพัฒนาพื้นที่หมู่บ้านจัดสรร พื้นที่ทำการผลิต และอื่น ๆ

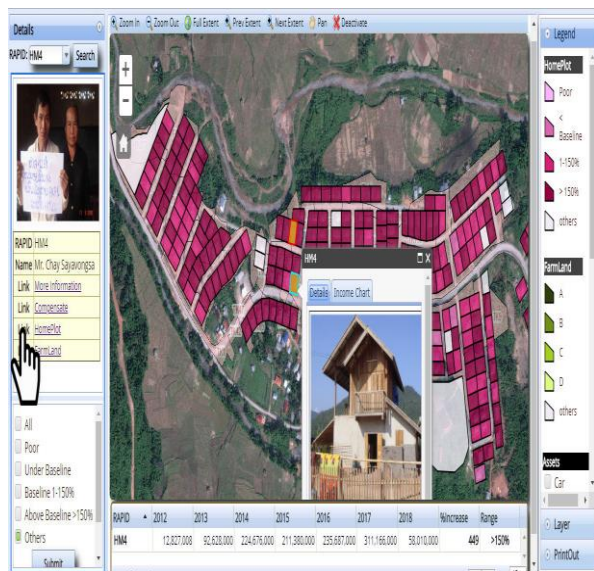
ภายหลังสำเร็จการเวนคืนที่ดินและจ่ายค่าชดเชยอย่างเป็นทางการ เอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น แบบสำรวจที่ดิน ข้อมูลทรัพย์สิน เอกสารคำนวณค่าชดเชย ใบที่ดิน (โฉนดที่ดิน) สำมะโนครัวเรือน (ทะเบียนบ้าน) บัตรประจำตัว ภาพถ่ายของตัวบ้านเรือน สิ่งปลูกสร้างอื่น ๆ ภาพถ่ายของเจ้าของบ้านและสมาชิกในครัวเรือน ฯลฯ ทางโครงการจะเก็บรักษาไว้ในรูปแบบ Hard Copy และ Soft Copy มีการสร้าง Webpage ซึ่งหน้า Webpage นี้ จะประกอบด้วยหัวข้อที่สำคัญ เช่น แผนที่ตั้งของแปลงดินที่ได้รับค่าชดเชยไปแล้ว แปลงดินที่อยู่อาศัยที่จัดสรรให้ใหม่ แปลงพื้นที่ทำการผลิตพื้นที่ใหม่ เอกสารการร้องเรียน และผลของการไถ่เกวียนข้อพิพาทต่าง ๆ ดังภาพที่ 4.8

เมนูหน้าจอแรก ในส่วนของการเข้าแผนที่ของการชดเชยที่ดิน และทรัพย์สิน

พื้นที่ที่ได้เวนคืนและจ่ายค่าชดเชย ที่เลือกตามรหัสผู้ได้รับผลกระทบ

พื้นที่หมู่บ้านจัดสรรใหม่ ตามรหัสผู้ได้รับผลกระทบ

พื้นที่ทำการผลิตใหม่ ตามรหัสผู้ได้รับผลกระทบ

ภาพประกอบที่ 4.8 การจัดทำ Webpage ของระบบการจัดการข้อมูลผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายโครงการไฟฟ้าหงสา

การจัดทำระบบการจัดการข้อมูลผู้ได้รับผลกระทบมีความสำคัญและเป็นประโยชน์อย่างมากในการดำเนินงานเวนคืนที่ดิน การชดเชยค่าเสียหาย และการแก้ไขข้อร้องเรียนของประชาชนที่เกี่ยวกับการเวนคืนที่ดินและการชดเชยค่าเสียหายทั้งในพื้นที่ต้นทาง (พื้นที่ก่อสร้างโครงการ) และพื้นที่ปลายทางของการโยกย้ายถิ่นฐานประชาชน ซึ่งการจัดทำระบบการจัดการข้อมูลผู้ได้รับผลกระทบของโครงการไฟฟ้าหงสา ทางกรมธุรกิจพลังงาน (DEB) กระทรวงพลังงานและบ่อแร่ได้ร้องขอให้โครงการไฟฟ้าหงสาจัดประชุมถอดบทเรียนให้กับผู้พัฒนาโครงการผลิตไฟฟ้าเอกชน (Independent Power Producer: IPP) หลายโครงการ ใน สปป.ลาว นำไปปรับใช้ในพื้นที่โครงการของตนเอง กล่าวได้ว่า โครงการไฟฟ้าหงสาเป็นต้นแบบที่ดีของการดำเนินงานเวนคืนที่ดินและการชดเชยค่าเสียหายของประชาชนที่ได้มีการนำใช้ระบบการจัดการข้อมูลผู้ได้รับผลกระทบมาสนับสนุนการทำงานให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

6. การฟื้นฟูชีวิตความเป็นอยู่และส่งเสริมอาชีพทางเลือก (Rehabilitation and Livelihoods Restoration)

การวางแผนและดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเวนคืนที่ดิน การชดเชย และการโยกย้ายถิ่นฐานผู้ได้รับผลกระทบไปอยู่พื้นที่โยกย้ายจัดสรรใหม่มีความยุ่งยากและซับซ้อนแล้ว แต่กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูชีวิตความเป็นอยู่และการส่งเสริมอาชีพทางเลือกให้กับผู้ได้รับ

ผลกระทบภายหลังการโยกย้ายมีความยุ่งยากและซับซ้อนมากกว่า โดยที่การฟื้นฟูชีวิตความเป็นอยู่และส่งเสริมอาชีพทางเลือกเป็นหนึ่งในมาตรการชดเชยค่าเสียหายให้กับผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้าย ซึ่งแนวทางการฟื้นฟูชีวิตความเป็นอยู่และส่งเสริมอาชีพทางเลือกได้ให้ความสำคัญกับอาชีพดั้งเดิมของชุมชนก่อนการโยกย้ายและศักยภาพของพื้นที่ทำการผลิตทางการเกษตรแห่งใหม่

แนวทางการวางแผนและดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับแผนงานฟื้นฟูชีวิตความเป็นอยู่และส่งเสริมอาชีพทางเลือกให้กับผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายของโครงการไฟฟ้าหงสา ยังคงยึดแนวทางที่ได้ระบุในพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการชดเชยค่าเสียหายและการโยกย้ายถิ่นฐานประชาชนจากโครงการพัฒนา ฉบับเลขที่ 192/สำนักนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 7 กรกฎาคม พ.ศ. 2548 และระบุในระเบียบข้อบังคับสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการจัดตั้งปฏิบัติตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการชดเชยค่าเสียหายและการโยกย้ายถิ่นฐานประชาชนจากโครงการพัฒนา ฉบับเลขที่ 2432/องค์การทรัพยากรน้ำและสิ่งแวดล้อม ซึ่งสรุปได้ว่าในการจัดทำแผนงานการโยกย้ายถิ่นฐานประชาชน (RAP) ในกรณีผลกระทบของโครงการมีมากกว่า 200 คน (40-50 ครอบครัว) บริษัทผู้พัฒนาโครงการต้องทำรายงานวิเคราะห์เศรษฐกิจ-เทคนิควิชาการในรายละเอียด รายงานการศึกษาผลกระทบทางสังคมอย่างละเอียด (SIA) รายงานการสำรวจสภาพเศรษฐกิจ-สังคม (Socio-Economic Survey) รายงานบัญชีทรัพย์สินที่เสียหาย (Inventory of Affected Land and Property) แผนงานโยกย้ายถิ่นฐานประชาชน (RAP) และแผนพัฒนากลุ่มชาติพันธุ์ (Indigenous People Development Plan) เพื่อนำเสนอต่อองค์การทรัพยากรน้ำและสิ่งแวดล้อม ให้ตรวจสอบข้อมูลและรับรองรายงานก่อนที่จะนำเสนอให้กับกรมธุรกิจพลังงาน (DEB) กระทรวงพลังงานและบ่อแร่พิจารณาเห็นชอบ และส่งต่อไปยังสำนักนายกรัฐมนตรีเพื่อขออนุมัติโดยนายกรัฐมนตรีและสภานิติบัญญัติแห่งชาติ

ส่วนการฟื้นฟูชีวิตความเป็นอยู่และส่งเสริมอาชีพทางเลือกของผู้ได้รับผลกระทบจากการสูญเสียรายได้ที่เกิดจากทรัพย์สินประมาณร้อยละ 20 หรือมากกว่านั้น เช่น สูญเสียที่ดินทางการเกษตร ที่ดินอุตสาหกรรม หรือที่ดินสำหรับการผลิตและธุรกิจ วิธีการดำรงชีวิต งานหรือธุรกิจ และกิจกรรมที่เกิดจากการห้ามเข้าไปใช้ทรัพยากรของชุมชน ประชาชนที่ได้รับผลกระทบเหล่านั้นมีสิทธิ์ได้รับการฟื้นฟูรายได้ของตนเพิ่มขึ้นและมั่นคงที่นอกจากการชดเชยและการช่วยเหลือเพื่อให้ประชาชนเหล่านั้นสามารถมีระดับการดำเนินชีวิตเท่ากับระยะก่อนมีโครงการเกิดขึ้น สำหรับผู้ที่ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายถิ่นต้องได้รับการชดเชยด้วยดิน ถ้าไม่มีพื้นที่ดินจัดสรรให้ต้องมีการสร้างโอกาสให้มีงานทำหรือการทำธุรกิจแบบเป็นของตนเอง สำหรับผู้ที่ถูกโยกย้ายถิ่นที่ธุรกิจได้รับผลกระทบจากโครงการ นอกจากการชดเชยต่อการสูญเสียที่ดิน สิ่งปลูกสร้าง รายได้ และการช่วยเหลือต่าง ๆ แล้ว ยังต้องได้รับการช่วยเหลือ เพื่อหาสถานที่ในการดำเนินธุรกิจตาม

ความเหมาะสม นอกจากนั้น บริษัทผู้พัฒนาโครงการต้องเอาใจใส่ต่อมาตรการฟื้นฟูชีวิตความเป็นอยู่สำหรับกลุ่มคนที่ไม่สามารถช่วยตัวเองได้ (Vulnerable People) เช่น กลุ่มคนพิการ กลุ่มแม่ค้า กลุ่มผู้ติดเชื้อ โดยให้การช่วยเหลือที่เหมาะสมที่นอกเหนือจากการชดเชยค่าเสียหายต่อทรัพย์สินที่ได้รับผลกระทบและการช่วยเหลืออื่น ๆ เพื่อให้กลุ่มผู้ได้รับผลกระทบเหล่านั้นสามารถบรรลุเป้าหมายในการสร้างรายได้สูงกว่าเส้นความยากจนที่กำหนดไว้และให้มีคุณภาพชีวิตดีขึ้นกว่าเดิม

นอกจากนั้น ระเบียบข้อบังคับสำนักนายกรัฐมนตรีฯ ยังได้กำหนดเงื่อนไขของการฟื้นฟูชีวิตความเป็นอยู่ว่า บุคคลหรือกลุ่มคน ครอบครัว บริษัท หรือหน่วยงานรัฐและเอกชน ในวันเริ่มต้นโครงการ หากยังมีภูมิลำเนา มีการใช้ที่ดิน หรือยังทำมาหากินอยู่ในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากโครงการ หรือผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการสูญเสียที่ดิน (รวมทั้งที่ดินอาศัย ที่ดินเพื่อการค้าขาย ที่ดินเพื่อการเกษตร พื้นที่ป่าไม้และพื้นที่เลี้ยงสัตว์) ทรัพยากรน้ำหรือทรัพย์สินคงที่และมั่นคง เนื่องจากถูกเวนคืน หรือถูกเข้าครอบครอง หรือถูกจำกัด รวมถึงได้รับผลกระทบทั้งหมด หรือส่วนใดส่วนหนึ่ง ในลักษณะชั่วคราว หรือตลอดไป หรือธุรกิจ อาชีพ สถานที่ทำงาน ที่อาศัย หรือถิ่นอาศัย ได้รับผลกระทบ ถูกโยกย้ายหรือไม่ก็ตาม ถือว่าเป็นผู้ได้รับผลกระทบและมีสิทธิ์ได้รับค่าชดเชยต่อความเสียหาย และมีสิทธิ์ได้รับการช่วยเหลืออื่น ๆ ตามข้อกำหนดว่าด้วยการชดเชยค่าเสียหายและการโยกย้ายถิ่นฐานโดยไม่ขึ้นกับฐานะของกรรมสิทธิ์หรือสิทธิคุ้มครองและการใช้ที่ดิน หรือทรัพย์สินที่ได้รับผลกระทบนั้น ส่วนผู้ที่ได้รับผลกระทบที่เคยมีรายได้จากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ลำสัตว์ หางของป่า หาบปลา และอื่น ๆ ก็มีสิทธิ์ได้รับค่าชดเชยความเสียหายเป็นเงินสด หรือได้รับความช่วยเหลือให้มีทางเลือกในการประกอบอาชีพใหม่ เพื่อเพิ่มรายได้และปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของครอบครัวให้ดีขึ้น หรืออย่างน้อยก็ฟื้นฟูให้อยู่ในระดับก่อนที่จะมีโครงการสำหรับผู้ที่ได้รับผลกระทบที่สูญเสียที่ดินและรายได้ชั่วคราวจากการดำเนินงานของโครงการ ก็มีสิทธิ์ได้รับการชดเชยจากการสูญเสียรายได้ตลอดระยะเวลาที่ได้รับผลกระทบนั้น ความเสียหายที่มีต่อที่ดินทรัพย์สินและสิ่งปลูกสร้างต้องได้รับการฟื้นฟูบูรณะ โดยโครงการ

จากแนวทางตามพระราชกฤษฎีกาและระเบียบข้อบังคับสำนักนายกรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องข้างต้น ในระยะวางแผนงานและเตรียมการ ปี พ.ศ. 2548-2551 บริษัทไฟฟ้าหงสาและหน่วยงานรัฐที่รับผิดชอบงานทางด้านสังคม (กรมประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสังคม) ในระดับศูนย์กลางและหน่วยงานรัฐในระดับแขวง และระดับเมือง ได้ตกลงเห็นชอบเป็นเอกฉันท์ในการกำหนดแนวทางและตัวชี้วัดของผลสำเร็จของการฟื้นฟูคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้าย และได้บรรจุเป็นลายลักษณ์อักษรในเอกสารแนบท้ายของสัญญาสัมปทาน (Annex I) และข้อกำหนดของแขวงไชยะบูลี (Entitlement Matrix) กล่าวคือ ผู้พัฒนาโครงการต้องรับประกันรายได้

ของผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายต้องสูงกว่าเส้นยากจน (Poverty Line) ภายในระยะเวลา 3 ปี และ รายได้เป้าหมายต้องเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 150 จากรายได้ก่อนการโยกย้ายภายในระยะเวลา 10 ปี ภายหลังการโยกย้ายมาอยู่ในพื้นที่ใหม่ ซึ่งแหล่งรายได้มาจาก 4 กลุ่มอาชีพ ได้แก่ (1) กลุ่มอาชีพ ภาคเกษตรและนอกภาคเกษตรที่ส่งเสริมในบริเวณพื้นที่ที่อยู่อาศัย (Home Plot) เนื้อที่ 450 ตาราง เมตรที่อยู่ในหมู่บ้านโยกย้ายจัดสรร พร้อมทั้งพัฒนาทักษะความรู้ความสามารถภาคเกษตรและนอก ภาคเกษตรรวมถึงภาคบริการให้ครอบครัวผู้ได้รับผลกระทบ (2) กลุ่มปลูกยางพารา พืชทางเลือก หรือไม้ผล และการปลูกพืชแซม (Intercropping) ระหว่างแถวปลูกยางพารา และไม้ผลในพื้นที่ทำ การผลิตที่จัดสรรให้ใหม่ (Farmland) ครอบครัวยุค 2 เฮกตาร์ (1 เฮกตาร์เท่ากับ 6.25 ไร่) พร้อมทั้ง พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นในพื้นที่ เช่น ถนนหนทางเข้าพื้นที่ทำการผลิตใหม่ ระบบ ชลประทานน้ำรินภูเขา ฝ่ายชะลอน้ำ ฯลฯ (3) กลุ่มเลี้ยงสัตว์ใหญ่ เช่น วัว ควาย และแพะ โดยการ พัฒนาพื้นที่เลี้ยงสัตว์รวม (Pasture) เช่น ถนนหนทางเข้าพื้นที่เลี้ยงสัตว์ ระบบชลประทานน้ำริน ภูเขา ฝ่ายชะลอน้ำ ก่อสร้างที่พักสัตว์ ฯลฯ และ (4) กลุ่มส่งเสริมจัดจ้างแรงงานของกลุ่มที่ได้รับ ผลกระทบที่โยกย้ายถิ่นจากโครงการและผู้รับเหมาโครงการ อย่างน้อย 1 แรงงานต่อ 1 ครอบครัว ตลอดอายุสัมปทานโครงการ

ภายหลังได้รับการอนุมัติอย่างเป็นทางการจากรัฐบาลลาวในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2552 บริษัทผู้พัฒนาโครงการและหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องในระดับเมืองและระดับแขวง ได้เก็บข้อมูล สภาพสังคมเศรษฐกิจในรายละเอียดอีกครั้งเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐาน (Baseline Data) ในช่วงเดือน ตุลาคม-พฤศจิกายน พ.ศ. 2553 ซึ่งผลการเก็บข้อมูลสภาพสังคมเศรษฐกิจระดับครัวเรือนของผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการที่โยกย้าย จำนวน 5 หมู่บ้าน สรุปได้ดังนี้

อาชีพหลักผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการก่อนการโยกย้าย ประมาณร้อยละ 90 ประกอบ อาชีพทางการเกษตร เช่น ทำนาข้าวและปลูกพืชผักอื่น ๆ เช่น กระเทียม หอม แดงกวา และแตงโม ในสภาพพื้นที่ราบตามความเหมาะสม ส่วนอาชีพเสริมพบว่ามากกว่าร้อยละ 80 มีอาชีพรับจ้าง ทั่วไป หัตถกรรม กรรมกร ฯลฯ และประมาณร้อยละ 10 ไปทำงานที่อื่นที่อยู่นอกเมืองหงสา ส่วนการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ ประชาชนเกือบทุกครัวเรือนใช้ประโยชน์จากป่าไม้ และบริเวณพื้นที่ว่างที่อยู่ไม่ไกลจากหมู่บ้าน ใช้เพื่อเป็นแหล่งอาหารจากป่าร้อยละ 87 ไม้ใช้สอย ร้อยละ 83 ไม้พื้นร้อยละ 75 การเก็บผลิตภัณฑ์จากป่าเพื่อสร้างรายได้ร้อยละ 47 และไม้เพื่อการ ก่อสร้างร้อยละ 42 สรุปได้ว่ามีการพึ่งพาอาศัยป่าไม้และแหล่งทรัพยากรธรรมชาติค่อนข้างสูง สำหรับการเลี้ยงสัตว์ มีทั้งสัตว์ใหญ่ ประเภทวัวร้อยละ 67 ควายร้อยละ 43 ที่เป็นลักษณะการเลี้ยง ปล่อยหากินตามทุ่งหญ้าและป่าไม้ ซึ่งเป็นการเลี้ยงไว้เพื่อใช้เป็นแรงงาน มีการเลี้ยงหมูร้อยละ 82 เลี้ยงเป็ดร้อยละ 77 และเลี้ยงไก่ร้อยละ 91 เป็นการเลี้ยงอยู่ในพื้นที่บริเวณบ้านที่อยู่อาศัยและเป็น

การเลี้ยงเพื่อขายและเป็นอาหาร ส่วนการประมง พบว่าร้อยละ 57 ประชาชนไปจับปลาตามแหล่งน้ำธรรมชาติและเอามาบริโภคในครัวเรือน และน้อยกว่าร้อยละ 10 เป็นการเลี้ยงปลาในหนองน้ำขนาดเล็กตามหัวไร่ปลายนาทัวไป

ในเรื่องของรายได้ รายจ่าย หนี้สิน เงินออม และการมีข้าวต่อการบริโภคในครัวเรือน พบว่า มีรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือน 29.8 ล้านบาทต่อปี ในขณะที่มีรายจ่ายเฉลี่ยต่อครัวเรือน 14.9 ล้านบาทต่อปี โดยที่หมู่บ้านนาทรายคำมีรายได้สูงสุดที่ 37.02 ล้านบาทต่อครัวเรือนต่อปี และหมู่บ้านนาไม้ยมมีรายได้ต่ำสุดที่ 18.00 ล้านบาทต่อครัวเรือนต่อปี เมื่อหัก-ลบจำนวนหนี้สินและเงินออมแล้ว มีรายได้สุทธิเฉลี่ย 19.7 ล้านบาทต่อครัวเรือนต่อปี เมื่อเปรียบเทียบรายได้ พบว่า แหล่งรายได้มาจากการเกษตรมากที่สุดร้อยละ 40-62 รองลงมา คือ รายได้จากเงินเดือนและค่าจ้างร้อยละ 18-30 ส่วนรายได้อื่น ๆ มีความแตกต่างกันไป เช่น หมู่บ้านนาทรายคำที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวคือ มีรายได้จากการทอผ้าสูงถึงร้อยละ 16 ส่วนหมู่บ้านนาหนองคำและหมู่บ้านนาไม้ยมที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ขมุ มีรายได้จากการขายผลิตภัณฑ์จากป่า (Non-Timer Products) ค่อนข้างสูง ส่วนการมีข้าวไม่เพียงพอต่อการบริโภคในครัวเรือนในรอบปี ปรากฏว่า ไม่มีครัวเรือนใดขาดแคลนข้าวแต่อย่างใด

สำหรับความคิดเห็นต่อการพัฒนาอาชีพและการเพิ่มรายได้ในอนาคต พบว่าประชาชนร้อยละ 91 ยืนยันว่าจะประกอบอาชีพทางการเกษตรต่อไป เช่น การเพาะปลูก และการเลี้ยงสัตว์ใหญ่และสัตว์เล็ก ส่วนความต้องการทำงานในโครงการไฟฟ้าหงสา มากกว่าร้อยละ 80 อยากร่วมทำงานกับโครงการ ส่วนความสนใจต่อการประกอบอาชีพทอผ้าต่อไปเป็นหมู่บ้านนาทรายคำ และประชาชนที่ต้องการปลูกยางพารา มีร้อยละ 60 ปลูกพืชไร่อายุสั้นร้อยละ 77 และทำสวนไม้ผลร้อยละ 74

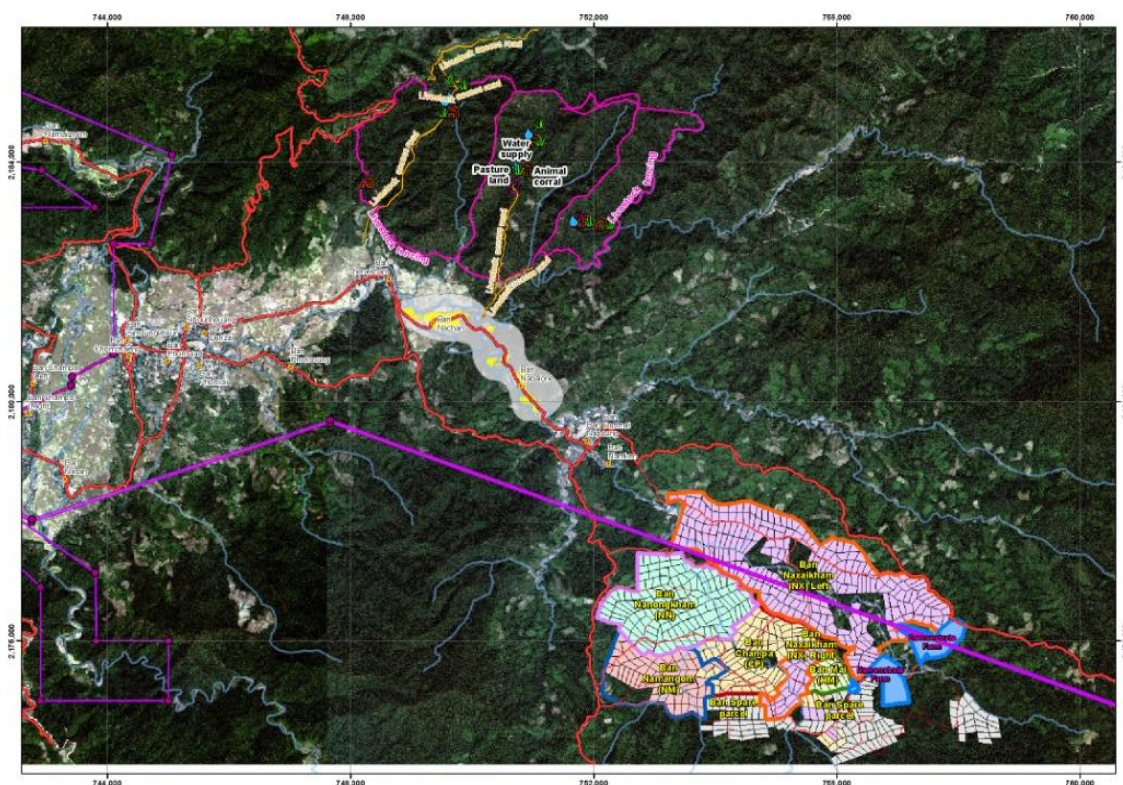
นอกจากนั้น ได้มีการวิเคราะห์ข้อมูลรายได้ของครัวเรือนที่อยู่ต่ำกว่าเส้นความยากจน (Poverty Line) ซึ่งหมายถึงครอบครัวที่มีรายได้เฉลี่ยต่อจำนวนสมาชิกในครอบครัว 192,000 บาทต่อคนต่อเดือน (อัตราแลกเปลี่ยน เงิน 250 บาท เท่ากับ 1 บาทไทย และเงิน 8,000 บาท เท่ากับ 1 เหรียญสหรัฐ) เมื่อเปรียบเทียบรายได้ปัจจุบันกับค่ามาตรฐาน (รายได้ 192,000 บาทต่อเดือน) พบว่า ประชาชนในหมู่บ้านโยกย้ายจัดสรร จำนวน 51 ครอบครัวมีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจน ซึ่งมาจากหมู่บ้านนาไม้ยม จำนวน 20 ครอบครัว หมู่บ้านนาหนองคำ จำนวน 19 ครอบครัว หมู่บ้านจำปา จำนวน 8 ครอบครัว หมู่บ้านนาทรายคำ จำนวน 3 ครอบครัว และหมู่บ้านใหม่ จำนวน 1 ครอบครัว อย่างไรก็ตาม รายได้ของครอบครัวที่เอามาเปรียบเทียบกับมาตรฐานเส้นความยากจนในการสำรวจข้อมูลครั้งนี้ คือ การเก็บเอาข้อมูลเฉพาะรายได้ที่เป็นเงินสด แต่ไม่ได้คิดมูลค่าของทรัพย์สิน หรือผลผลิตที่ยังไม่ได้ขาย หรือผลผลิตที่เอาไปบริโภคในครอบครัว

ดังนั้น ในช่วงที่มีการเวนคืนที่ดินตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554 เป็นต้นมา ทีมงานสนามที่ประกอบไปด้วยทีมงานจากบริษัทผู้พัฒนาโครงการ หน่วยงานบริหารจัดการโยกย้ายถิ่นฐานประชาชน (RLMU) และห้องการค้าต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในระดับเมืองได้ลงสำรวจและจัดสรรพื้นที่ทำการผลิต (Farmland) พร้อมทั้งพัฒนาพื้นที่ทำกินในพื้นที่รวมประมาณ 1,200 เฮกตาร์ ซึ่งแต่เดิมเป็นพื้นที่ทำไร่เลื่อนลอยหรือไร่หมุนเวียน (Slash and Burnt Cultivation) ของกลุ่มที่ได้รับผลกระทบที่รองรับการพัฒนาพื้นที่ทำการผลิตจัดสรรใหม่ หรือหมู่บ้านเจ้าภาพ (PAP3) ลงสำรวจพื้นที่เพื่อพัฒนาเป็นพื้นที่เลี้ยงสัตว์รวม (Pasture) ส่งเสริมอาชีพภาคการเกษตรและนอกภาคการเกษตรในพื้นที่บริเวณบ้าน (Home Plot) เนื้อที่ 450 ตารางเมตรในหมู่บ้านโยกย้ายจัดสรร และรับประกันการจัดจ้างแรงงานของกลุ่มที่ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายที่เป็นพันธะและได้ระบุในสัญญาสัมปทาน สรุปได้ดังนี้

6.1 การส่งเสริมปลูกยางพารา ไม้ผล และปลูกพืชแซมในพื้นที่ทำการผลิตใหม่ (New Farmland)

พื้นที่ทำการผลิตใหม่อยู่ห่างจากเขตเทศบาลเมืองหงสาทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ประมาณ 18 กิโลเมตร อยู่ในพื้นที่หุบเขาที่สูงกว่าระดับน้ำทะเล 700-900 เมตร อยู่ระหว่างเส้นทางเมืองหงสา - แขวงไชยบุรี และเส้นทางหมู่บ้านนาปุง เมืองหงสา - แขวงหลวงพระบาง ภายหลังจากที่โครงการเมืองหงสาได้ส่งมอบพื้นที่ให้กับโครงการแล้ว ทางโครงการได้จัดสรรพื้นที่ดินเป็นแปลง ๆ ละ 2 เฮกตาร์ ให้กับกลุ่มที่ได้รับผลกระทบที่โยกย้าย (PAP1) ได้ประมาณ 900 เฮกตาร์ และกลุ่มที่รองรับการพัฒนาพื้นที่หมู่บ้านโยกย้ายจัดสรร (PAP3) ได้ประมาณ 300 เฮกตาร์ ซึ่งในการจัดสรรและคัดเลือกพื้นที่ทำการผลิตแห่งใหม่ บริษัทผู้พัฒนาโครงการ หน่วยงานบริหารจัดการโยกย้ายถิ่นฐานประชาชน (RLMU) และหน่วยงานรัฐในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องได้ใช้วิธีการเช่นเดียวกันกับการคัดเลือกพื้นที่ดินปลูกสร้างบ้านหลังใหม่ในแต่ละหลังในพื้นที่หมู่บ้านโยกย้ายจัดสรร โดยการจัดประชุมกลุ่มที่ได้รับผลกระทบทั้งกลุ่มที่โยกย้าย (PAP1) และกลุ่มที่รองรับการพัฒนาพื้นที่หมู่บ้านโยกย้ายจัดสรร (PAP3) เพื่อจับหมายเลขของพื้นที่ทำการผลิต เมื่อจับหมายเลขได้แล้ว แต่ละครอบครัวสามารถแลกเปลี่ยนพื้นที่ดินทำการผลิตได้ตามความสมัครใจและการยินยอมทั้ง 2 ฝ่าย และต้องแจ้งทีมงานวิชาการโครงการที่มาจากผู้พัฒนาโครงการ หน่วยงานบริหารจัดการโยกย้ายถิ่นฐานประชาชน (RLMU) และหน่วยงานรัฐในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง ภายใน 2 สัปดาห์ เนื่องจากบางครอบครัวต้องการที่จะอยู่ใกล้กับพื้นที่ดินที่เป็นเครือญาติของตนเอง เมื่อผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายตกลงกันได้แล้ว ทีมงานวิชาการโครงการจึงได้วางแผนการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในพื้นที่ทำการผลิตแห่งใหม่ร่วมกับประชาชนที่อยู่ภายใต้กรอบของข้อกำหนดของแขวงไชยบุรี (Entitlement Matrix) ที่ตกลงกันเป็นลายลักษณ์อักษรในช่วงระยะวางแผนงานและเตรียมการ

หลังจากนั้น ได้มีการบุกเบิกพื้นที่เพื่อทำถนนหนทางเข้าพื้นที่ ก่อสร้างระบบชลประทานน้ำริน และล้อมรั้วในพื้นที่ โดยใช้เครื่องจักรและอุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น ท่อน้ำ รั้วลวดหนาม ซึ่งสนับสนุนจากผู้พัฒนาโครงการในขณะที่ผู้ได้รับผลกระทบทั้งกลุ่มที่โยกย้าย (PAP1) และกลุ่มที่รองรับการพัฒนาพื้นที่หมู่บ้านโยกย้ายจัดสรร (PAP3) ช่วยกันออกแรงงานก่อสร้าง ปัจจุบันได้มีการก่อสร้างเส้นทางในพื้นที่ได้ 77 กิโลเมตร ก่อสร้างสะพานคอนกรีตข้ามห้วยเล็ก จำนวน 6 แห่ง ล้อมรั้วในพื้นที่ได้ 43 กิโลเมตร ทำระบบชลประทานน้ำรินจากภูเขา โดยการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำขนาด 6 x 6 x 1.5 เมตร จำนวน 7 อ่าง ปรับปรุงระบบหัวงานเพื่อต่อน้ำจากหัวงานเข้าอ่างเก็บน้ำ และต่อเข้าพื้นที่ดินสวนของชาวบ้าน ได้ 354 ไร่ (แปลง) พร้อมทั้งทำการสำรวจพื้นที่ดินเพื่อออกใบที่ดิน (โฉนดที่ดิน) จำนวน 520 แปลงให้กับผู้ได้รับผลกระทบโยกย้าย (PAP1) และกลุ่มที่ได้รับผลกระทบที่รองรับการพัฒนาพื้นที่หมู่บ้านโยกย้ายจัดสรร (PAP3)

ภาพประกอบที่ 4.9 แผนที่จัดสรรพื้นที่ทำการผลิตแปลงใหม่ และพื้นที่เลี้ยงสัตว์

ในส่วนของการส่งเสริมปลูกยางพาราในพื้นที่ 1 เฮกตาร์ และปลูกพืชทางเลือกหรือไม้ผลอีก 1 เฮกตาร์ โดยที่ทางผู้พัฒนาโครงการต้องจัดหาต้นกล้ายางพารา ต้นกล้าไม้ผลหรือพืชทางเลือก พร้อมทั้งส่งเสริมการปลูกแซมระหว่างแถวยางพาราและไม้ผล ปัจจุบันทางโครงการได้มอบต้นกล้าไม้อยางพารา จำนวน 439 แปลงและมอบต้นกล้าไม้ผลในพื้นที่แปลงดินที่สอง จำนวน 359 แปลง

ซึ่งในระยะแรกของการทำงานส่งเสริมปลูกยางพารา (ปี พ.ศ. 2555) มีความยากลำบากในการโน้มน้าวประชาชน (ผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้าย) ในการเตรียมพื้นที่ เนื่องจากประชาชนเพิ่งย้ายเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านโยกย้ายจัดสรรใหม่ ต้องมีการปรับตัว ต่อเติมบ้านทดแทนหลังใหม่โดยการใช้ไม้จากบ้านเรือนหลังเก่าที่รื้อออกมา ทำให้ไม่มีเวลาในการฟื้นฟูอาชีพทางเลือกใหม่ และในขณะเดียวกันกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวลื้อและลาวลุ่มที่เคยมีอาชีพทำนาในพื้นที่ราบมาก่อน ต้องปรับตัวมาเป็นชาวสวนในพื้นที่เนินสูง ซึ่งเป็นประเด็นท้าทายในการส่งเสริมให้ประชาชนทำการเกษตรในพื้นที่ทำการผลิตใหม่ (Farmland) เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของรายได้ที่กำหนดไว้ร้อยละ 150 โดยที่ต้นยางพาราจะเริ่มให้ผลผลิตน้ำยางในปีที่ 7 ของการปลูกยาง ซึ่งเป็นปี พ.ศ. 2563 ในขณะที่พันธะของการดำเนินกิจกรรมตามแผนงานฟื้นฟูชีวิตความเป็นอยู่และส่งเสริมอาชีพให้กับผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายโครงการไฟฟ้าหงสาจะสิ้นสุดลงในปี พ.ศ. 2565

ภาพประกอบที่ 4.10 นำพาผู้โยกย้ายบุกเบิกพื้นที่ทำการผลิตใหม่ โดยการปลูกยางพารา และพืชเศรษฐกิจระหว่างแถวของต้นยางพารา

6.2 การพัฒนาพื้นที่เลี้ยงสัตว์และส่งเสริมอาชีพเลี้ยงสัตว์ (Livestock)

ภายหลังการโยกย้ายถิ่นประชาชนสำเร็จลงในกลางปี พ.ศ. 2555 ทางโครงการ (ผู้พัฒนาโครงการ หน่วยงานบริหารจัดการโยกย้ายถิ่นฐานประชาชน (RLMU) และห้องกรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในระดับเมือง) ได้ดำเนินงานสำรวจพื้นที่กำหนดเป็นเขตพื้นที่เลี้ยงสัตว์รวม โดยที่ภาครัฐ (ห้องกรปกครองเมืองหงสา) ออกข้อตกลงกำหนดพื้นที่เลี้ยงสัตว์เพื่อให้โครงการได้สนับสนุนวิชาการและปัจจัยอื่น ๆ ที่จำเป็น ซึ่งมีพื้นที่เลี้ยงสัตว์รวมทั้งหมด 2,766 เฮกตาร์ ดังนี้

1) เขตพื้นที่เลี้ยงสัตว์ในพื้นที่ภูมากโจ้น-ยอดห้วยซิง-กัวงัว มีพื้นที่ 630 เฮกตาร์ ห้องกรปกครองเมืองหงสาออกข้อตกลงในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2553 สำหรับสัตว์เลี้ยง จำนวน 633 ตัว จาก 65 ครอบครัว ที่มาจากหมู่บ้านนาแก่นคำ กลุ่มทหาร หมู่บ้านดอนใหม่ และหมู่บ้านน้ำแก่น

2) เขตพื้นที่เลี้ยงสัตว์ในพื้นที่กัวลม-กูฟ้า-ห้วยเปือกหาด มีพื้นที่ 1,254 เฮกตาร์ ห้องการปกครองเมืองหงสาออกข้อตกลงในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2556 สำหรับสัตว์เลี้ยง จำนวน 682 ตัว จาก 55 ครอบครัว ที่มาจากหมู่บ้านแท่นคำ หมู่บ้านนาแก่นคำ หมู่บ้านศรีบุญเรือง และหมู่บ้านนาไม้ยม

3) เขตพื้นที่เลี้ยงสัตว์ในพื้นที่ใต้เขื่อนน้ำแก่น พื้นที่ 416 เฮกตาร์ ห้องการปกครองเมืองหงสาออกข้อตกลงในเดือนมกราคม พ.ศ. 2558 สำหรับสัตว์เลี้ยง จำนวน 232 ตัว จาก 21 ครอบครัว ที่มาจากหมู่บ้านศรีมงคล หมู่บ้านจำปา (ส่วนที่ไม่โยกย้าย) และหมู่บ้านเวียงแก้ว

4) เขตพื้นที่เลี้ยงสัตว์ในพื้นที่เขตบันไดแก้ว มีพื้นที่ 466 เฮกตาร์ ห้องการปกครองเมืองหงสาออกข้อตกลงในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2558 สำหรับสัตว์เลี้ยง จำนวน 747 ตัว จาก 58 ครอบครัว ที่มาจากหมู่บ้านโพนจัน หมู่บ้านหาน และหมู่บ้านนาหนองคำเก่า

โดยที่เขตพื้นที่เลี้ยงสัตว์ในพื้นที่ภูมากโง้น-ยอดห้วยชิง-กัวงัว-เปือกหาด และเขตพื้นที่เลี้ยงสัตว์ในพื้นที่กัวลม-กูฟ้า-ห้วยเปือกหาด เป็นเขตพื้นที่หลักของโครงการที่ต้องพัฒนาและส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์ใหญ่ให้เป็นไปตามพันธะให้กับกลุ่มที่โยกย้าย (PAP1) และกลุ่มหมู่บ้านที่รองรับการพัฒนาพื้นที่หมู่บ้านโยกย้ายจัดสรร (PAP3) โดยจัดตั้งกลุ่มเลี้ยงสัตว์ การสร้างเครือข่ายอาสาสมัครสัตวแพทย์ในระดับหมู่บ้าน สนับสนุนความรู้เทคนิควิชาการในแต่ละระยะ และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นเลี้ยงสัตว์รวมทั้งจำเป็น เช่น การบุกเบิกเส้นทางเข้าพื้นที่เลี้ยงสัตว์ ระยะทาง 25 กิโลเมตร ก่อสร้างที่พักสัตว์ 25 แห่ง และคอกรักษาพยาบาลสัตว์ การสนับสนุนลดหนามและตะปูนในการล้อมรั้วในพื้นที่เลี้ยงสัตว์ ระยะทาง 46 กิโลเมตร ส่งเสริมการปลูกหญ้าเลี้ยงสัตว์ ปัจจุบันมีพื้นที่ 30 เฮกตาร์ การทำฝายแม่ไว้ในพื้นที่ ปัจจุบันได้ 68 แห่ง และระบบชลประทานน้ำริน 6 สาย รวมถึงการฉีดวัคซีนป้องกันโรคระบาดของสัตว์ในแต่ละระยะ

6.3 การส่งเสริมอาชีพทางเลือกในพื้นที่บ้านหลังใหม่ (Home Plot) หมู่บ้านโยกย้ายจัดสรร

ภายหลังแล้วเสร็จการขนย้ายบ้านเรือนและทรัพย์สินของแต่ละครอบครัวไปอยู่หมู่บ้านโยกย้ายจัดสรรใหม่ ประมาณ 2 สัปดาห์ ทางโครงการ (ผู้พัฒนาโครงการ หน่วยงานบริหารจัดการโยกย้ายถิ่นฐานประชาชน (RLMU) และหน่วยงานรัฐในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง) จัดประชุมร่วมกับกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายเพื่อรับฟังความคิดเห็นจากประชาชน ปัญหาและอุปสรรคในระหว่างการขนย้ายบ้านทรัพย์สินและสัตว์เลี้ยง การปรับตัวในชุมชนใหม่ การใช้น้ำประปาและใช้ไฟฟ้าอย่างปลอดภัย ประหยัด เพื่อแจ้งแนวทางของการให้ความช่วยเหลือในระยะข้ามผ่าน (Transitional Support) เป็นระยะ 3 ปี ภายหลังการโยกย้าย และเพื่อแจ้งแนวทางในการฟื้นฟูชีวิตความเป็นอยู่และส่งเสริมอาชีพให้กับกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้าย พร้อมทั้งแนะนำเจ้าหน้าที่สนาม โครงการที่ประจำอยู่ในแต่ละหมู่บ้าน

การดำเนินงานตามแผนงานฟื้นฟูชีวิตความเป็นอยู่และส่งเสริมอาชีพทางเลือกในพื้นที่บริเวณบ้าน 450 ตารางเมตรของแต่ละครอบครัว (Home Plot) ในเบื้องต้นทางโครงการสนับสนุนและส่งเสริมอาชีพทางการเกษตรและนอการเกษตรที่ผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายได้เคยทำมาก่อน ซึ่งแนวทางหลักของการส่งเสริมอาชีพทางเลือก เริ่มที่จัดประชุมปรึกษาหารือกับประชาชนในการฟื้นฟูอาชีพ โดยคำนึงถึงปัจจัยของตนเองและทรัพยากรที่อยู่ในท้องถิ่น จัดฝึกอบรมทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง สนับสนุนปัจจัยต่าง ๆ และให้การสนับสนุนวิชาการและติดตามจากทีมงานส่งเสริม และหน่วยงานในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องเป็นระยะ ที่ผ่านมากิจกรรมของการส่งเสริมอาชีพในพื้นที่หมู่บ้านจัดสรร แบ่งออก 3 กลุ่มอาชีพ กล่าวคือ กลุ่มอาชีพทางการเกษตร ได้แก่ ปลูกเห็ดนางฟ้า-นางลม การเลี้ยงหมูชีวภาพ การเลี้ยงสัตว์ปีก เลี้ยงปลา/กบ ปลูกผักปลอดสารเคมี ปลูกแตงโม/ฟักทอง และปลูกเมล่อน รวมถึงการปลูกผักปลอดสารเคมีในโรงเรือนที่สามารถปลูกได้ตลอดทั้งปี กลุ่มอาชีพนอการเกษตร ได้แก่ แช่วผ้า (ปักผ้า) ทำโคลนลอย จักสานจากไม้ไผ่ ปลูกฝ้าย ทอผ้าและผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายพื้นเมืองย้อนสิริธรรมชาติ การทำอิฐบล็อกผสมขี้เถ้าลอย (Fly Ash) และตัดหมวก/หน้ากากอนามัยสำหรับกรรมกรที่ทำงานพื้นที่เหมืองหิน และกลุ่มอาชีพภาคบริการ เช่น ส่งเสริมการปรุงแต่งอาหาร การแปรรูปจากเห็ดนางฟ้า-นางลม ฝึกอบรมขับรถบรรทุก โดยเฉพาะผู้หญิง ฝึกอบรมวาดแผนโบราณ ฝึกอบรมการซ่อมแซมเครื่องไฟฟ้าภายในครัวเรือน และเครื่องมือทางการเกษตร และร้านขายของชำ ฯลฯ

6.4 การเข้าถึงตลาดและจัดตั้งสหกรณ์ (Accessing to Market and Cooperatives)

เพื่อเป็นการปรับปรุงปริมาณ คุณภาพ และส่งเสริมอาชีพที่เป็นกลุ่มการผลิต ในปี พ.ศ. 2557 ทางโครงการฯ และหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องในระดับเมือง ได้ดำเนินการสำรวจปัจจัยทางด้านการตลาดภายในเมืองหงสา และบริษัทผู้รับเหมาต่าง ๆ พร้อมทั้งสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดตั้งกลุ่มผู้ผลิต และกลุ่มผู้รับซื้อผลผลิตให้กับเกษตรกร (ผู้ได้รับผลกระทบ) ร่วมวางแผนปฏิบัติการผลิตร่วมกับกลุ่มเกษตรกร เพื่อให้มีผลผลิตออกสู่ตลาดอย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งคัดเลือกผู้แทนกลุ่มรับซื้อผลผลิต เพื่อรวบรวมผลผลิต และจำหน่ายออกสู่ตลาด พร้อมทั้งสร้างกฎระเบียบ สิทธิ และหน้าที่ของผู้แทนกลุ่มรับซื้อผลผลิต และจัดฝึกอบรมการดำเนินธุรกิจทางการเกษตรขั้นพื้นฐานให้ผู้แทนกลุ่มรับซื้อและทดลองขายผลผลิตให้กับแม่ค้าที่ตลาดเมืองหงสา

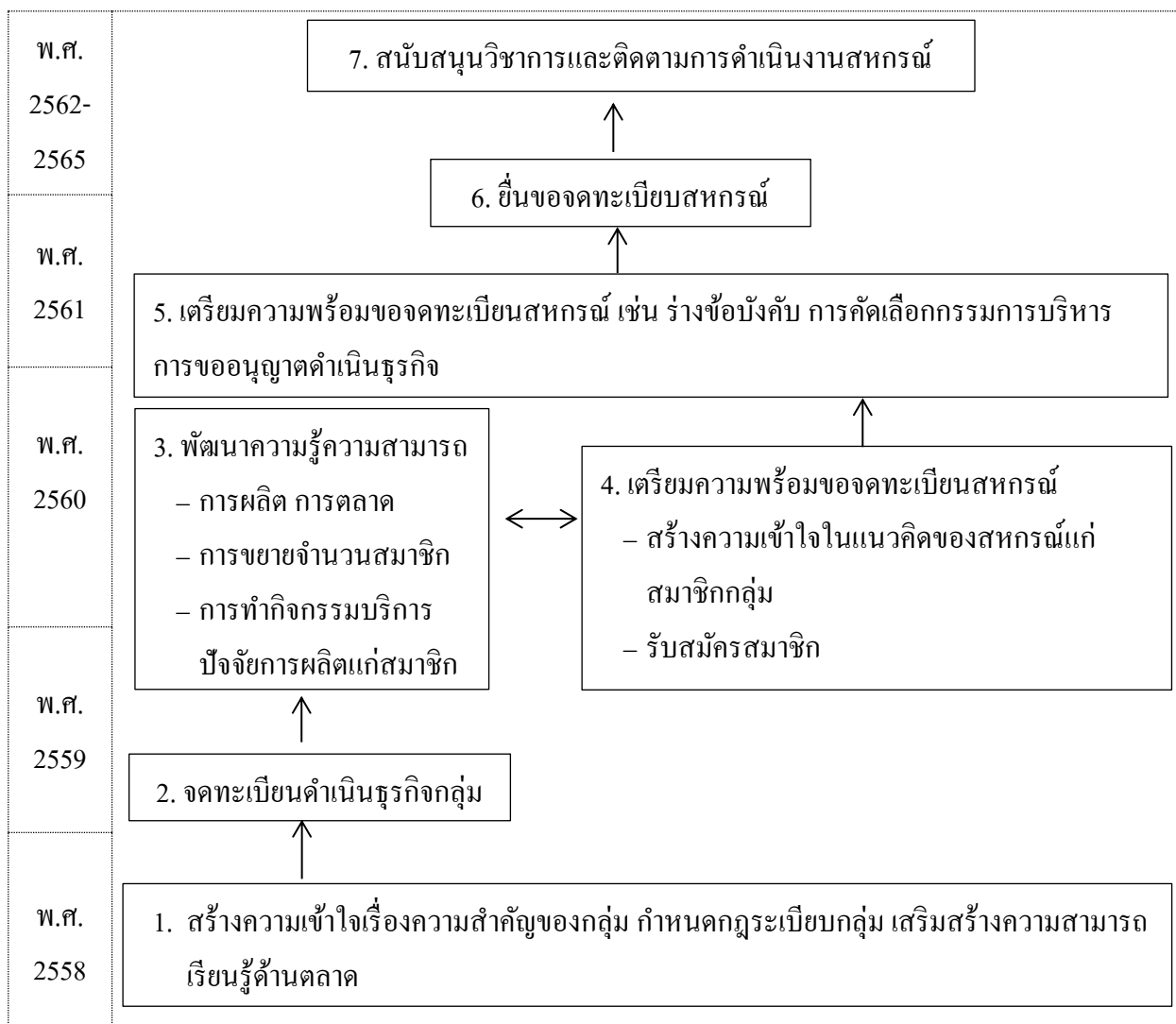
จากการสนับสนุนวิชาการและติดตามรายได้ของกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบ พบว่า กลุ่มผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายมีรายได้สูงกว่าเป้าหมายที่ตั้งไว้ (รายได้ต้องได้ร้อยละ 150 ภายหลังการโยกย้ายภายใน 10 ปี) ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่า ทางโครงการไฟฟ้าหงสา (ฝ่ายพัฒนาสังคม) ดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมอาชีพทางเลือกและบรรลุถึงรายได้เป้าหมายแล้ว ซึ่งเป็นผลจาก

การพัฒนาโครงการในภาพรวมในช่วงระยะก่อสร้างส่งผลให้เมืองหงสามีสภาพเศรษฐกิจดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัดและส่งผลไปยังกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายด้วย

ในอนาคตโอกาสทางเศรษฐกิจของเมืองหงสาจะเปลี่ยนจากการผลิตทางการเกษตรแบบดั้งเดิมในพื้นที่ชนบทเป็นการผลิตแบบมีสัญญาซื้อขายผูกพันล่วงหน้า และเป็นเมืองที่มีภาคธุรกิจบริการและอุตสาหกรรมต่อเนื่อง ซึ่งภาพอนาคตเหล่านี้จะมีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับโครงสร้างและกลไกของหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องและชุมชน รวมถึงทักษะความรู้ความสามารถของพนักงานรัฐและชุมชน ดังนั้น ทางโครงการไฟฟ้าหงสา หน่วยงานรัฐ และกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบ จึงได้ร่วมกันวางแผนถึงแนวทางการส่งเสริมอาชีพทางเลือกในระยะยาว เช่น การปลูกพืชเศรษฐกิจต่าง ๆ ผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติ และอื่น ๆ ที่มีเป้าประสงค์เพื่อเป็นการธุรกิจการค้า โดยการจัดตั้งกลุ่มผู้ผลิตทางการเกษตรและนอกภาคการเกษตรต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่การจัดตั้งสหกรณ์ในอนาคต ซึ่งกลยุทธ์หลักในการจัดตั้งสหกรณ์ คือ ในช่วงปี พ.ศ. 2558–2564 กิจกรรมจะมุ่งเน้นการพัฒนาทักษะความรู้ความสามารถและความเข้มแข็งให้กับกลุ่มผู้ผลิตต่าง ๆ ก่อนที่จะจดทะเบียนกลุ่มผู้ผลิต และสหกรณ์ โดยได้รับการสนับสนุนวิชาการจากหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กรมส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและปศุสัตว์ สปป.ลาว กล่าวคือ สร้างความเข้าใจเรื่องความสำคัญของกลุ่ม กำหนดกฎระเบียบกลุ่ม เสริมสร้างความสามารถการเรียนรู้ระบบและกลไกของตลาด และจดทะเบียนดำเนินธุรกิจกลุ่ม พ.ศ. 2558 พัฒนาความรู้ความสามารถทางการผลิตกลุ่มการตลาด การขยายจำนวนสมาชิก การทำกิจกรรมบริการปัจจัยการผลิตแก่สมาชิก ปี พ.ศ. 2559 เตรียมความพร้อมของเกษตรกร เพื่อขอจดทะเบียนสหกรณ์ เช่น รับสมาชิก รวบรวมข้อมูล คัดเลือกคณะกรรมการบริหาร คณะกรรมการตรวจสอบ และยื่นขอจดทะเบียนเป็นสหกรณ์ ปี พ.ศ. 2560-2561 และสนับสนุนวิชาการและติดตามของโครงการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ปี พ.ศ. 2562-2564

ปัจจุบัน โครงการไฟฟ้าหงสาสามารถจัดตั้งเป็นสหกรณ์ส่งเสริมการเกษตรเมืองหงสา โดยได้รับใบอนุญาตจากหน่วยงานรัฐในวันที่ 20 กรกฎาคม พ.ศ. 2561 ทางโครงการไฟฟ้าหงสามีความเชื่อมั่นว่า การวางแผนและแนวทางการดำเนินงานตามแผนงานส่งเสริมอาชีพทางเลือกแบบภายใต้กระบวนการกลุ่มผู้ผลิตที่ดำเนินการอยู่ภายใต้โครงสร้างและกลไกการดำเนินงานของสหกรณ์จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

ภาพประกอบที่ 4.11 แนวทางการจัดตั้งกลุ่มผู้ผลิตและจัดตั้งสหกรณ์ โครงการไฟฟ้าหงสา

6.5 การจัดจ้างแรงงานของกลุ่มที่ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายถิ่น (PAP1)

โครงการไฟฟ้าหงสาเป็นโครงการที่มีมูลค่าในการลงทุนสูงสุดใน สปป.ลาว และการลงทุนของโครงการส่งผลต่อการเพิ่มขึ้นของรายได้ และงบประมาณของรัฐบาล เช่น ภาษีขาย ภาษีรายได้ ภาษีธุรกิจ ค่าสัมปทาน เงินปันผล และอื่น ๆ และในระดับภูมิภาค โครงการไฟฟ้าหงสาส่งผลทางการพัฒนาทางด้านพลังงาน และเศรษฐกิจ เช่น เป็นแหล่งผลิตกระแสไฟฟ้าให้สองประเทศ คือ สปป. ลาว และ ประเทศไทย โดยที่ราคาของพลังงานไฟฟ้าจากถ่านหินเป็นราคาที่มั่นคงไม่ได้ผันแปรไปตามราคาตลาดโลกของน้ำมันและก๊าซ เป็นพลังไฟฟ้าเสถียรไม่มีความเสี่ยงทางด้านปริมาณของวัตถุดิบ เป็นรูปแบบที่ดีของการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจที่มั่นคงและยั่งยืน สามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนจากรายได้ของโครงการที่สม่ำเสมอ เป็นการ

สร้างโอกาสในการถ่ายทอดเทคโนโลยี การพัฒนาอาชีพและฝึกอบรมวิชาการต่าง ๆ ให้กับชุมชนท้องถิ่น เป็นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ปรับปรุงระบบโครงสร้างทางการศึกษา และระบบสาธารณสุขให้กับชุมชนท้องถิ่น เป็นการส่งเสริมความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจระหว่างประเทศไทย และ สปป.ลาว และเป็นส่วนหนึ่งของความร่วมมือในการพัฒนาโครงการผลิตกระแสไฟฟ้าระหว่างประเทศไทย และ สปป.ลาว

ภาพประกอบที่ 4.12 จัดฝึกอบรมผู้โยกย้ายที่ เป็นผู้ขับขี่รถบรรทุกทุกหนัก เพื่อรับประกันการจัดจ้างของผู้รับเหมาในพื้นที่เหมือง

นอกเหนือจากการเป็นพลังงานไฟฟ้าที่มั่นคง โครงการไฟฟ้าหงสายังส่งผลทางบวกหรือผลประโยชน์ ทางด้านสังคมและเศรษฐกิจในระดับชุมชน เช่น สร้างอาชีพที่หลากหลายในแวดวงอุตสาหกรรมเหมืองแร่ โดยเป็นแม่เหล็กดึงดูดให้ประชาชนเข้ามาแสวงหาโอกาสในอาชีพใหม่ ๆ ที่มีค่าตอบแทนสูง และเปิดโอกาสในการพัฒนาทักษะความรู้ความสามารถที่ฝึกอบรมให้กับชุมชนท้องถิ่นได้ เป็นการสร้างโอกาสของการพัฒนาชุมชนตามพันธะของแผนงานโยกย้ายจัดสรรและฟื้นฟูชีวิตความเป็นอยู่ให้กับผู้ได้รับผลกระทบและเป็นการสร้างโอกาสของการดำเนินธุรกิจต่อเนื่อง เช่น การใช้ประโยชน์จากจีดีแอลอย

การดำเนินงานโครงการไฟฟ้าหงสาเป็นโครงการที่ผลิตไฟฟ้าใช้ความร้อนจากถ่านหินที่มีการทำเหมืองถ่านหินในพื้นที่และมีบทบาทสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจของชุมชนเมืองหงสาที่ต้องมีการใช้แรงงานเป็นจำนวนมากในภาคอุตสาหกรรมเหมืองหินอุตสาหกรรมต่อเนื่อง และอุตสาหกรรมภาคบริการ ดังนั้น หนึ่งในพันธะที่ได้มีการกำหนดไว้ในเอกสารแนบท้ายของสัญญาสัมปทาน (Annex I) และข้อกำหนดของแขวงไซยะบูลี (Entitlement Matrix) ที่เกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูชีวิตความเป็นอยู่และการส่งเสริมอาชีพทางเลือก ทางผู้พัฒนาโครงการต้องรับประกันการจัดจ้างแรงงานของกลุ่มที่ได้รับผลกระทบที่โยกย้าย อย่างน้อย 1 แรงงานต่อ 1 ครอบครัวจากโครงการและผู้รับเหมาของโครงการตลอดอายุสัมปทาน โครงการ 25 ปี

ซึ่งภายหลังจากการโยกย้ายถิ่นฐานประชาชนสำเร็จลงในกลางปี พ.ศ. 2555 ทางโครงการ (ผู้พัฒนาโครงการ หน่วยงานบริหารจัดการโยกย้ายถิ่นฐานประชาชน (RLMU) และหน่วยงานรัฐในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง) ได้อำนวยความสะดวกในการพัฒนาทักษะความรู้ความสามารถต่าง ๆ เช่น ขับรถบรรทุกเพื่อเปิดหน้าดินในพื้นที่เหมืองถ่านหิน ฯลฯ และการเข้าถึงการจัดจ้างของผู้ได้รับผลกระทบที่ย้ายถิ่น ซึ่งจากการติดตามเป็นรายไตรมาสในรอบปีที่ผ่านมา พบว่า วิทยแรงงานที่มาจากครอบครัวที่โยกย้ายส่วนใหญ่มีงานทำประจำกับบริษัทไฟฟ้าหงสาและผู้รับเหมาต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้รับเหมาในการทำเหมือง งานก่อสร้าง งานในภาคอุตสาหกรรมต่อเนื่อง และงานภาคบริการต่าง ๆ พร้อมทั้งมีการเคลื่อนย้ายแรงงานตามช่วงฤดูการผลิตโดยเฉพาะในไตรมาสที่ 2-3 ของรอบปี อย่างไรก็ตาม ก็ยังมีครอบครัว 5 ครอบครัว ที่ยังไม่มีการจัดจ้างหรือมีงานทำประจำเนื่องจากครอบครัวนั้นไม่มีวิทยแรงงาน เป็นครอบครัวพิการ เป็นครอบครัวผู้สูงอายุ และเป็นครอบครัวแม่เฒ่า แต่ก็มีหลายครอบครัวที่โยกย้ายที่มีการจัดจ้างแรงงานมากกว่า 1 แรงงาน ดังตารางที่ 4.2 ข้างล่างนี้

ตารางที่ 4.2 การติดตามการจัดจ้างงานของผู้ได้รับผลกระทบภายหลังการโยกย้ายถิ่นฐานสำเร็จ (กลางปี พ.ศ. 2555 – ไตรมาสที่ 1/2562)

รายการ	บ้านจำปา	บ้านใหม่	บ้านนาไผ่ยม	บ้านนาหนองคำ	บ้านนาทรายคำ	รวม
เป้าหมาย	68	14	44	98	207	433
ไตรมาสที่ 3/2555	51	14	31	55	142	293
ไตรมาสที่ 4/2555	68	15	31	63	207	384
ไตรมาสที่ 1/2556	66	16	27	27	237	373
ไตรมาสที่ 2/2556	72	20	41	40	171	344
ไตรมาสที่ 3/2556	73	20	30	47	155	325
ไตรมาสที่ 4/2556	56	16	45	100	129	346
ไตรมาสที่ 1/2557	60	17	56	106	160	399
ไตรมาสที่ 2/2557	70	16	37	59	150	332
ไตรมาสที่ 3/2557	87	21	27	61	175	372
ไตรมาสที่ 4/2557	90	10	27	90	187	404
ไตรมาสที่ 1/2558	84	11	17	39	178	329
ไตรมาสที่ 2/2558	86	20	39	60	200	405

รายการ	บ้านจำปา	บ้านใหม่	บ้านนาไผ่ยม	บ้านนา หนองคำ	บ้านนา ทรายคำ	รวม
ไตรมาสที่ 3/2558	80	21	39	61	207	408
ไตรมาสที่ 4/2558	99	26	44	77	246	492
ไตรมาสที่ 1/2559	93	19	53	96	228	489
ไตรมาสที่ 2/2559	87	17	56	103	246	509
ไตรมาสที่ 3/2559	93	18	64	105	244	524
ไตรมาสที่ 4/2559	94	20	58	117	249	538
ไตรมาสที่ 1/2560	95	20	58	85	262	520
ไตรมาสที่ 2/2560	101	17	61	93	271	543
ไตรมาสที่ 3/2560	99	21	60	97	284	561
ไตรมาสที่ 4/2560	97	19	65	105	278	564
ไตรมาสที่ 1/2561	108	20	69	115	288	600
ไตรมาสที่ 2/2561	108	20	58	116	317	619
ไตรมาสที่ 3/2561	111	16	59	122	331	629
ไตรมาสที่ 4/2561	116	20	63	113	310	625

เป็นที่ทราบกันดีว่าการโยกย้ายถิ่นฐานผู้ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาโครงการเป็นงานที่มีความยากและมีความเสี่ยงต่อการก่อสร้างโครงการ แต่การฟื้นฟูชีวิตความเป็นอยู่และส่งเสริมอาชีพทางเลือกซึ่งเป็นหนึ่งในมาตรการชดเชยค่าเสียหายให้กับผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายถิ่นฐานในพื้นที่ปลายทางมีความยากมากกว่า เนื่องจากเป็นการเริ่มต้นชีวิตความเป็นอยู่ในสภาพแวดล้อมและบริบททางสังคมที่ไม่คุ้นเคย อยู่ในภาวะความวิตกกังวลและไม่แน่ใจว่าระดับการดำเนินชีวิตหรือชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองและครอบครัวจะเหมือนเดิมหรือเท่ากับระยะก่อนมีโครงการเกิดขึ้น หรือลดลงกว่าเดิม และต้องใช้เวลาอันยาวนานแค่ไหนที่จะฟื้นฟูชีวิตความเป็นอยู่ให้กลับมามีสภาพเหมือนเดิม หรือดีขึ้น ดังนั้น แนวทางการฟื้นฟูชีวิตความเป็นอยู่และส่งเสริมอาชีพทางเลือกของผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายควรอยู่บนหลักการที่ว่า “ถ้าไม่สามารถหลีกเลี่ยงการโยกย้ายถิ่นฐานประชาชนแบบไม่สมัครใจได้ ผู้ได้รับผลกระทบควรได้รับการชดเชยค่าเสียหายจากการสูญเสียพื้นที่ดินและทรัพย์สินอย่างเต็มรูปแบบและยุติธรรม และควรเป็นโอกาสของการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ได้รับผลกระทบ” ซึ่งรวมถึงผู้ได้รับผลกระทบกลุ่มคนที่ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ (Vulnerable People) เช่น กลุ่มคนพิการ กลุ่มแม่ม้าย กลุ่มผู้ติดเชื้อ ซึ่งแนวทางการฟื้นฟูชีวิต

ความเป็นอยู่และส่งเสริมอาชีพทางเลือกได้ให้ความสำคัญกับอาชีพดั้งเดิมของชุมชนก่อนการโยกย้ายและศักยภาพของพื้นที่ทำการผลิตทางการเกษตรแห่งใหม่ ดังเช่นที่โครงการไฟฟ้าหงสาได้ใช้แนวทางการฟื้นฟูชีวิตความเป็นอยู่และส่งเสริมอาชีพทางเลือกที่ให้ความสำคัญกับ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่และอาชีพดั้งเดิมของชุมชนก่อนการโยกย้าย การวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ชุมชนจัดสรรใหม่และพื้นที่ทำการผลิตใหม่ การวิเคราะห์อาชีพทางเลือกและกระบวนการสร้างความเข้มแข็งกลุ่มอาชีพ และการเข้าถึงกลไกตลาด ซึ่งต้องมีการวางแผนร่วมกันระหว่างผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้าย หน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง และผู้พัฒนาโครงการ เช่น กำหนดแนวทางตัวชี้วัดของผลสำเร็จ ระยะเวลาของการฟื้นฟูชีวิตความเป็นอยู่ และแหล่งรายได้จากการส่งเสริมอาชีพทางเลือกทั้งภาคเกษตร นอกภาคเกษตร อาชีพธุรกิจบริการที่ต่อเนื่องจากการมีโครงการ รวมถึงการให้ความสำคัญกับการจัดจ้างแรงงานที่มาจากครอบครัวผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้าย ซึ่งกระบวนการส่งเสริมอาชีพทางเลือกควรครอบคลุมประเด็นการสร้างความเข้มแข็งกลุ่มผู้ผลิตและการเข้าถึงกลไกระบบตลาด เพื่อสร้างความมั่นคงและความยั่งยืนของอาชีพและรายได้ของผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้าย

7. การติดตามและประเมินผลการฟื้นฟูชีวิตความเป็นอยู่ภายหลังการโยกย้าย (Monitoring and Evaluation of Quality of Life – Post Resettlement)

การติดตามและประเมินผล (Monitoring and Evaluation) จะทำให้ทราบว่า การดำเนินงานเป็นไปตามแผนงานหรือไม่ มีความก้าวหน้า มีปัญหาอุปสรรคอะไรบ้าง มีการแก้ไขปัญหาอุปสรรคเหล่านั้นและป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นต่อไป โดยการสนับสนุนได้ทันท่วงทีหรือไม่ นอกจากนั้นยังมีช่วงให้ทราบถึงความเหมาะสมของการดำเนินงานและการบรรลุความสำเร็จของงานนั้น โดยที่การติดตามและประเมินผลมีกระบวนการและจุดมุ่งหมายแตกต่างกัน แต่กระบวนการทั้งสองมีความเกี่ยวข้องกัน ถ้านำมาใช้ด้วยกันอย่างเหมาะสม จะทำให้ทราบถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการดำเนินงานตามแผนงาน

การฟื้นฟูชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากการโยกย้ายถิ่นฐาน ซึ่งเป็นกลุ่มผู้เปราะบางและมีความสำคัญอย่างยิ่งในการเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาประเทศ จะต้องมองในทุกมิติเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เช่น มิติการเข้าถึง โครงสร้างพื้นฐานต้องรับประกันว่าหมู่บ้านโยกย้ายจัดสรรใหม่มีถนนภายในหมู่บ้านและสามารถเข้าออกได้ตลอดปี ทุกครอบครัวมีระบบไฟฟ้า น้ำประปา มิติทางเศรษฐกิจต้องรับประกันว่ารายได้ของครอบครัวเพิ่มขึ้น มิติการเข้าถึงระบบการศึกษา ระบบสาธารณสุขและอนามัยสิ่งแวดล้อมต้องรับประกันว่าทุกครอบครัวสามารถเดินทาง

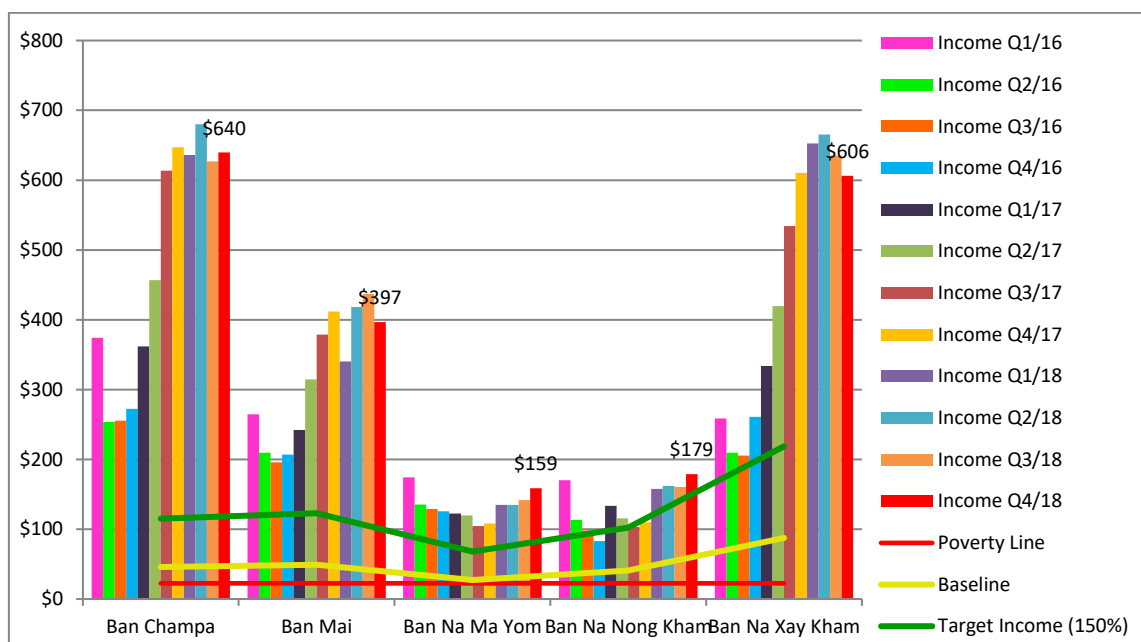
ไปใช้บริการทางการศึกษาและสาธารณสุขได้เป็นอย่างดี และมีอนามัยสิ่งแวดล้อมภายในครัวเรือนเป็นอย่างดี

อ้างอิงตัวชี้วัดของผลสำเร็จของการฟื้นฟูชีวิตความเป็นอยู่ของผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายถิ่นที่ได้ระบุเป็นลายลักษณ์อักษรในเอกสารแนบท้ายของสัญญาสัมปทาน (Annex I) และข้อกำหนดของแนววงไชยะบุติ (Entitlement Matrix) กล่าวคือ ผู้พัฒนาโครงการต้องรับประกันรายได้ของผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายถิ่น ต้องสูงกว่าเส้นยากจน (Poverty Line) ภายในระยะเวลา 3 ปี และรายได้ต้องเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 150 จากรายได้ก่อนการย้ายถิ่น ภายในระยะเวลา 10 ปี ซึ่งในเอกสารเหล่านั้นไม่ได้กำหนดตัวชี้วัดด้านรายได้ว่าเป็นรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อเดือน หรือรายได้เฉลี่ยต่อครอบครัวต่อเดือน แต่ผู้วิจัยขอใช้หน่วยคำนวณมาตรฐานความยากจนที่ได้ระบุในพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยมาตรฐานความยากจนและมาตรฐานการพัฒนา (Decree on Poverty and Development Criteria) ฉบับเลขที่ 285/สำนักนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 13 ตุลาคม พ.ศ. 2552 ที่กำหนดรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อเดือน ที่กำหนดค่าเฉลี่ยทั่วประเทศ คือ 192,000 กีบ (23 เหรียญสหรัฐ)/คน/เดือน จากการศึกษาวิจัยทางเอกสาร พบว่า เดือนธันวาคม พ.ศ.2561 ประชาชนมีรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อเดือนสูงกว่ารายได้เป้าหมายร้อยละ 150 ทั้ง 5 หมู่บ้าน และรายได้เฉลี่ยต่อครอบครัวต่อเดือนสูงกว่ารายได้เป้าหมายร้อยละ 150 มีจำนวน 381 ครอบครัว (จากทั้งหมด 450 ครอบครัว) ไม่ว่าจะเป็นตัวชี้วัดด้านรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อเดือน หรือรายได้เฉลี่ยต่อครอบครัวต่อเดือน กล่าวได้ว่าโครงการไฟฟ้าหงสาดำเนินงานตามแผนฟื้นฟูชีวิตความเป็นอยู่ และได้รับความสำเร็จตามที่ได้ระบุเป็นลายลักษณ์อักษรในเอกสารแนบท้ายของสัญญาสัมปทาน (Annex I) และข้อกำหนดของแนววงไชยะบุติ (Entitlement Matrix) ตามที่ได้แสดงในตารางที่ 4.3 และภาพประกอบที่ 4.13 ข้างล่างนี้

ตารางที่ 4.3 แสดงเส้นความยากจน รายได้เฉลี่ยต่อคนต่อเดือนก่อนการโยกย้ายถิ่นฐาน และรายได้เป้าหมายร้อยละ 150 (ปี พ.ศ. 2565 และระหว่างปี พ.ศ. 2555-2561)

รายได้เฉลี่ย/คน/เดือน	บ้านจำปา	บ้านใหม่	บ้านนา ไผ่ยม	บ้านนา หนองคำ	บ้านนา ทรายคำ
เส้นความยากจน	\$23	\$23	\$23	\$23	\$23
ข้อมูลพื้นฐาน (ก่อนโยกย้าย)	\$48	\$52	\$27	\$44	\$89
รายได้เป้าหมายร้อยละ 150	\$119	\$130	\$68	\$109	\$223
รายได้เฉลี่ยปี พ.ศ. 2555	\$92	\$62	\$50	\$70	\$62
รายได้เฉลี่ยปี พ.ศ. 2556	\$160	\$125	\$67	\$77	\$140
รายได้เฉลี่ยปี พ.ศ. 2557	\$334	\$223	\$106	\$118	\$241

รายได้เฉลี่ย/คน/เดือน	บ้านจำปา	บ้านใหม่	บ้านนา ไม้ยม	บ้านนา หนองคำ	บ้านนา ทรายคำ
รายได้เฉลี่ยปี พ.ศ. 2558	\$289	\$204	\$121	\$124	\$217
รายได้เฉลี่ยปี พ.ศ. 2559	\$289	\$220	\$141	\$116	\$234
รายได้เฉลี่ยปี พ.ศ. 2560	\$520	\$337	\$114	\$116	\$468
รายได้เฉลี่ยปี พ.ศ. 2561	\$646	\$398	\$143	\$165	\$640

ภาพประกอบที่ 4.13 การติดตามรายได้ของผู้โยกย้ายถิ่นฐานต่อคนต่อเดือน ระหว่างปี พ.ศ. 2559 – ไตรมาสที่ 4/2561

นอกเหนือจากการติดตามรายได้ของผู้ที่ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายถิ่นแล้ว การฟื้นฟูชีวิตความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตก็เป็นหนึ่งในพันธะของโครงการไฟฟ้าหงสาเช่นกัน ดังนั้น ภายหลังจากการโยกย้ายถิ่นฐานประชาชนสำเร็จในกลางปี พ.ศ. 2555 และได้เริ่มดำเนินงานส่งเสริมอาชีพให้กับผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายถิ่นอย่างเต็มรูปแบบตามแผนการและพันธะที่มีต่อรัฐบาลลาวทางโครงการไฟฟ้าหงสายังได้นำเอาหลักการมีส่วนร่วมของชุมชน การช่วยเหลือตนเอง แนวความคิดริเริ่มของชุมชน ความจำเป็นของชุมชน และการศึกษาภาคชีวิตแบบต่อเนื่องที่เน้นการพัฒนาการเรียนรู้ที่มีคนเป็นศูนย์กลาง (People Center) และการมีจุดยืนที่จะสร้างพลังอำนาจให้กับประชาชน (Empowerment) ซึ่งมุ่งพัฒนาจิตสำนึกและความมุ่งมั่นของประชาชนให้แน่วแน่แก้ไขปัญหาตามสภาพความเป็นจริงของชุมชนในลักษณะของการลงมือดำเนินการร่วมกัน ซึ่งเป็นหลักการแก้ไข

ปัญหาด้วยกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน อันเป็นหลักการสำคัญนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นความยั่งยืนอยู่บนพื้นฐานของการดำรงชีวิตความเป็นอยู่ของคุณภาพชีวิตของมนุษย์และสิ่งแวดล้อม

ดังนั้น ทางโครงการไฟฟ้าหงสาจึงได้ประชุมปรึกษาหารือกับหน่วยงานบริหารจัดการโยกย้ายถิ่นฐานประชาชน (RLMU) และหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องในระดับท้องถิ่น (แขวง และเมือง) โดยผ่านคณะกรรมการกำกับโครงการ (Joint Steering Committee) โดยยึดเอาแนวทางที่ได้ระบุไว้ในพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยมาตรฐานความยากจน และมาตรฐานการพัฒนา ฉบับเลขที่ 285/สำนักนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 13 ตุลาคม พ.ศ. 2552 ซึ่งกำหนดมาตรฐานความยากจนและมาตรฐานการพัฒนาในระดับหมู่บ้าน ที่กำหนดว่ามาตรฐานความยากจนระดับหมู่บ้าน หมายถึง หมู่บ้านที่ขาดเงื่อนไขพื้นฐานในการพัฒนา ประกอบด้วย (1) มีครัวเรือนยากจนรวมร้อยละ 51 ขึ้นไป (2) ไม่มีโรงเรียนประถมหรือถ้าโรงเรียนที่อยู่ใกล้ที่สุดใช้เวลาเดินมากกว่า 1 ชั่วโมง (3) ไม่มีตู้ยาประจำหมู่บ้าน หรือถ้าจะไปสุขาศาลาที่อยู่ใกล้ที่สุด ใช้เวลามากกว่า 2 ชั่วโมง (4) ไม่มีน้ำสะอาดใช้ และ (5) ไม่มีเส้นทางคมนาคมเข้าถึง หรือ มีเส้นทางเข้าออกได้เพียงฤดูเดียว และมาตรฐานหมู่บ้านพัฒนา หมายถึง หมู่บ้านที่บรรลุมาตรฐานและเงื่อนไขในการพัฒนา 13 ตัวชี้วัด เช่น คณะกรรมการหมู่บ้านมีความเอาใจใส่และเข้มแข็ง มีหน่วยพรรคในระดับหมู่บ้านเข้มแข็งและให้แนวทางในการพัฒนารอบด้าน ประชาชนภายในหมู่บ้านมีความตื่นตัวทางการเมืองสูง มีสติ เคารพและและปฏิบัติตามระเบียบกฎหมายบ้านเมืองอย่างเข้มงวด และมีความสามัคคี ช่วยเหลือซึ่งกันและกันอย่างเหนียวแน่น เป็นหมู่บ้านปลอดคดียาเสพติด และหมู่บ้านแบบอย่างด้านป้องกันชาติ และรักษาความสงบ จำนวนครอบครัวพัฒนารวมมีมากกว่าร้อยละ 85 ของจำนวนครอบครัวทั้งหมดที่อยู่ภายในหมู่บ้าน มีสหกรณ์หรือกลุ่มการผลิตสินค้าและบริการ มีเงินกองคลังสะสม หรือเงินกองทุนหมู่บ้าน มีการจัดสรรภูมิลาเนาคงที่ และพื้นที่ทำมาหากินถาวรให้กับประชาชน มีแผนผังหมู่บ้านที่ดี และมีการจัดตั้งปฏิบัติตามแผนผัง มีเส้นทางคมนาคมเข้าถึงหมู่บ้านและสามารถเข้าออกได้ตลอดปี มีครอบครัวเข้าถึงและใช้ไฟฟ้ามากกว่าร้อยละ 70 ของจำนวนครอบครัวทั้งหมด ได้รับการประกาศเป็นหมู่บ้านสาธารณสุขแบบอย่าง ได้รับการประกาศเป็นหมู่บ้านสำเร็จการศึกษาภาคบังคับ (จบชั้นประถมศึกษา) ได้รับการประกาศเป็นหมู่บ้านวัฒนธรรม และมีที่ทำการหมู่บ้าน ห้องประชุม สนามกีฬา และสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ ที่ใช้ในกิจกรรมรวมของหมู่บ้าน

จะเห็นได้ว่า ตัวชี้วัดหรือมาตรฐานความยากจนและเงื่อนไขการพัฒนาคครอบคลุมประเด็นทางด้านเศรษฐกิจรายได้ การเข้าถึงการศึกษา การเข้าถึงระบบสาธารณสุขและอนามัย สิ่งแวดล้อม และระบบโครงสร้างพื้นฐาน เช่น เส้นทางคมนาคมชุมชน ระบบไฟฟ้าน้ำประปา ซึ่งทางโครงการไฟฟ้าหงสาได้ดำเนินงานที่เป็นพันธะและได้ระบุในสัญญาสัมปทาน (Annex I) โดยเฉพาะประเด็นทางด้านเศรษฐกิจหรือรายได้ที่มีแผนงานแผนกิจกรรมอย่างละเอียด

ส่วนประเด็นทางด้านสังคมทางการศึกษา ทางโครงการไฟฟ้าหงสาได้มีการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาไว้แล้ว เช่น ก่อสร้างโรงเรียนอนุบาล โรงเรียนประถมศึกษา และบ้านพักครู ตามมาตรฐานที่ได้กำหนดไว้ในแผนพัฒนาโครงการที่หมู่บ้านจัดสรรที่ตั้งอยู่ตามชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น ก่อสร้างโรงเรียนระดับอนุบาลและระดับประถมที่หมู่บ้านนาทรายคำสำหรับผู้ที่ได้รับผลกระทบที่ย้ายถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวลุ่ม ก่อสร้างโรงเรียนระดับอนุบาลและระดับประถมที่หมู่บ้านนาไม้ยมสำหรับผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายชาติพันธุ์ขมุ และก่อสร้างโรงเรียนระดับมัธยมที่หมู่บ้านนาปุงสำหรับผู้ได้รับผลกระทบที่เป็นหมู่บ้านรองรับการพัฒนาเป็นหมู่บ้านจัดสรร (Host Community) นอกจากนี้ ทางโครงการฯ ได้จัดหาอุปกรณ์ภายในโรงเรียน เช่น โต๊ะ เก้าอี้ กระดานดำ และตู้เก็บอุปกรณ์การเรียนการสอน ตามมาตรฐานของกระทรวงศึกษาธิการ โดยที่ปีที่ 1 ถึงปีที่ 4 โครงการต้องจัดหาอุปกรณ์การเรียนการสอนพื้นฐานเป็นส่วนรวมให้แก่บรรดาโรงเรียน และปีที่ 5 ขึ้นไป ห้องการศึกษาเมืองเป็นผู้รับผิดชอบอุปกรณ์การเรียนการสอนร้อยละ 100

สำหรับประเด็นด้านสาธารณสุขชุมชน ทางโครงการไฟฟ้าหงสา ได้มีการก่อสร้างโรงพยาบาลขนาด 30 เตียง พร้อมจัดหาอุปกรณ์ทางการแพทย์ทั้งหมดให้กับทางโรงพยาบาลที่ก่อสร้างใหม่ เพื่อรองรับการดูแลสุขภาพให้กับประชาชนอยู่เขตพัฒนาเศรษฐกิจบ้านนาปุง ซึ่งอยู่ห่างจากหมู่บ้านจัดสรร ประมาณ 2 กิโลเมตร ในขณะที่เดียวกันทางโครงการไฟฟ้าหงสาได้จัดเตรียมงบประมาณเป็นค่าตอบแทนเงินเดือนสำหรับบุคลากรทางการแพทย์ และพยาบาลที่ทำงานอยู่ในโรงพยาบาลในระยะก่อสร้างโครงการ ซึ่งระยะสิ้นสุดการก่อสร้างโครงการ คือ ปี พ.ศ. 2559

ส่วนประเด็นระบบโครงสร้างพื้นฐานในหมู่บ้านโยกย้ายจัดสรรและหมู่บ้านรองรับชุมชนโยกย้ายจัดสรร ทางโครงการฯ ได้ก่อสร้างห้องประชุมหมู่บ้านที่ประกอบด้วย ห้องทำงานของคณะกรรมการหมู่บ้าน และห้องการ ปกส. (ตำรวจ) ตามมาตรฐานที่ได้กำหนดไว้ในแผนผังการพัฒนาโครงการที่หมู่บ้านโยกย้ายจัดสรร มีก่อสร้างตลาด คิวรถ และศาลาพักรอรถ ก่อสร้างระบบโครงข่ายไฟฟ้าขนาด 22 k Volt และ 0.4 k Volt ตามมาตรฐานของบริษัทไฟฟ้าวลาว ต่อไปยังถึงแวดล้อมอื่น ๆ ของหมู่บ้าน และก่อสร้างเส้นทาง สะพาน น้ำประปา และระบบการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชน โดยความร่วมมือกับอำนาจการปกครองเมือง จัดระบบการฝังขยะมูลฝอยที่ได้มาตรฐานอยู่เมืองหงสา

จะเห็นได้ว่า ในช่วงระยะก่อสร้างโครงการ ปี พ.ศ. 2553-2559 นอกจากที่ทางโครงการฯ ได้ก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานและการจัดหาอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาและการสาธารณสุข รวมถึงอนามัยสิ่งแวดล้อม ตามแผนผังการพัฒนาโครงการที่หมู่บ้านจัดสรร ภายหลังจากย้ายถิ่นฐานชุมชนสำเร็จลงในกลางปี พ.ศ. 2555 ในเมืองหงสาก็ยังมีประเด็นการพัฒนาอื่น ๆ อยู่ ซึ่งไม่ได้ระบุในรายละเอียดในสัญญาสัมปทาน (Annex I) เช่น การทำรั้วและประตูโรงเรียนที่สร้างใหม่

การจัดหาพื้นที่ป่าช้าใหม่ให้กับหมู่บ้านนาไม้ยม และหมู่บ้านนาหนองคำ ที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ขมุ และการก่อสร้างบ้านหลังใหม่ให้กับหมู่บ้านบะโลนที่เป็นชาติพันธุ์ลาวสูง (อี่เมี่ยน) ที่รองรับการพัฒนาเป็นหมู่บ้านจัดสรรสำหรับกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบที่ย้ายถิ่น โดยมีหลักการกว้าง ๆ คือ ชุมชนใดตามกลุ่มชาติพันธุ์ มีแนวความคิดในการพัฒนาให้เขียน โครงการเสนอต่อเจ้าหน้าที่รัฐในระดับเมืองที่เกี่ยวข้อง หน่วยงานรัฐในระดับเมืองพิจารณาแล้วส่งต่อหน่วยงานบริหารจัดการย้ายถิ่นฐานชุมชนฯ (RLMU) พร้อมข้อเสนอแนะ จากนั้น RLMU ส่งต่อให้ฝ่ายพัฒนาสังคม (SD) บริษัทไฟฟ้าหงสา จำกัด ไปประชุมพิจารณาพร้อมกับฝ่ายอื่น ๆ ของบริษัท เช่น ฝ่ายก่อสร้าง ฝ่ายสื่อสารองค์กร ฝ่ายหมืองหิน ฝ่ายโรงไฟฟ้า ฯลฯ ฝ่ายพัฒนาสังคม (SD) ฯลฯ แล้วแจ้งผลการประชุมต่อ RLMU และหน่วยงานรัฐในระดับเมืองที่เกี่ยวข้อง เพื่อจัดให้มีการประชุม ภายหลังจากประชุมมีความเห็นชอบการปฏิบัติในเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับการโยกย้ายถิ่นฐาน บริษัทไฟฟ้าหงสา จำกัด และหน่วยงาน RLMU ทำพิธีส่งมอบโครงการให้กับหน่วยงานเมือง และหมู่บ้านเพื่อรับผิดชอบในการดูแลรักษาต่อไป

นอกจากนั้น ทางโครงการไฟฟ้าหงสาได้ปรึกษาหารือกับหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องในท้องถิ่น ระดับแขวง และเมืองเกี่ยวกับการจัดตั้งอาสาสมัครหมู่บ้าน (Village Volunteer) เพื่อเป็นการสร้างระบบเครือข่ายภายในชุมชน ซึ่งคัดเลือกตามกลุ่มชาติพันธุ์ อาสาสมัครหมู่บ้าน 1 คน ดูแล 15-20 ครัวเรือน โดยมีบทบาทและหน้าที่หลัก ๆ คือ เป็นผู้ประสานงานระหว่างกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้าย โครงการ และเจ้าหน้าที่รัฐ ในเรื่องต่าง ๆ ตามที่ร้องขอ อาสาสมัครหมู่บ้านต้องเป็นครอบครัวตัวแบบในการพัฒนาด้านสังคม-เศรษฐกิจ และอนามัยสิ่งแวดล้อมในครัวเรือน อาสาสมัครหมู่บ้านต้องเก็บข้อมูลบัญชีรายรับ-รายจ่ายของครัวเรือน เพื่อส่งให้เจ้าหน้าที่สนามโครงการที่อยู่ประจำหมู่บ้าน ทุกเดือน อาสาสมัครหมู่บ้านต้องเข้าร่วมประชุม และฝึกอบรมวิชาการที่เจ้าหน้าที่สนามโครงการจัดขึ้นเป็นประจำ ซึ่งทางโครงการฯ มีความเชื่อมั่นว่า กระบวนการทำงานของอาสาสมัครหมู่บ้าน เป็นส่วนสนับสนุนการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายเกี่ยวกับประเด็นการจัดตั้งอาสาสมัครหมู่บ้านที่ผ่านมา มีข้อดี/ข้อด้อยหรือไม่ อย่างไร ส่วนใหญ่สามารถระบุข้อดี/ข้อด้อยของอาสาสมัครหมู่บ้านได้เป็นอย่างดี เช่น ข้อดี คือ อาสาสมัครหมู่บ้านเป็นตัวกลางเชื่อมระหว่างโครงการและชาวบ้าน และอาสาสมัครหมู่บ้านต้องอำนวยความสะดวก และติดตาม ส่วนข้อด้อย คือ อาสาสมัครหมู่บ้านบางคน ไม่เข้าใจบทบาท/ให้ข้อมูลไม่ชัดเจน อาสาสมัครหมู่บ้านบางคนเก็บข้อมูลไม่ต่อเนื่อง ฯลฯ นอกจากนี้ มีข้อเสนอแนะสำหรับอาสาสมัครหมู่บ้าน คือ การทำงานอย่างต่อเนื่องของอาสาสมัครหมู่บ้าน อยากให้พนักงานโครงการช่วยอาสาสมัครหมู่บ้านเป็นที่เล็งในการทำงาน ฯลฯ

สัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายเกี่ยวกับความพึงพอใจในชีวิตความเป็นอยู่ปัจจุบัน พบว่า มีความพึงพอใจในสวัสดิการและสังคม ได้แก่ สุขอนามัย ที่อยู่อาศัย ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน รวมถึงความสามัคคีในการชุมชน พบว่า ร้อยละ 90 มีความพึงพอใจกับสภาพในปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม เมื่อสอบถามถึงความพึงพอใจในการเข้าถึงบริการของโครงสร้างพื้นฐาน ปรากฏว่า จำนวนของผู้มีความพึงพอใจลดลงร้อยละ 70-85 โดยเฉพาะความพึงพอใจในน้ำดื่ม น้ำใช้ ตลาด ร้านค้า และทางด้านสาธารณสุข ซึ่งมีเพียงร้อยละ 40-45 เท่านั้นที่มีความพึงพอใจ

ส่วนประเด็นทัศนคติต่อการเปลี่ยนสภาพวิถีชีวิตจากเดิมมาเป็นปัจจุบันของผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้าย จำนวน 44 คน มีทัศนคติในเชิงบวก เช่น สะดวกสบายกว่าเดิมมาก ความเป็นอยู่ของครอบครัวดีขึ้นกว่าเดิม มีทางเลือกมากขึ้น แบบเดิมซ้ำ เครื่องมือไม่ทันสมัย ปัจจุบัน มีเครื่องมือ เทคโนโลยี เข้ามาช่วย ดีขึ้นกว่าเดิม มีงานทำ มีความสะดวกสบายมากขึ้น และจำนวน 6 คน มีทัศนคติในเชิงลบ เช่น สภาพเดิมทำงานหาเช้ากินค่ำไม่แข่งกับเวลา ปัจจุบันตั้งใจทำงาน ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ไม่มีเวลาให้ครอบครัว แบบเดิมพึ่งพาธรรมชาติหาเช้ากินค่ำ มีความสามัคคี ปัจจุบันขาดความปรองดอง สังคมเกิดการแข่งขัน คนในบ้านขาดการช่วยเหลือกัน เพราะต่างคนต่างทำมาหากิน

อย่างไรก็ตาม อ้างอิงพันธระตามสัญญาสัมปทาน ทางโครงการไฟฟ้าหังสาต้องจัดหาหน่วยงานตรวจสอบอิสระ (Independent Party) ทางด้านสังคมมาประเมินรายได้และคุณภาพชีวิตของกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายในปีที่ 8 (ปี พ.ศ. 2563) และปีที่ 10 (ปี พ.ศ. 2565) ภายหลังการโยกย้ายก่อนจะส่งมอบคืนให้รัฐบาลลาวเป็นผู้ดูแลต่อไป

กล่าวได้ว่า การติดตามและประเมินผล (Monitoring and Evaluation) การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายภายหลังสำเร็จการโยกย้ายถิ่นฐานมีความสำคัญและจำเป็น เพราะจะทำให้ทราบถึงความเหมาะสมของการดำเนินงานและการบรรลุความสำเร็จของงานนั้น ซึ่งตัวชี้วัดของการติดตามและประเมินผลต้องเชื่อมโยงกันในทุกมิติของการพัฒนาและครอบคลุมประเด็นความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจและรายได้ เช่น วิทยะแรงงานของผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายมีการประกอบอาชีพและมีรายได้ รายได้เฉลี่ยต่อปีของสมาชิกในครัวเรือน ครัวเรือนมีการออมเงิน ฯลฯ ประเด็นการเข้าถึงระบบการศึกษาขั้นพื้นฐาน เช่น เด็กได้รับการเลี้ยงดูเตรียมความพร้อมก่อนวัยเรียน เด็กวัยเรียนได้รับการศึกษาภาคบังคับ เด็กที่จบการศึกษาภาคบังคับที่ไม่ได้เรียนต่อได้รับการฝึกอบรมด้านอาชีพ ฯลฯ ประเด็นการเข้าถึงระบบสาธารณสุขและอนามัยสิ่งแวดล้อม เช่น หญิงตั้งครรภ์ได้รับการดูแลก่อนคลอด เด็กแรกเกิดได้รับการฉีดวัคซีนป้องกันโรคครบ ครัวเรือนมีการจัดบ้านเรือนและบริเวณบ้านเป็นระเบียบถูกสุขลักษณะ ฯลฯ ประเด็นการเข้าถึงระบบโครงสร้าง

พื้นฐานและสาธารณูปโภคของหมู่บ้าน เช่น ถนนหนทาง ระบบไฟฟ้า น้ำประปา ตลาด วัด ฯลฯ ประเด็นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน เช่น คริวเรือนมีคนที่มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น เพื่อประโยชน์ของชุมชนหรือท้องถิ่น คริวเรือนมีคนที่เข้าร่วมทำกิจกรรมสาธารณะของหมู่บ้าน คนที่มีสิทธิ์ไปใช้สิทธิ์เลือกตั้ง และประเด็นความเข้มแข็งทางด้านสังคมและวัฒนธรรมระหว่างชุมชนที่โยกย้าย และชุมชนที่รองรับการพัฒนาเป็นหมู่บ้านจัดสรร

นอกจากประเด็นตัวชี้วัดที่ต้องเชื่อมโยงกันในทุกมิติของการพัฒนาที่กล่าวมา ประเด็นระยะเวลาของการติดตามและประเมินคุณภาพชีวิตก็มีความสำคัญ ควรมีการตกลงกันระหว่างผู้พัฒนาโครงการและรัฐบาลอย่างชัดเจนและเป็นลายลักษณ์อักษร โดยนำเอาหลักการมีส่วนร่วมของชุมชนอันเป็นหลักการสำคัญนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานของการดำรงชีวิตและความเป็นอยู่ของคุณภาพชีวิตของผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้าย

จากการศึกษาวิจัยกรณีของโครงการไฟฟ้าหงสา เมืองหงสา แขวงไชยบุรี สปป.ลาว สรุปได้ว่า หากจะมีการพัฒนาโครงการ โรงไฟฟ้าขนาดใหญ่หรือโครงการขนาดใหญ่อื่น ๆ ที่มีความจำเป็นต่อการพัฒนา และเพื่อลดกระแสการต่อต้านของประชาชนในพื้นที่ตั้งโครงการหรือบริเวณใกล้เคียงได้ จะต้องมีการพิจารณาประเด็นหรือองค์ประกอบที่สำคัญของการบริหารจัดการโยกย้ายถิ่นฐานประชาชน ดังนี้

1. การเปิดเผยข้อมูลโครงการและการมีส่วนร่วมของประชาชน
2. การเวนคืนที่ดินและการชดเชยค่าเสียหาย
3. การพัฒนาพื้นที่โยกย้ายจัดสรรเพื่อรองรับผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้าย
4. การขนย้ายบ้านเรือนทรัพย์สินและการให้ความช่วยเหลือเบื้องต้นในระยะข้ามผ่าน
5. กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท
6. การฟื้นฟูชีวิตความเป็นอยู่และส่งเสริมอาชีพทางเลือก
7. การติดตามและประเมินผลการพัฒนาคุณภาพชีวิตภายหลังการโยกย้ายถิ่นฐาน
8. ระบบการจัดการฐานข้อมูลของผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการ